

**Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Baudžiamosios justicijos katedra**

Adrianos Jokšaitės
Baudžiamosios justicijos studijų šakos
V kurso studentės

Magistro darbas

**Prisieusiųjų teismas Lietuvos baudžiamajame procese: teisinė fikcija
ar perspektyva?**

**Jury Trial in Lithuanian Criminal Proceedings: Legal Fiction or
Prospect?**

Vadovas: doc. dr. Andrej Gorbatkov

Vilnius
2026

ANOTACIJA IR PAGRINDINIAI ŽODŽIAI

Šiame magistro darbe analizuojamas prisiekusiųjų teismo institutas. Darbe aptariamos šio instituto istorinės ištakos ir pagrindiniai visuomenės atstovų dalyvavimo teisingumo vykdyme modeliai. Nagrinėjami prisiekusiųjų teismo privalumai ir trūkumai, jo veikimo ypatumai, kitų valstybių patirtis, taip pat apžvelgiami ankstesni bandymai įtraukti prisiekusiuosius į Lietuvos Respublikos baudžiamąjį procesą. Darbe siekiama atsakyti į klausimą, ar prisiekusiųjų teismo įtvirtinimas Lietuvos Respublikoje galėtų būti pagrįsta ir tikslinga iniciatyva, ar vis dėlto ši idėja išlieka labiau teorinė nei praktiškai įgyvendinama.

Pagrindiniai žodžiai: prisiekusieji, prisiekusiųjų teismas, Lietuvos teismai, baudžiamasis procesas.

This master's thesis analyses the institution of the jury trial. The thesis discusses the historical origins of this institution and the main models of public participation in the administration of justice. It examines the advantages and disadvantages of the jury trial, the specifics of its operation, and the experience of other countries, as well as reviews previous attempts to incorporate juries into the criminal process of the Republic of Lithuania. The study aims to answer the question of whether the establishment of a jury trial in the Republic of Lithuania could be a justified and appropriate initiative, or whether this idea remains more theoretical than practically feasible.

Keywords: jurors, jury trial, Lithuanian courts, criminal proceedings.

TURINYS

IŽANGA	2
1. PRISIEKUSIŲJŲ TEISMO INSTITUTO KONCEPCIJA	6
1.1. Prisiekusiųjų teismo istoriniai aspektai	6
1.2. Prisiekusiųjų teismas ir kiti visuomenės atstovai teismo procese	14
1.3. Prisiekusiųjų teismo instituto teigiami ir neigiami aspektai.....	22
2. PRISIEKUSIŲJŲ TEISMAI XXI AMŽIAUS VALSTYBIŲ TEISINĖSE SISTEMOSE	28
3. PRISIEKUSIŲJŲ TEISMO ĮTVIRTINIMO GALIMYBĖS IR PERSPEKTYVA LIETUVOS RESPUBLIKOJE	43
IŠVADOS	59
ŠALTINIŲ SĄRAŠAS	61
SANTRAUKA (<i>lietuvių kalba</i>)	70
SUMMARY (<i>anglų kalba</i>)	71

ĮŽANGA

„Kas gi galų gale yra prisiekusiųjų teismas? Tai yra jau subjektyvumo momentų įvedimas į objektyvius dalykus. Surenkami žmonės iš gatvės, eiliniai žmonės, ir jiems yra valia, išklausus visus argumentus, pasakyti taip arba ne. Juk taip, gerbiamieji teisininkai, tai juk yra subjektyvu. Bet įvedamas į sausą, negyvą įstatymą, įvedamas žmoniškumo lašas.“

Lietuvos Nepriklausomybės Atkūrimo Akto signataras

A. V. Patackas¹

Temos aktualumas. Lietuvos Respublika (toliau – **Lietuva**) yra viena iš valstybių, kurios teisinėje sistemoje prisiekusiųjų teismas nėra įtvirtintas. Vis dėlto, pastaraisiais dešimtmečiais žiniasklaidoje vis pasirodo straipsniai su keliamu klausimu dėl visuomenės atstovų, t. y. prisiekusiųjų ir / arba tarėjų, įtraukimo į teisingumo vykdymo procesą. Šios diskusijos ne tik pasiekia akademinę bendruomenę, bet ir realizuojasi teisės aktų projektų pavidalu, rimtai svarstant tokių naujovių įtvirtinimą. Tačiau iki šiol Lietuvoje nė viena iš šių iniciatyvų nebuvo įgyvendinta priimant realias įstatymų pataisas.

Prisiekusiųjų teismo, kaip visuomenės atstovų, pagrindinis tikslas yra kurti skaidresnį teisingumo vykdymo ir sprendimų priėmimo procesą, daryti teismus atviresnius visuomenei, mažinti korupciją. Specialių Tyrimų Tarnybos 2025 m. pateiktas korupcijos žemėlapis nurodo, jog tiek gyventojai, tiek valstybės tarnautojai teismus įvardina tarp 5 labiausiai korumpuotų institucijų, kartu su gydymo įstaigomis, Seimu, savivaldybėmis, partijomis ir politikais². Naujausi rinkos ir viešosios nuomonės tyrimo kompanijos „Baltijos tyrimai“ apklausos, atliktos 2025 m. lapkričio 11-29 d. ELTA užsakymu, apie pasitikėjimą Lietuvos institucijomis rezultatai atskleidė, jog teismais nepasitiki 47 proc. gyventojų, pasitiki – 43 proc.³.

¹Lietuvos Respublikos Aukščiausioji Taryba - Atkuriamasis Seimas (1992-04-23). Šimtas aštuonioliktas posėdis. Stenograma [interaktyvus]. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.251381?positionInSearchResults=17&searchModelUUID=54f447e6-d704-47c4-b58d-78e1a231406d>.

²Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnyba (2026-02-18). *Lietuvos korupcijos žemėlapis 2025. Tyrimo duomenų pristatymas* [interaktyvus]. https://www.stt.lt/data/public/uploads/2026/02/stt_lkz_2025_ataskaita_viesinimui.pdf.

³ELTA (2025-12-07). *Naujausia apklausa: šoktelėjo gyventojų pasitikėjimas žiniasklaida* [interaktyvus]. https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/2768078/naujausia-apklausa-soktelejo-gyventoju-pasitikėjimas-ziniasklaida?srsId=AfmBOoqEthKJIZiC_nkgNuFRNrrsN014cEuUBGTGtBs6R-X8gaavTYuK.

Prisieusiųjų teismo idėja visuomenę neretai sudomina dėl prisieusiųjų vaizdavimo holivudiniuose (ir ne tik) filmuose, serialuose, dokumentikose. Tokie filmai kaip „12 įtūžusių vyrų“ (angl. *12 Angry Men*) (1957), „Nežudyk strazdo giesmininko“ (angl. *To Kill a Mockingbird*) (1962), „Metas žudyti“ (angl. *A Time to Kill*) (1996), viešojoje erdvėje prieinami, transliuoti ir plačiai nuskambėję bylų procesai kaip Žmonės prieš O. J. Simpson (angl. *The People v. O. J. Simpson*), Žmonės prieš Menendez (angl. *The People v. Menendez*) ir daugelis kitų leidžia pamatyti plačiajai auditorijai iš arčiau prisieusiųjų teismo veikimą, kuris konkrečiai daugiausiai siejamas su Jungtinėmis Amerikos Valstijomis (toliau – JAV). Šie vizualūs šaltiniai dažnai pateikia prisieusiųjų teismą kaip tam tikrą savotišką performansą – viešą, dramatišką, emocingą ir kartais net teatrališką procesą, kuriame sprendimai dėl kaltės priimami ne tiek remiantis teisiniais argumentais, kiek paprastų asmenų moraliniais įsitikinimais bei emocijomis. Tai formuoja tam tikrą idealizuotą prisieusiųjų teismo vaizdinį, kuris daro įtaką ir visuomenės lūkesčiams bei įsivaizdavimui apie šio instituto veikimą.

Nenuostabu, kad prisieusiųjų teismas neretai romantizuojamas kaip priemonė padidinti teisminio proceso skaidrumą, esą įtraukiant eilinius visuomenės narius į teisingumo vykdymo procesą natūraliai pakankamai reikšmingai išaugtų pasitikėjimas teismų sistema, būtų veiksmingiau kovojama su korupcija ir t. t. Vis dėlto, kyla abejonių, ar toks institutas apskritai galėtų būti suderinamas su Lietuvos teisine sistema ir ar jo įtvirtinimas yra apskritai reikalingas ir perspektyvus. Nesant vieningo galutinio sutarimo šiuo klausimu, atsiveria platus „laukas“ apžvelgti šį institutą ir jo (ne)galimą vietą Lietuvos baudžiamajame procese. Kadangi diskusijos dėl visuomenės atstovų įtraukimo į teisingumo vykdymo procesą Lietuvoje vis atsinaujina, tai rodo, jog yra aktualu atlikti vienų iš visuomenės atstovų, t. y. prisieusiųjų, analizę, kuri įvertintų prisieusiųjų instituto veikimą bei galimybes ir poreikį egzistuoti Lietuvoje.

Darbo originalumas. Paskutinį kartą prisieusiųjų teismo įsteigimo Lietuvoje galimybės ir perspektyvos analizė magistro darbe buvo atlikta 2007 m. Mykolo Romerio universitete, kur padaryta išvada, kad Lietuvos teismų sistema jau yra gana tobula ir tam nėra geros priežasties ją keisti iš esmės⁴. Bendrai visuomenės atstovų dalyvavimo vykdant teisingumą perspektyva Lietuvoje išsamiausiai buvo nagrinėta 2015 m. bendraautorių monografijoje „Tarėjų instituto perspektyvos Lietuvoje“⁵, taip pat S. Dementavičienės

⁴PETRAUSKAITĖ, Kristina (2007). *Prisieusiųjų teismo institutas: perspektyvos ir galimybės Lietuvoje*. Magistro darbas, Socialiniai mokslai, Teisė (S001), Mykolo Romerio universitetas. Kaunas: Lietuvos akademinių bibliotekų tinklas (LABT).

⁵RAGAUSKAS, Petras; KAVOLIŪNAITĖ-RAGAUSKIENĖ, Eglė; LATVELĖ, Rūta ir kt. (2015). *Tarėjų instituto perspektyvos Lietuvoje*. Monografija. Vilnius: Teisės institutas.

2026 m. apgintoje disertacijoje „Visuomenės atstovai teismo procese“⁶. Pastebėtina, jog prisiekusiųjų teismo instituto tema mokslinėse publikacijose dažniausiai analizuojama kartu su tarėjų institutu ir itin fragmentiškai, pagrindinį dėmesį skiriant tarėjų institutui ir jo įtvirtinimo galimybėms Lietuvoje, o prisiekusiųjų teismo modelis baudžiamajame procese lieka už gilesnių akademinų diskusijų ribų. Taip pat prisiekusiųjų teismo institutas nėra aptariamas ir Vilniaus universiteto teisės studijų programoje, tad šis institutas išlieka visiškai nepalietas ir studentų iš esmės artimiau nepažintas. Todėl šio magistro darbo originalumas atsiskleidžia tuo, kad jame vienoje vietoje nuosekliai ir kryptingai, susitelkiant išimtinai į prisiekusiųjų teismo institutą, siekiama apžvelgti ir pateikti, autorės vertinimu, esminę informaciją, būtiną objektyviam prisiekusiųjų teismo įvedimo galimybių ir perspektyvų Lietuvoje įvertinimui.

Darbo objektas. Pagrindinis magistro darbo objektas yra prisiekusiųjų teismo įtraukimo į Lietuvos baudžiamąjį procesą galimybės ir perspektyvos. Norint išsamiai atskleisti darbo temą kartu yra analizuojami ir kiti temos atskleidimui būtini aspektai: svarbiausi istoriniai ir teisinio reguliavimo klausimai, susiję su prisiekusiųjų teismo institutu, užsienio valstybių reguliavimas, patirtys, dabartinis Lietuvos teismo procesas priimant sprendimus, reguliavimas, buvusios teisės aktų keitimo iniciatyvos ir svarstymai.

Pažymėtina, kad istoriškai yra susiformavusios dvi prisiekusiųjų teismo rūšys⁷: didžioji (kaltinamoji) žiuri, dar vadinama didžiuoju prisiekusiųjų teismu (angl. *grand jury*), ir mažoji žiuri, arba tiesiog prisiekusiųjų teismas (angl. *petit, common* arba *trial jury*). Šiame darbe vartojamas terminas „prisiekusiųjų teismas“ reiškia būtent mažąją žiuri.

Darbo tikslas. Pagrindinis magistro darbo tikslas yra, išanalizavimus prisiekusiųjų teismo istorinę raidą, privalumus ir trūkumus, teisinį reguliavimą keliose valstybėse, atskleisti šio instituto (ne)įtvirtinimo galimybę ir perspektyvas Lietuvos baudžiamajame procese.

Darbo uždaviniai. 1) Atskleisti prisiekusiųjų teismo instituto istorinę raidą; 2) Išanalizuoti pagrindinių visuomenės atstovų, dalyvaujančių vykdant teisingumą, įskaitant prisiekusiuosius, sampratą teoriniu aspektu ir išskirti pagrindinius bruožus; 3) Įvertinti prisiekusiųjų teismo privalumus ir trūkumus; 4) Apžvelgti šių dienų kitų valstybių, turinčių prisiekusiųjų teismus, reguliavimą; 5) Įvertinti, ar Lietuvoje apskritai, atsižvelgiant į dabartinį teisinį reguliavimą, galima įtvirtinti prisiekusiųjų teismo institutą baudžiamajame procese; 6) Atsižvelgiant į galimybes įtvirtinti prisiekusiųjų teismą

⁶DEMENTAVIČIENĖ, Simona (2026). *Visuomenės atstovai teismo procese*. Daktaro disertacija, Socialiniai mokslai, Teisė (S001), Mykolo Romerio universitetas. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.

⁷RAGAUSKAS, Petras; KAVOLIŪNAITĖ-RAGAUSKIENĖ, Eglė; LATVELĖ, Rūta ir kt. (2015). *Tarėjų instituto perspektyvos Lietuvoje*. Monografija. Vilnius: Teisės institutas, p. 14-15.

Lietuvos baudžiamajame procese, įvertinti šio instituto perspektyvumą ir tokio teorinio įtvirtinimo tikslingumą.

Tyrimo metodai. Rašant magistro darbą naudoti istorinis, sisteminis, teleologinis, loginis ir lingvistinis mokslinio tyrimo metodai. Istorinis metodas taikytas atskleidžiant prisiekusiųjų teismo sampratą, susiformavimo ir vystymosi raidą valstybėse, iš kurių šis institutas yra kildinamas, teisėkūros iniciatyvų dinamiką Lietuvoje. Sisteminis metodas buvo naudojamas analizuojant tiek teisės normas kaip visumą, tiek ir kaip atskirus elementus. Teleologinis metodas buvo naudojamas siekiant išsiaiškinti ir atskleisti įstatymo leidėjo keliamus atitinkamus tikslus bei nuostatas, siejamas su visuomenės atstovų teisingumo vykdyme įtvirtinimo galimybėmis. Loginis metodas buvo naudojamas atskleidžiant šio darbo tikslą, analizuojant prisiekusiųjų teismo reguliavimą, mokslinę literatūrą, darant apibendrinimus, išvadas. Lingvistinis metodas atskleidžiant konkrečių sąvokų ir nuostatų turinį.

Svarbiausi šaltiniai. Magistro darbe naudoti įvairūs šaltiniai, pradedant norminiais teisės aktais ir baigiant Seimo posėdžių stenogramomis. Temą išsamiai ir visapusiškai atskleisti padėjo Lietuvos ir užsienio šalių konstitucijos ir kiti teisės aktai (pavyzdžiui, Austrijos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas, Pietų Korėjos Respublikos piliečių dalyvavimo baudžiamosiose bylose įstatymas), Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo (toliau – Konstitucinis Teismas) doktrina, teismų praktika (pavyzdžiui, Lietuvos, Indijos Respublikos aukščiausios instancijos teismų sprendimai), Lietuvos teisės mokslininkų (pavyzdžiui, S. Dementavičienės, P. Ragauskos, R. Latvelės, D. Beinoravičiaus, S. Dvarecko) darbai, internetiniai šaltiniai (pavyzdžiui, E. Kūrio, R. Šimašiaus, A. Sakalo interviu publikacijose) ir daugelis kitų.

1. PRISIEKUSIŲJŲ TEISMO INSTITUTO KONCEPCIJA

1.1. Prisiekusiųjų teismo istoriniai aspektai

Šiandieną valstybėse egzistuojantis prisiekusiųjų teismas yra ilgos ir nuoseklios istorinės raidos, turinčias galias ištakas, rezultatas. Per šimtmečius šis institutas kito kartu su visuomenės struktūra, politika, teisinėmis tradicijomis, valstybės valdymo principais ir kt. Prisiekusiųjų teismo kilmė siekia dar senovę – pirmosios prisiekusiųjų teismo užuomazgos reiškėsi dar senovės Graikijoje, kur išsamiausia informacija yra išlikusi apie Atėnų polio teisinę sistemą. Vis dėlto ankstyvosios prisiekusiųjų teismo formos prieš šimtus metų gerokai skyrėsi nuo šiandieninės sistemos ir iš pirmo žvilgsnio toli gražu nepriminė dabartinio prisiekusiųjų teismo instituto.

Senovės Graikijoje teisingumo vykdymas daugiausiai rėmėsi 2 pagrindiniais principais – viešumu ir populiariumu. Skirtingai nei romėnai, senovės graikai nesukūrė profesionalios teisėtvarkos institucijos ar nuoseklios teisinės doktrinos⁸. Tad nereikėtų stebėtis, jog senovės graikų teisingumo sistema buvo paprastesnė ir labiau susijusi su piliečių įtraukimu ir dalyvavimu negu su teisės išmanymu. Senovės Graikijoje jau egzistavo savita, nors ir pakankamai primityvi, ankstyvoji prisiekusiųjų teismo forma.

Istoriniuose šaltiniuose apie senovės Graikiją galima dažnai matyti, jog teisingumą vykdantys asmenys buvo vadinami „teisėjais“, o tiksliau – „dikastais“, kadangi tai asmenys, kurie „teisė“, sprendė žmonių likimus, konfliktus. Tačiau yra sutariama, jog dėl savo ypatybių, funkcijos, skaičiaus ir esmės juos derėtų vadinti ne teisėjais, o prisiekusiaisiais (angl. *jury*), kurie priimdavo sprendimus bylose. Šie prisiekusieji nebuvo asmenys, kurie turėjo galią interpretuoti teisę ar vadovautis abstraktesniais teisingumo principais, kadangi šios temos ir jų nagrinėjimas buvo paliktos filosofams. Dėl to Europos kultūrai vėliau įtaką darė būtent graikų teisingumo filosofija, o ne jų įstatymų sistema⁹.

V-IV a. pr. m. e. demokratiniuose senovės Graikijos Atėnuose kiekvienas vyresnis nei 30 metų pilietis, kuriuo būdavo tik vyriškos lyties asmuo, galėjo dalyvauti viešuosiuose teismuose, dar vadintuose dikasterijomis, ir balsuoti priimant nuosprendžius baudžiamosiose bylose. Būtent iš dikasterijų, kaip viešų teismų, pavadinimo ir kilo pačių prisiekusiųjų pavadinimas – dikastai. Baudžiamosiose bylose teismų kolegijas (prisiekusiųjų teismą) paprastai galėjo sudaryti 500, 1000, 1500 ar net daugiau vyrų, o tuo

⁸BACYS, Vaidas; KUOLYS, Darius; MANELIS, Eugenijus ir kt. (2015). *Piliečius ugdančios istorijos pamokos: projekto „Kuriname Respubliką“ siūlomi papildomi istorijos dalyko moduliai pilietiškumui ugdyti*. Vilnius: Pilietinės visuomenės institutas, p. 49.

⁹*Ibid.*

tarpu paprastesnėms, civilinėms byloms užtekti galėjo ir 200 prisiekusiųjų. Vis dėlto atkreiptinas dėmesys, kad ypač svarbios politinės bylos galėjo būti nagrinėjamos dar platesniame prisiekusiųjų piliečių rate – manoma, kad jas svarstyti galėjo net iki 6 000 prisiekusiųjų¹⁰. Toks gausus prisiekusiųjų skaičius sąmoningai buvo pasirenkamas kaip priemonė užkirsti kelią papirkinėjimui ir nesąžiningam procesui. Praktiniu požiūriu manyta, jog papirkti kelis šimtus prisiekusių piliečių vienu metu yra beveik neįmanoma, todėl gausi prisiekusiųjų kolegija tapo veiksminga apsauga nuo korupcijos ir neobjektyvių sprendimų¹¹.

Dėl tuometinės teismo proceso specifikos, kai teisingumą bet kurie byloje galėjo vykdyti išrinkti ir atitinkantys praktiškai labai elementarius kriterijus piliečiai, teismų oratoriai, atstovavę bylos šalims, daugiausia orientavosi ne į teisinę argumentaciją, bet į prisiekusiųjų minią kaip žmones ir jų emocijas. Todėl graikų teisė tapo griežtai pozityvistinė: įstatymai turėjo būti taikomi pažodžiui, tarsi aiškos ir konkrečios elgesio taisyklės, nes nebuvo tikimasi, kad neprofesionalūs teisėjai juos interpretuos ar taikys pagal abstrakčius principus¹².

Prisiekusiųjų atrankai vykdyti buvo svarbiausia užtikrinti tos atrankos skaidrumą ir prisiekusiųjų nepaperkamumą, tad pati procedūra rėmėsi loterijos principu. Kiekvienas būti prisiekusiuoju kriterijus atitinkantis vyras turėjo iš bronzos ar medžio padarytą žetoną su savo vardu. Tokie žetonai būdavo sudedami eilėmis tarsi knygos į lentyną į tuometinį prietaisą dar vadinamą kleroterionu – akmens plokštę, su įpjautomis ertmėmis ir vertikaliu vamzdeliu šone. Kai jie jau sudėti, į prie kleroteriono pritvirtintą vamzdelį buvo beriami juodos ir baltos spalvos rutuliukai, kurie ir nulemdavo, ar tam tikroje eilėje esantys žetonai su kandidatų vardais bus atrinkti. Juodos spalvos kamuoliukas reiškė, jog šioje eilėje esantys piliečiai šiam kartui lieka „be darbo“, o tuo tarpu baltos spalvos kamuoliukas suteikė pareigą dalyvauti byloje ir joje priimti sprendimus. Nuo galimos korupcijos saugodavo ne tik minėtoji atsitiktinė atrankos procedūra, bet ir prisiekusiųjų duodama priesaika, kuria aiškiai drausta priimti kyšius ar būti paveiktam bet kokios neteisėtos įtakos¹³.

Konkrečios bylos teisminis nagrinėjimas buvo beprotiškai „pavydėtina“ operatyvus. Jis įprastai trukdavo tik vieną dieną, o visas bylos nagrinėjimas buvo paremtas tik žodiniais liudijimais. Primintina, kad prisiekusieji nebuvo specialistai su teisinėmis žiniomis. Tai

¹⁰BACYS, Vaidas; KUOLYS, Darius; MANELIS, Eugenijus ir kt. (2015). *Piliečius ugdančios istorijos pamokos: projekto „Kuriname Respubliką“ siūlomi papildomi istorijos dalyko moduliai pilietiškumui ugdyti*. Vilnius: Pilietinės visuomenės institutas, p. 49.

¹¹*Ibid.* p. 50.

¹²*Ibid.* p. 49.

¹³*Ibid.* p. 50.

lėmė, jog kiekvienas jų faktines aplinkybes vertino pagal savo patirtį, protą ir moralinius principus, o ne pagal konkrečią teisinę logiką. Kaltinamasis ir kaltintojas patys arba su profesionalių rašytojų-oratorių pagalba pirmiausia pristatydavo visiems dalyvaujantiems bylos esmę ir savo poziciją. Taip pat tiek kaltinamasis, tiek kaltintojas patys siūlydavo bausmes, todėl prisiekusiųjų galimybės parinkti bausmę buvo apribotos. Pastebėtina, kad tik vieną dieną trunkantis procesas galėjo būti gana emociingas reginys: abi bylos pusės savo kalbomis ir oratoriškais sugebėjimais laisvai galėjo daryti įtaką prisiekusiųjų jausmams, pataikauti, gaudinti savo retorika, atvestais verkiančiais vaikais, giminaičiais ir dar kitais įvairiausiais būdais¹⁴. Tokia bylos strategija laikytina sąmoninga, kadangi prisiekusieji buvo paprasti piliečiai, tokie pat kaip ir abi bylos pusės, todėl bylos nagrinėjimas neišvengiamai rėmėsi pagrinde ne tiek racionali argumentacija, kiek gebėjimu paveikti stebinčios ir sprendimą priimsiančios auditorijos nuotaikas, moralę ir jausmus. Išklausius kaltintojo ir kaltinamojo kalbą, prisiekusieji balsuodavo į urną įmetant atitinkamą monetą – ištisinę arba tuščiavidurę, kurių daugumos skaičius nulemdavo, ar asmuo yra kaltas ar nekaltas. Asmenį pripažinus kaltu buvo balsuojama dar kartą dėl konkrečios bausmės, kurią, kaip jau minėta, siūlydavo pats kaltinamasis ir kaltintojas¹⁵.

Vienas žymiausių ir geriausiai žinomų prisiekusiųjų teismo veikimo pavyzdžių senovės Graikijoje yra Atėnuose vykęs filosofo Sokrato teismas. Jis truko tik vieną dieną maždaug iki 10 valandų, ir laikomas reprezentatyvia iliustracija, kaip realiai veikė to meto teismo procesas kartu su prisiekusiais¹⁶.

Trumpai apžvelgiant, prisiekusiųjų kolegiją Sokrato teisme sudarė 500 dikastų, turinčių daugiau nei 30 metų. Visi atrinkti prisiekusieji turėjo prisiekti dievams Dzeusui, Apolonui, Demetrai ištardami šiuos žodžius: „*Aš balsuosiu pagal Asamblėjos ir Tarybos priimtus įstatymus ir dekretus, bet jei nėra įstatymo, balsuosiu pagal savo teisingumo jausmą, be palankumo ar priešiško. Balsuosiu tik dėl kaltinime iškeltų klausimų ir nešališkai išklausysiu tiek kaltintojus, tiek gynėjus.*“¹⁷. Prisiekusieji sėdėjo atskirai nuo žiūrovų, jie negalėjo tartis tarpusavyje – kiekvienas balsavo pagal savo supratimą ir įstatymo interpretaciją. Sokratas buvo pripažintas kaltu santykiu 280:220. Kaltintojas ir kaltinamasis pasiūlė savo bausmes, o tuomet prisiekusieji pasirinko. Kaip žinoma, Sokratui buvo paskirta mirties bausmė – nusižudymas išgėrus nuodų¹⁸.

¹⁴BACYS, Vaidas; KUOLYS, Darius; MANELIS, Eugenijus ir kt. (2015). *Piliečius ugdančios istorijos pamokos: projekto „Kuriame Respubliką“ siūlomi papildomi istorijos dalyko moduliai pilietiškumui ugdyti*. Vilnius: Pilietinės visuomenės institutas, p. 51-53.

¹⁵*Ibid.*

¹⁶LINDER, Douglas (2002). *The Trial of Socrates* [interaktyvus]. <https://law2.umkc.edu/faculty/projects/ftrials/socrates/socrates.HTM>.

¹⁷*Ibid.*

¹⁸*Ibid.*

Ši aukščiau pateikta analizė parodo, kad prisiekusiųjų teismo užuomazgos siekia dar senovės Graikijos laikus, kai klestėjo demokratinė valdymo forma. Tačiau „tikri“ prisiekusieji, kurie savo funkcijomis ir samprata būtų artimesni šiandieniniam jų modeliui, susiformavo viduramžių Anglijoje. Savaimė tai nebuvo visiškai naujas institutas, bet veikiau senos tradicijos atgimimas to meto politinių ir socialinių poreikių kontekste.

Prisiekusiųjų teismo instituto susiformavimas **viduramžių Anglijoje** buvo daug painesnis procesas nei gali pasirodyti iš pirmo žvilgsnio. Iš pat pradžių asmenys, kurie buvo tapatinti ir vadinti prisiekusiais, neatliko jokių šiandien jiems įprastų teisminių funkcijų. Normanai 1066 m. užkariavę Angliją į ją atvežė metodą, kuriuo žmonės buvo priversti prisiekti sakyti tiesą ir tokiu būdu atlikti valstybės tarnybą. Prisiekusiais viduramžių Anglijoje buvo vadinti žmonės, kurie karaliaus liepimu duodavo priesaiką. Pastaroji viduramžių kontekste buvo ypač stiprus įsipareigojimas. Jei žmogus prisiekdavo, tai ir buvo griežtai tikima, kad jis sako tik tiesą. Karalius tokius, tiesiogine ta žodžio prasme, prisiekusiuosius naudojo administracinėms funkcijoms atlikti, pavyzdžiui, renkant ir surašant informaciją apie žemes, gyventojus, turtą ir pan. Priesaikai duoti ir paskiriamas funkcijas atlikti buvo kviečiami žmonės, kurie gali nurodyti tam tikrus jiems žinomus faktus, kuriuos norima aprašyti¹⁹. Todėl pirmieji žmonės, kurie vadinti prisiekusiais, buvo ne teismo institucijos sudėtinė dalis, o valstybės tarnybos funkcijas atlikę asmenys. Jie pasitarnaudavo kaip informacijos rinkimo arba faktų nustatymo komisija, kuri ilgą laiką neturėjo jokio ryšio su teisingumo vykdymu. Iš esmės, kad taptum prisiekusiuoju, pakako turėti žinių apie vietos bendruomenėje vykstančius įvykius ir faktus.

Galiausiai buvo suvokta, jog prisiekusieji turi daugiau potencialo negu jo yra išnaudojama. Anglijos Karalius Henrikas II įžvelgė, jog jeigu šie asmenys gali būti patikimas duomenų šaltinis renkant informaciją administraciniais ir valdymo tikslais, kodėl gi jie negali taip pat veiksmingai prisidėti prie teisingumo vykdymo proceso²⁰. 1166 m. karaliaus Henrico II išleistuose Klaredono asizuose (angl. *Assize of Clarendon*) nustatyta procedūra, kuria 12 prisiekusiųjų vyrų buvo pasitelkti kaip asmenys, privalantys pranešti valdžiai apie galimai padarytus nusikaltimus. Tokiu būdu pradėjo formotis viena iš prisiekusiųjų formų, kuri vadinama didžiąja prisiekusiųjų kolegija arba dar kitaip didžiuoju prisiekusiųjų teismu (angl. *grand jury*)²¹. Pabrėžtina, jog jie turėjo ne nagrinėti baudžiamąsias bylas, o tik pranešti apie nusikaltimus. Didžiosios prisiekusiųjų kolegijos pagrindinė veikla buvo tik pateikti kaltinimus asmenims remiantis žinomais faktais, tačiau

¹⁹DEVLIN, Patrick (1956). *Trial by Jury (Hamlyn lectures; 8th series)*. Londonas: Stevens & Sons, p. 5-6.

²⁰*Ibid.* p. 7-9.

²¹*Ibid.* p. 7-9.

kaltės nustatymo ar bausmių skyrimo klausimais ši kolegija neužsiminėdavo. Kaltei nustatyti, greta kitų priemonių, vis dar buvo naudojami barbariški išbandymai – ordalijos²². Tad visai neklaidinga būtų teigti, jog didžioji prisiekusiųjų kolegija iš esmės buvo tam tikro nusikaltimo liudininkai, kurie matė arba žinojo reikšmingos informacijos apie kaltinamajam pareikštus kaltinimus dėl nusikalstamos veikos.

Tačiau tokio prisiekusiojo teismo su tokiais bruožais, kokiais jis yra įsitvirtinęs valstybėse šiai dienai, vaidmuo baudžiamosiose bylose išaugo tik po 1215 m., kai Ketvirtasis Laterano susirinkimas uždraudė ordalijas kaip kaltės nustatymo būdus, nes dvasininkams elementariai buvo uždrausta jose dalyvauti. Kadangi visada tik kunigai galėjo „skaityti Dievo ženklus“ ir staiga jiems buvo uždrausta atlikti šią funkciją, ordalijos nebegalėjo būti toliau taikomos apskritai²³. Toks Ketvritojų Laterano susirinkimo sprendimas sukėlė tam tikrą suirutę Anglijos baudžiamojo proceso teisės sistemoje. Kai ordalijos atsisakyta kaip vienos iš alternatyvų, reikėjo rasti naują būdą nustatyti asmenų kaltumą. Tačiau iki tol, kol buvo rasta tinkama alternatyva atsivėrusiai spragai, teisėjams buvo išduoti nurodymai, kuriuose pripažinta, jog ordalijai tinkamas „pakaitalas“ dar nėra sukurtas, todėl „*tie, kurie buvo kaltinami sunkiais nusikaltimais ir dėl kurių egzistavo rimtas įtarimas, turėjo būti perduodami į kalėjimą saugojimui; tie, kurie buvo kaltinami vidutinio sunkumo nusikaltimais, dėl kurių anksčiau būtų buvusi taikoma ordalija, galėjo būti ištremti iš karalystės; o tie, kurie buvo kaltinami nereikšmingais nusikaltimais ir dėl kurių nebuvo stipraus kaltės įtarimo, turėjo būti paleidžiami davus gero elgesio įsipareigojimus. Kiti atvejai buvo palikti teisėjų nuožiūrai.*“²⁴. Šie nurodymai iš esmės rodo, kad bent trumpą laikotarpį kaltinamųjų bylos faktiškai beveik nebuvo nagrinėjamos.

Atsiradus būtinybei išspręsti procese atsiradusią spragą, reikėjo sukurti naują metodą, leidžiantį patikimiau nustatyti tiesą. Todėl šalia didžiosios prisiekusiųjų kolegijos, kuri pateikdavo kaltinimus, pradėjo formuotis ir mažoji prisiekusiųjų kolegija (angl. *petite jury*), kuri įprastai ir vadinama tiesiog prisiekusiųjų teismu. Šiai prisiekusiųjų grupei buvo pavesta priimti sprendimą bylose nustatant, ar kaltinamasis yra kaltas²⁵ – būtent tai, kuomet šiandien ir užsiima prisiekusiųjų teismas.

Iš pradžių tas pats prisiekęs asmuo galėjo būti ir kaltintojas kaip didžiosios prisiekusiųjų kolegijos narys, ir mažosios prisiekusiųjų kolegijos narys, todėl aiškios ribos

²²DEVLIN, Patrick (1956). *Trial by Jury (Hamlyn lectures; 8th series)*. Londonas: Stevens & Sons, p. 9.

²³English Legal History (2013-06-10). *History of Trial by Jury* [interaktyvus]. <https://englishlegalhistory.wordpress.com/2013/06/10/history-of-trial-by-jury/>; ANAND, Sanjeev (2020). The Origins, Early History and Evolution of the English Criminal Trial Jury. *Alberta Law Review*, 43(2), 407-432 [interaktyvus]. <https://doi.org/10.29173/alr1258>, p. 411.

²⁴ANAND, Sanjeev (2020). The Origins, Early History and Evolution of the English Criminal Trial Jury. *Alberta Law Review*, 43(2), 407-432 [interaktyvus]. <https://doi.org/10.29173/alr1258>, p. 414-415.

²⁵DEVLIN, Patrick (1956). *Trial by Jury (Hamlyn lectures; 8th series)*. Londonas: Stevens & Sons, p. 9-10.

tarp didžiosios ir mažosios prisiekusių kolegijų dar nebuvo. Tik XIV a. Anglijoje valdant Edvardui III įstatymu nustatyta, kad kaltinantys prisiekusieji negali būti sprendžiančiojo prisiekusių teismo nariais. Taip iš esmės susiformavo sistema, kuri iki dabar yra naudojama kai kuriose valstybėse, įskaitant ir JAV: didžioji prisiekusių kolegija pateikia kaltinimą, o mažoji sprendžia kaltę²⁶. Anglija XX a. didžiojo prisiekusių teismo atsisakė.

Viduramžiais susiformavo būtent tradiciškai naudojama iš 12 prisiekusių sudarytas teismas. Kiekvienas prisiekusysis pavieniui turėjo būti prisiekęs, o visi prisiekusieji kartu turėjo priimti vieningą vienbalsį sprendimą. Nors iš viso šito gali atrodyti panašu, kad procesas, susijęs su prisiekusiais, buvo labai artimas šiandienai, tačiau vis dėlto jis skyrėsi. Prisiekusieji, kaip jau minėta, buvo rinkti ne bet kokie žmonės, o tie, kurie žinojo tam tikrų faktų, susijusių su konkrečia situacija²⁷. Tik XV a. prisiekusieji tapo nepriklausomais vertintojais, sprendžiančiais remiantis teisme pateiktais įrodymais, o baudžiamasis teismo procesas pradėjo veikti vadovaujantis racionaliais principais, kurie artimesni šiandienai. Prisiekusieji pradėjo fokusuotis į vertinimą pateikiamų įrodymų, nors kartu rinkdavo faktus ir savo pačių iniciatyva – buvo įprasta, kad prisiekusieji nuvykdavo į asmenų namus ir jiems buvo duodami parodymai. Tačiau visa tai buvo žingsnis link modernaus prisiekusių teismo, kuris pagrindžiamas įrodymais ir faktais, o ne asmeninėmis žiniomis apie kaltinamus asmenis²⁸.

Apie JAV prisiekusių teismo ištakas galima užsiminti labai glaustai, nes šis institutas kolonijiniu laikotarpiu buvo tiesiogiai perimtas iš Anglijos teisinių tradicijų ir savo pradine forma nuo jos beveik nesiskyrė. Tačiau nors ir prisiekusių teismas kilo Anglijoje, bet „galima teigti, kad didžiausią savo klestėjimą, tradicinę formą ir funkcijas jis pasiekė ir ilgiausiai išlaikė būtent Jungtinėse Valstijose.“²⁹. Tai lėmė tai, jog rengiant JAV Konstituciją prisiekusių teismas, perimtas iš angliškos kolonijų teisinės tradicijos, buvo gerai žinomas ir plačiai taikomas. Todėl JAV steigėjai jam skyrė ypatingą reikšmę, ypač nagrinėjant baudžiamąsias bylas, laikydami prisiekusių institutą vienu iš pagrindinių teisingumo užtikrinimo principų³⁰.

JAV prisiekusių teismas dėl tam tikrų subtilybių nebuvo identiškas tokiam, kokį jį turime šiandienai. Prisiekusių kolegiją sudarė 12 tik baltųjų vyrų, o pats prisiekusių

²⁶DEVLIN, Patrick (1956). *Trial by Jury (Hamlyn lectures; 8th series)*. Londonas: Stevens & Sons, p. 9-10.

²⁷MASSCHAELE, James (2009-11-20). *Juries of the Middle Ages*. Rutgers University [video]. <https://www.youtube.com/watch?v=DLfGwRvLDzQ>.

²⁸LEVY, Leonard W. (1999). *The Medieval Origins of Trial by Jury* [interaktyvus]. <https://www.encyclopedia.com/law/legal-and-political-magazines/medieval-origins-trial-jury>.

²⁹LEMPERT, Richard (2015). The American Jury System: A Synthetic Overview. *Chicago-Kent Law Review*, 90(3), 825-859, p. 827.

³⁰DEMENTAVIČIENĖ, Simona (2026). *Visuomenės atstovai teismo procese*. Daktaro disertacija, Socialiniai mokslai, Teisė (S001), Mykolo Romerio universitetas. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, p. 85.

pasitarimas užtrukdavo nuo 10 iki 15 minučių. Istoriskai prisiekusieji buvo suvokiami kaip mechanizmas, skirtas kontroliuoti tiek teisininkų, tiek teisėjų veiklą, siekiant užtikrinti jų sąžiningumą, teisinės sistemos skaidrumą ir užkirsti kelią kyšininkavimui. Norint užtikrinti, kad byla būtų išnagrinėta greitai ir operatyviai, buvo reikalaujama, jog prisiekusieji nevalgytų, negertų, nebuvo uždegamas židiny, žvakė. Visos šios sąlygos buvo sudaromos tam, kad prisiekusiųjų sprendimas būtų priimtas nedelsiant ir vieningai³¹. Vis dėlto, vertinant šias aplinkybes iš šiuolaikinės perspektyvos kyla abejonių, ar tokia praktika iš tiesų skatino teisingą ir nešališką sprendimų priėmimą – veikiau ji galėjo prisidėti prie prisiekusiųjų noro kuo greičiau užbaigti svarstymą ir grįžti prie įprastų gyvenimo sąlygų³².

Analizuojant Lietuvos istoriją akivaizdu, kad būtų netikslu teigti, jog prisiekusiųjų teismo institutas mūsų valstybėje ar bent dalyje jos teritorijos niekada nebuvo žinomas. Nors ankstyvaisiais valstybės gyvavimo amžiais veikė burmistro teismai ar vaito suolininkai, dalyvavę teisingumo vykdyme, nebuvo prisiekusiųjų instituto pirmtakai, vis dėlto XX a. pradžioje, 1918 m. buvo mėginta prisiekusiųjų institutą įtvirtinti Lietuvos teisiniame reguliavime.

Lietuvos Tarybai 1918 m. vasario 16 d. paskelbus nepriklausomos demokratinės Lietuvos valstybės atkūrimą prasidėjo naujos įstatyminės bazės kūrimo poreikis. Vienas iš tokių teisės aktų buvo 1918 m. lapkričio 28 d. priimtas Laikinasis Lietuvos teismų ir jų darbo sutvarkymo įstatymas³³. Jame įtvirtinta, kad baudžiamosios bylos apygardos teismuose bus nagrinėjamos kartu su prisiekusiųjų teismo sudėtimi. Nagrinėjant bylas su prisiekusiais buvo numatyta, kad kolegialiaime teisme dalyvaus vienas teisėjas, o prisiekusiųjų statusą turėjo nustatyti baudžiamojo proceso įstatymai. Pagal juos prisiekusiais ketinta kviesti vietos gyventojus – 25-70 metų amžiaus Lietuvos piliečius vyrus, mokančius lietuvių kalbą ir turinčius ne mažesnę kaip pradinį išsilavinimą, taip pat buvusius Seimo arba apskrities savivaldybės atstovus³⁴. Tačiau čia paminėtina, jog Laikinojo Lietuvos teismų ir jų darbo sutvarkymo įstatymo 31 straipsnis numatė, jog ligi nebus sutvarkytas prisiekusiųjų sprendėjų (posėdininkų) rinkimas, apygardos teismas sprendžia bylas be prisiekusiųjų sprendėjų (posėdininkų). Šie prisiekusiųjų sprendėjų teismai taip ir niekada realios veiklos nepradėjo. Tai lėmė tai, jog valstybė dar tik buvo

³¹California Courts (2022-05-05). 2022 - A History of Jury Service: A More Perfect Jury [video]. <https://www.youtube.com/watch?v=6k20uhtwZzo>.

³²Kadangi ankstyvoji JAV prisiekusiųjų teismo raida iš esmės tėra Anglijos tradicijos tęsinys, toliau šiame darbe plačiau nebebus nagrinėjami kolonijinės JAV prisiekusiųjų teismo bruožai.

³³Laikinasis Lietuvos teismų ir jų darbo sutvarkymo įstatymas. 1918 m. lapkričio 28 d. *Laikinosios Vyriausybės žinios*, 1919, 2/3-26.

³⁴MAKSIMAITIS, Mindaugas (2017). Lietuvos 1933 m. Teismų reformos rengimas. *Jurisprudencija*, 24(2), 220-237, p. 228.

kuriama, vietos administracijos tik organizavosi ir nebuvo objektyvių galimybių įgyvendinti prisiekusiųjų sprendimų dalyvavimą teisme. Žymus tarpukario Lietuvos teisininkas, profesorius ir advokatas S. Bieliackinas nurodė, kad prisiekusiųjų teismams buvo oponuojama, nes jų veiklą galėjo lemti politinės ir partinės pažiūros, taip pat buvo baimintis, jog dėl teisinio pasirengimo stokos jie nesugebės atsispirti išoriniam poveikiui³⁵. Taip pat akcentuota, kad tokių asmenų teisinis išprusimas esą yra nepakankamas ir abejotinas³⁶. Tad prisiekusiųjų teismas Lietuvoje tarpukariu taip ir liko tik gražia idėja.

Kitas mėginimas prikelti prisiekusiųjų teismus buvo po nepriklausomybės atkūrimo 1990 m. kovo 20 d. įsigaliojęs Teismų santvarkos ir teisėjų statuso įstatymas³⁷. Pastarojo 9 straipsnio 4 dalis buvo įtvirtinusi, jog „*Lietuvos TSR įstatymų nustatyta tvarka baudžiamąsias bylas dėl padarytų nusikaltimų, už kuriuos įstatyme numatyta mirties bausmė, nagrinėja prisiekusiųjų teismas.*“ Vis dėlto praktikoje, kaip žinia, šios nuostatos įgyvendinimas neįvyko.

Vienintelis sėkmingas pavyzdys, kai dabartinės Lietuvos teritorijoje realiai ne tik *de jure*, bet ir *de facto* veikė prisiekusiųjų teismas, buvo Klaipėdos kraštas³⁸. Būtina pažymėti, kad tai vyko tuo laikotarpiu, kai kraštas dar nebuvo Lietuvos sudėtyje ir priklausė Vokietijos imperijai. Klaipėdos krašte veikė kitokia bendrosios kompetencijos teismų sistema, sukurta pagal 1877 m. Vokietijos imperijos teismų santvarkos įstatymą. Apygardos teismuose baudžiamosios bylos buvo sprendžiamos prisiekusiųjų teismo sudėtyje, kurią sudarė 3 teisėjai ir 6 posėdininkai, kurie sprendė tiek teisės, tiek fakto klausimus³⁹. Ir tai buvo vienintelis prisiekusiųjų teismas realiai veikęs Lietuvos teritorijoje.

Apibendrinant galima teigti, kad prisiekusiųjų teismo instituto ištakos yra tokios senos ir gilios, jog siekia dar senovės Graikijos laikus. Vis dėlto, tikrąjį savo vystymosi ir įsitvirtinimo etapą šis institutas išgyveno viduramžių Anglijoje, kur susiformavo moderni prisiekusiųjų teismo sistema iki šiol atpažįstama daugelyje valstybių. Lietuvoje XX a. prisiekusiųjų teismo idėja buvo keliama ir svarstoma, tačiau praktinio įgyvendinimo taip ir nesulaukė. Vienintelis istorinis atvejis, kai prisiekusiųjų teismas faktiškai veikė dabartinės

³⁵DVARECKAS, Stanislavas (1997). *Lietuvos teismai 1918-1940 metais*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, p. 8.

³⁶MAKSIMAITIS, Mindaugas (2017). Lietuvos 1933 m. Teismų reformos rengimas. *Jurisprudencija*, 24(2), 220-237, p. 233.

³⁷Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos teismų santvarkos ir teisėjų statuso įstatymas. 1990 m. vasario 13 d., Nr. XI-3684. *Vyriausybės žinios*, 1990, 8-185.

³⁸DVARECKAS, Stanislavas (1997). *Lietuvos teismai 1918-1940 metais*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, p. 9.

³⁹DEMENTAVIČIENĖ, Simona (2026). *Visuomenės atstovai teismo procese*. Daktaro disertacija, Socialiniai mokslai, Teisė (S001), Mykolo Romerio universitetas. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, p. 63-65.

Lietuvos teritorijoje, yra susijęs su Klaipėdos kraštu tuo laikotarpiu, kai jis priklausė Vokietijos imperijai.

1.2. Prisiekusiųjų teismas ir kiti visuomenės atstovai teismo procese

Teigtina, kad visuomenės atstovų dalyvavimas vykdamas teisingumą baudžiamosios byloje (ir ne tik) yra vienas iš būdų užtikrinti esą didesnio teismo sprendimų legitimumo laipsnį. Tokiu būdu priimti sprendimai, įskaitant ir tuos, kuriuose dalyvauja prisiekusieji, paprastai laikomi labiau atitinkančiais visuomenės lūkesčius ir todėl pasižymi didesniu visuomeniniu priimtumu bei pasitikėjimu. Esą visuomenės atrinkti asmenys dažniau nei profesionalūs teisėjai atspindi bendruomenės aktualijas, požiūrius ar vertybines nuostatas. Tokios formos, kuriose sprendimus priima visuomenės nariai, pavyzdžiui, prisiekusieji, mišrūs teismai ar tarėjų kolegijos, skatina tarpusavio diskusijas, kurios gali pagerinti faktų nustatymą, nes grupės nariai dalijasi savo požiūriais ir tikrina vieni kitų įrodymų vertinimus⁴⁰.

Nemaža dalis Europos valstybių savo teisinėse sistemose yra įtvirtinusios tam tikrų visuomenės atstovų dalyvavimą vykdamas teisingumą – ar tai būtų tarėjai, ar prisiekusieji, ar abu, ar kt. Konkretaus visuomenės atstovų dalyvavimo modelio pasirinkimas, jo struktūra bei procedūros priklauso nuo valstybės, todėl nors galima išskirti tam tikrų bendrų bruožų, būdingų visose valstybėse, tačiau kiekviena jų turi tam tikrus ypatumus savo reguliavime. Yra išskiriamos 3 pagrindinės visuomenės atstovų dalyvavimo formos teismo procese: prisiekusiųjų teismas, tarėjų institutas ir taikos teisėjai⁴¹.

Analizę tikslinga pradėti nuo vieno rečiau sutinkamų visuomenės atstovų dalyvavimo teisingume modelių – neprofesionalių teisėjų modelio (angl. *pure lay judge model*), kuris dar kitaip vadinamas **taikos teisėjų** modeliu.

Taikos teisėjai (angl. *justice of the peace / magistrate*) yra asmenys, kuriems nėra keliami teisinio išsilavinimo reikalavimai, tačiau jie savarankiškai nagrinėja tam tikras bylas, nedalyvaujant profesionaliems teisėjams. Dažniausiai taikos teisėjai yra tradiciškai susiklosčiusios valstybių praktikos rezultatas⁴². Lyginant su kitomis visuomenės dalyvavimo teisingumo vykdyme formomis yra pabrėžiama, kad iš vien ne teisininkų sudaryti teismai yra gana reti, o jų kompetencija paprastai apsiriboja mažareikšmėmis

⁴⁰HANS, Valarie P.; DIAMOND, Shari Seidman; IVKOVIC, Sanja Kutnjak ir kt. (2024). Judgment by Peers: Lay Participation in Legal Decision Making. *Annual Review of Law and Social Science*, 20, 141-161 [interaktyvus]. <https://doi.org/10.1146/annurev-lawsocsci-041822-025652>, p. 142.

⁴¹RAGAUSKAS, Petras; KAVOLIŪNAITĖ-RAGAUSKIENĖ, Eglė; LATVELĖ, Rūta ir kt. (2015). *Tarėjų instituto perspektyvos Lietuvoje*. Monografija. Vilnius: Teisės institutas, p. 24.

⁴²Lietuvos Respublikos Seimo 2016 m. spalio 11 d. nutarimas Nr. XII-2676 „Dėl Visuomeninių teisėjų (tarėjų) instituto teismuose koncepcijos patvirtinimo“. TAR, 2016, Nr. 25101, 12.3 papunktis.

bylomis, kurios nagrinėjamos pirmą instanciją⁴³. Dažniausiai taikos teisėjų nagrinėjamos bylos apima tik tokias nusikalstamas veikas, už kurias numatyta ne ilgesnė nei 2 metų laisvės atėmimo bausmė⁴⁴.

Šis visuomenės atstovų teisingumo vykdyme modelis iki šiol sėkmingai veikia tokiose šalyse kaip Ispanijos Karalystė, Anglija, Škotija⁴⁵. Tradiciškiausias šio instituto įtvirtinimo pavyzdys yra būtent Anglijos magistratų teismai (angl. *Magistrates' Courts*). Magistratas arba dar kitaip taikos teisėjas yra asmuo, kuris priima sprendimus baudžiamosiose ir šeimos bylose. Magistratų teismą sudaro 3 magistratai, kurių vienas yra pirmininkas, kurio balsas yra lemiamas, jeigu kiti magistratai nepasiekia vieningo sprendimo⁴⁶. Kadangi magistratai yra paprasti žmonės be teisinių žinių, kartu su jais posėdžiuose dalyvauja dar vienas svarbus asmuo – patarėjas teisiniais klausimais, dar vadinamas sekretoriumi (angl. *clerk*). Tai nėra teisėjas. Jo paskirtis yra užtikrinti proceso sklandumą, jog būtų laikomasi visų reikalingų procesinių procedūrų, o taip pat konsultuoti magistratus visais teisės taikymo klausimais⁴⁷. 95 proc. bylų Anglijoje būtent kaip pirmą instanciją patenka į šį magistratų teismą. Visos kitos bylos keliauja į Karūnos teismą, kuriame šalia teisėjo savo pareigą atlieka jau ne magistratai, o 12 atrinktų prisiekusiųjų⁴⁸.

Šio darbo autorė abejoja, ar tokią visuomenės atstovų dalyvavimo teisingumo vykdyme formą būtų galima laikyti patikima. Nors taikos teisėjų kompetencija formaliai apsiriboja mažareikšmėmis bylomis ir jiems teisiniais klausimais padeda sekretorius, pati sistema, kai sprendimus priima išimtinai teisinių žinių neturintys asmenys ir jie iš esmės „kontroliuoja“ procesą, kelia pagrįstų abejonių dėl jos profesionalumo ir teisinio nuoseklumo. Viena vertus, toks „ekstremalus“ modelis gali būti naudingas šalyse, kuriose susiduriama su dideliu teisėjų darbo krūviu, nes jis gali prisidėti prie šio krūvio mažinimo ir iš dalies kompensuoti teisėjų trūkumą. Kita vertus, jis suponuoja riziką, kad visas teisingumo vykdymas (o ne vien atskiros jo „dalys“ ir klausimai) būtų patikėtas nepakankamų teisinių kompetencijų turintiems asmenims, kas gali turėti neigiamą poveikį sprendimų kokybei ir jų pagrįstumui.

⁴³Lietuvos Respublikos Seimo 2016 m. spalio 11 d. nutarimas Nr. XII-2676 „Dėl Visuomeninių teisėjų (tarėjų) instituto teismuose koncepcijos patvirtinimo“. TAR, 2016, Nr. 25101, 12.3 papunktis.

⁴⁴DEMENTAVIČIENĖ, Simona (2026). *Visuomenės atstovai teismo procese*. Daktaro disertacija, socialiniai mokslai, teisė (S001), Mykolo Romerio universitetas. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, p. 69.

⁴⁵*Ibid.*

⁴⁶Ministry of Justice (2025-07-15). *What is a magistrate? | Justice Explained* [video]. <https://www.youtube.com/watch?v=fEWoOHYyas0&t=70s>.

⁴⁷University of Derby (2013-12-30). *Inside the Magistrates' Court* [video]. <https://www.youtube.com/watch?v=QF46W6LvHY4>.

⁴⁸Ministry of Justice (2025-07-15). *What is a magistrate? | Justice Explained* [video]. <https://www.youtube.com/watch?v=fEWoOHYyas0&t=70s>.

Kita visuomenės atstovų vykdančią teislingumą rūšis yra **tarėjai** (angl. *lay judge*). Tarėjų institutas susiformavo tiesiogiai iš prisiekusiųjų teismo modelio, siekiant pašalinti pastarojo taikymo metu išryškėjusias problemas, kartu išlaikant visuomenės atstovų dalyvavimo teismų veikloje principą⁴⁹. Tarėjai apibrėžiami kaip visuomenės atstovai, neprivalantys turėti teisinio išsilavinimo, teisinio darbo patirties ar kitokio profesinio pasirengimo, mišrioje kolegijoje kartu su profesionaliu teisėju sprendžiantys ne tik faktinius, bet ir teisės taikymo klausimus⁵⁰. Literatūroje dažnai šis modelis yra vadinamas kaip mišrios kolegijos modeliu (angl. *mixed tribunal / mixed court*), kadangi tarėjai kartu su teisėjais turi vienodo sprendžiamojo balso teisę ir bendrai priima galutinį teismo sprendimą, sprenddami tiek faktinius klausimus (pavyzdžiui, kaltės nustatymą), tiek teisės taikymo aspektus⁵¹. Kai kuriose šalyse, pavyzdžiui, Japonijoje ar Taivane, tarėjai dalyvauja tik vienoje konkrečioje byloje, o kitose jurisdikcijose, tokiose kaip Vokietijos Federacinė Respublika ar Kroatijos Respublika, jie skiriami nustatytam kelių mėnesių ar metų laikotarpiui⁵².

Potencialių tarėjų sąrašai sudaromi rengiant vietos bendruomenės narių sąrašus, o šiam procesui neretai yra sudaroma speciali atrankos komisija. Teismai dažnai pakartotinai skiria tarėjus, kurie atsakingai atlieka savo pareigas ir pasižymi teisėjams būdingu socialiniu profiliu bei požiūriu, todėl tarp jų neretai dominuoja vyresnio amžiaus, geriau išsilavinę ir aukštesnį socialinį statusą turintys asmenys⁵³. Kai kuriose bylose iš tarėjų reikalaujama ir papildomų kompetencijų ar žinių, pavyzdžiui, nagrinėjant nepilnamečių bylas būtina su jaunimu susijęs išsilavinimas ar patirtis, o sudėtingose ekonominių nusikaltimų bylose gali būti skiriami specializuoti ekspertiniai tarėjai⁵⁴. Svarbu suvokti, jog prisiekusieji nebūdami teisinių klausimų ekspertai kaip ir taikos teisėjai konsultuojasi su profesionalais, t. y. šiuo atveju teisėjais, kai tuo tarpu taikos teisėjai tai daro su teisės ekspertu – sekretoriumi.

Atkreiptinas dėmesys, kad tarėjų įtraukimas į teismo procesą nereiškia, jog byloje sprendimai bus priimami remiantis paprastų žmonių, t. y. tarėjų, nuotakomis ir mažesnis dėmesys bus skiriamas įrodymams. Teismo tarėjų paskirtis nėra iškreipti teislingumo suvokimą. Kaip ir bet kuriuo visuomenės atstovų modelio įtraukimas į teismų sistemą yra

⁴⁹Lietuvos Respublikos Seimo 2016 m. spalio 11 d. nutarimas Nr. XII-2676 „Dėl Visuomeninių teisėjų (tarėjų) instituto teismuose koncepcijos patvirtinimo“. TAR, 2016, Nr. 25101, 12.2 papunktis.

⁵⁰*Ibid.*

⁵¹DEMENTAVIČIENĖ, Simona (2022). Skandinavijos valstybių visuomeninių teisėjų (teismų tarėjų) ir (arba) prisiekusiųjų modeliai: privalumai ir trūkumai. *Jurisprudencija*, 29(1), 81-105, p. 82.

⁵²HANS, Valarie P.; DIAMOND, Shari Seidman; IVKOVIC, Sanja Kutnjak ir kt. (2024). Judgment by Peers: Lay Participation in Legal Decision Making. *Annual Review of Law and Social Science*, 20, 141-161 [interaktyvus]. <https://doi.org/10.1146/annurev-lawsocsci-041822-025652>, p. 144.

⁵³*Ibid.*

⁵⁴*Ibid.*

siekama, kad būtų padidintas pasitikėjimas teismais, sumažinamos abejonės ir nuogastavimai dėl teismo priimtų sprendimų⁵⁵.

Nebūtų netikslu teigti, kad, lyginant su taikos teisėjų modeliu, tarėjų institutas, vertinamas per procesinių rizikų prizmę, atrodo mažiau problemiškas. Tarėjai sprendimų priėmimo dalyvauja kartu su profesionaliais teisėjais, todėl galutinė atsakomybė už sprendimą nėra visiškai perleidžiama teisinio pasirengimo neturintiems asmenims, priešingai nei taikos teisėjų modelyje. Nepaisant to, abejonų kelia tai, kad tarėjams suteikiama vienoda balso teisė spręsti ir sudėtingus teisės klausimus, nors jie objektyviai neturi tam būtinos teisinės kompetencijos. Nors teisėjai konsultuoja tarėjus ir aiškina jiems konkrečioje byloje taikytino teisinio reguliavimo subtilybes, autorės manymu, toks procesas gali tapti perteklinis ir ištemptas laiko prasme.

Galiausiai, svarbiausia šiame darbe nagrinėjama visuomenės dalyvavimo teismo procese forma yra **prisiekusiųjų teismai**. Istorškai susiformavo ir iki šių dienų išliko dvi pagrindinės prisiekusiųjų teismo rūšys: didžioji (kaltinimo) žiuri / didysis prisiekusiųjų teismas (angl. *grand jury*) bei prisiekusiųjų teismas / mažoji žiuri (angl. *petit / common / trial jury*)⁵⁶. Tiek bylą nagrinėjantis prisiekusiųjų teismas, tiek didysis prisiekusiųjų teismas savo paskirtimi ir pačia esme yra du skirtingi institutai.

Didžiosios žiuri atitikmenis galime rasti tokiose valstybėse kaip, pavyzdžiui, JAV, Japonija ir kt. Anglijoje didysis prisiekusiųjų teismas, kaip jau minėta, veikė nuo XIII a., tačiau 1933 m. jo buvo atsisakyta⁵⁷. Pavyzdiniu didžiosios žiuri modeliu laikytinas JAV modelis, kuris toliau bus aptartas išsamiau.

Didžiosios žiuri paskirtis, kaip jau buvo minėta, iš esmės yra susijusi su ikiteisminio tyrimo stadija, kadangi šio teismo prisiekusiųjų posėdžio metu įtariamajam dar nėra oficialiai pareikšti kaltinimai. Didžiosios žiuri nagrinėjimo procese svarbiausią vaidmenį atlieka prokuroras – jis yra vienintelis asmuo, kuris sprendžia, ką didysis prisiekusiųjų teismas tirs, kokius įrodymus jiems pateiks⁵⁸. Reikia pabrėžti, jog kaip, pavyzdžiui, JAV, prokuroras nusprendęs reikšti kaltinimus įtariamajam, turi pasirinkimą, ar stoti prieš didįjį prisiekusiųjų teismą, ar prieš teisėją parengiamajame teismo posėdyje dėl kaltinamojo akto

⁵⁵Delfi (2022-05-15). *Kas tie tarėjai, ar jie padidintų pasitikėjimą Lietuvos teismais?* [interaktyvus]. <https://www.delfi.lt/news/daily/law/kas-tie-tarejai-ar-jie-padidintu-pasitikejima-lietuvos-teismais-90204343>.

⁵⁶RAGAUSKAS, Petras; KAVOLIŪNAITĖ-RAGAUSKIENĖ, Eglė; LATVELĖ, Rūta ir kt. (2015). *Tarėjų instituto perspektyvos Lietuvoje*. Monografija. Vilnius: Teisės institutas, p. 14-15.

⁵⁷NUFFER, David (n. d.). *Lay Participation in Criminal Justice* [interaktyvus]. https://www.utd.uscourts.gov/sites/utd/files/Ukraine_Lecture.pdf.

⁵⁸WATHNE, Olivia (2023-08-14). *What's the Difference Between a Grand Jury and a Trial Jury?* [interaktyvus]. <https://www.findlaw.com/criminal/criminal-law-basics/difference-between-grand-jury-and-trial-jury.html>.

priėmimo⁵⁹. Bet kuriuo atveju abu šie procesai turi tą patį tikslą – nustatyti, ar yra pakankamai įrodymų pareikšti kaltinimus⁶⁰.

Iš esmės didysis prisiekusiųjų teismas atlieka 2 funkcijas: 1) atrankos funkcija – prisiekusieji vertina surinktus ir pateiktus įrodymus, kuriais grindžiami galimi kaltinimai, ir priima kaltinamąjį aktą tik tuomet, kai įrodymai sudaro bent jau pagrįstą tikimybę (angl. *probable cause*) manyti, jog įtariamas asmuo padarė nusikalstamą veiką; 2) tiriamoji funkcija – sprendžia ne tik dėl įrodymų pakankamumo, bet prireikus gali atlikti ir tam tikrus papildomus tyrimo veiksmus⁶¹. Tad iš esmės didysis prisiekusiųjų teismas yra kaip bandomasis etapas prieš teismo procesą. Susipažinę su pateikta bylos medžiaga, prisiekusieji turi priimti sprendimą, ar egzistuoja pakankamas ir tikėtinas pagrindas manyti, kad įtariamasis galėjo padaryti nusikaltimą. Tad didžioji žiuri nesprenžia kaltės klausimo ir apkaltinamasis ar išteisinamasis nuosprendis nėra priimamas, o tiesiog nusprendžia, ar galima pateikti įtariamajam kaltinimus.

Jei prisiekusieji, įvertinę prokuroro pateiktą medžiagą, padaro išvadą, jog yra tikėtinas pagrindas, kad įtariamas asmuo padarė nusikaltimą, tuomet išduodamas kaltinamasis aktas. Tam gali reikėti daugiau nei pusės prisiekusiųjų pritarimo – dažniausiai du trečdaliai, trys ketvirtadaliai prisiekusiųjų turi pritarti⁶². Jei kaltinamasis aktas nėra išduodamas, kaltinimai tuomet nepateikiami ir baudžiamoji byla asmeniui nėra pradedama⁶³.

Didįjį prisiekusiųjų teismą sudarančių asmenų skaičius yra pasirinktinas. Tipiškai jį sudaro nuo 16 iki 23 narių. Šis teismas posėdžiauja tam tikrą laiko periodą nuo 3 iki 18 mėnesių ir yra sukviečiamas iškilus poreikiui – dažniausiai keletui dienų per savaitę⁶⁴. Didysis prisiekusiųjų teismas nėra skirtas tik vieno asmens atžvilgiu priimti sprendimus. Tai reiškia, kad per vieną dieną jis gali nagrinėti daugiau nei 10 atskirų kaltinimų skirtinguose baudžiamuosiuose procesuose⁶⁵.

⁵⁹Maricopa County Attorney's Office (2024-06-18). *The Mitchell Minute: Understanding Grand Jury* [video]. <https://www.youtube.com/watch?v=nL8wvCr9ocs>.

⁶⁰WATHNE, Olivia (2023-08-14). *What's the Difference Between a Grand Jury and a Trial Jury?* [interaktyvus]. <https://www.findlaw.com/criminal/criminal-law-basics/difference-between-grand-jury-and-trial-jury.html>.

⁶¹NUFFER, David (n. d.). *Lay Participation in Criminal Justice* [interaktyvus]. https://www.utd.uscourts.gov/sites/utd/files/Ukraine_Lecture.pdf.

⁶²WATHNE, Olivia (2023-08-14). *What's the Difference Between a Grand Jury and a Trial Jury?* [interaktyvus]. <https://www.findlaw.com/criminal/criminal-law-basics/difference-between-grand-jury-and-trial-jury.html>.

⁶³KELLY, Alexis (n. d.). *What Is the Role of a Grand Jury?* [interaktyvus]. <https://www.alllaw.com/criminal-law/what-is-the-role-of-a-grand-jury.html>.

⁶⁴RAGAUSKAS, Petras; KAVOLIŪNAITĖ-RAGAUSKIENĖ, Eglė; LATVELĖ, Rūta ir kt. (2015). *Tarėjų instituto perspektyvos Lietuvoje*. Monografija. Vilnius: Teisės institutas, p. 15.

⁶⁵BailBonds (2019-04-25). *5 Differences Between A Grand Jury and Petit Jury* [interaktyvus]. <https://www.atbail.com/differences-between-a-grand-jury-and-petit-jury/>.

Ne tik gynėjas, bet ir įtariamasis, teisėjas tokiaame posėdyje nedalyvauja, nes šiame posėdyje joks asmuo nėra „teisiamas“. Didžiojo prisiekusiųjų teismo procesas nėra viešas ir yra griežtai konfidencialus, kad būtų apsaugotas įtariamasis, jei didžioji žiuri nuspręstų nepateikti kaltinimų. Įtariamasis neturi teisės į gynėjo dalyvavimą didžiajam prisiekusiųjų teismui posėdyje sprendžiant, o tokia teisė atsiranda tik oficialiai įtariamajam pateiktus kaltinimus⁶⁶. Visas dėmesys čia skiriamas prokurorui ir jo pateikiamų įrodymų interpretacijai. Tai grindžiama logika, jog jei asmuo oficialiai pataps kaltinamuoju, jis turės galimybę pateikti savo įrodymus ir poziciją vėliau prieš teismą⁶⁷.

Visiškai kitokią paskirtį ir tvarką turi **mažoji žiuri** arba kitaip tiesiog **prisiekusiųjų teismas**, kuris ir yra šio darbo objektas. Tokio tipo prisiekusiųjų teismą turi JAV, Austrijos Respublika, Belgijos Karalystė, Danijos Karalystė ir kt.

Prisiekusiųjų teismo užduotis yra nagrinėti bylą iš esmės ir spręsti tam tikrus fakto klausimus, kurių dažniausias yra kaltės klausimas. Prisiekusiųjų teismo darbo rezultatas yra galutinis sprendimas, ar asmuo yra kaltas, ar nekaltas. Bendrosios teisės tradicijos valstybėse prisiekusieji dirba kartu su profesionaliu teisėju, tačiau faktų nustatymo procese jie veikia savarankiškai. Profesionalus teisėjas, savo ruožtu, atlieka procesines funkcijas ir taiko teisės normas⁶⁸.

Prisiekusiųjų teismą gali sudaryti įprastai nuo 6 iki 12 asmenų, atrenkamų pagal numatytas procedūras burtų tvarka, pasitelkiant arba mokesčių mokėtojų, arba rinkėjų sąrašus ir pan. Kadangi prisiekusieji atrenkami atsitiktinai, todėl nėra būtina, kad prisiekusiųjų teismą sudarytų proporcingas visų visuomenės bendruomenių atstovavimas⁶⁹. Nors prisiekusieji yra paskiriami atsitiktinai iš sąrašų, tačiau gynyba ir kaltintojas labai dažnai disponuoja galimybe prisiekusiuosius nušalinti tiek turint tam tikrą teisinę priežastį (pvz.: prisiekusiojo nešališkumas), tiek be jokios priežasties⁷⁰. Reikia pabrėžti, jog prisiekusiųjų teismas neapsiriboja vien tik baudžiamosiomis bylomis. Dažnai prisiekusieji turi spręsti ir kaltės klausimą civilinėse bylose kaip pagrindą kilti civilinei atsakomybei.

Prisiekusieji turi dalyvauti visą bylos nagrinėjimo laiką, kuris gali trukti nuo keleto dienų iki kelių mėnesių. Teisėjas gali suteikti prisiekusiesiems reikalingas konsultacijas ir

⁶⁶Arnold & Smith PLLC (n. d.). *Rights of the Accused: Grand Jury vs. Petit Jury* [interaktyvus]. <https://www.arnoldsmithlaw.com/rights-of-the-accused-grand-jury-vs-petit-jury.html>.

⁶⁷KELLY, Alexis (n. d.). *What Is the Role of a Grand Jury?* [interaktyvus]. <https://www.alllaw.com/criminal-law/what-is-the-role-of-a-grand-jury.html>.

⁶⁸Lietuvos Respublikos Seimo 2016 m. spalio 11 d. nutarimas Nr. XII-2676 „Dėl Visuomeninių teisėjų (tarėjų) instituto teismuose koncepcijos patvirtinimo“. TAR, 2016, Nr. 25101, 12.1.2 papunktis.

⁶⁹RAGAUSKAS, Petras; KAVOLIŪNAITĖ-RAGAUSKIENĖ, Eglė; LATVELĖ, Rūta ir kt. (2015). *Tarėjų instituto perspektyvos Lietuvoje*. Monografija. Vilnius: Teisės institutas, p. 15-16.

⁷⁰Arnold & Smith PLLC (n. d.). *Rights of the Accused: Grand Jury vs. Petit Jury* [interaktyvus]. <https://www.arnoldsmithlaw.com/rights-of-the-accused-grand-jury-vs-petit-jury.html>.

paaiškinimus, bet iš esmės prisiekusieji savarankiškai stebi bylos nagrinėjimą, o jų tarpusavio pasitarimai vyksta uždariai, be pašalinių asmenų, įskaitant ir patį teisėją, dalyvavimo. Tad sprendimas yra priimamas tik pačių prisiekusiųjų įsitikinimu, įvertinus jiems pristatytus faktus ir įrodymus ir iš to padarant išvadas⁷¹.

Egzistuoja kelios opcijos, kaip gali pasibaigti bylos nagrinėjimas prisiekusiųjų teisme: 1) priimamas išteisinamasis nuosprendis – tai reiškia, jog visi prisiekusieji sutaria, kad nebuvo įrodyta kaltinamojo kaltė be pagrįstos abejonės arba asmuo nekaltas dėl nepakaltinamumo; 2) priimamas apkaltinamasis nuosprendis – visi prisiekusieji vieningai sutaria, kad buvo įrodyta, jog kaltinamasis padarė nusikaltimą. Tačiau gali būti pripažintas asmuo kaltas dėl lengvesnio nusikaltimo nei buvo pareikštas kaltinimas, arba iš dalies kaltas kaltinimo prasme; 3) prisiekusieji nepasiekia vieningo sprendimo (angl. *hung jury*) – tai reiškia, jog nebuvo įtikintas reikiamas skaičius prisiekusiųjų ir bendras sprendimas nepriimtas. Tokiu atveju dažniausiai prisiekusieji gali išsiskirstyti ir sudaroma nauja prisiekusiųjų kolegija, naujas teisėjas ir bylos nagrinėjimas vyksta iš naujo⁷².

Labai svarbus aspektas yra prisiekusiųjų nešališkumo užtikrinimas. Tam yra skiriamos įvairios apsaugos priemonės, kurios padeda izoliuoti prisiekusiuosius nuo išorinės įtakos jų sprendimui. Norima, kad prisiekusieji iki teismo proceso pradžios kuo mažiau žinotų apie nagrinėjamos bylos faktines aplinkybes iš kitų šaltinių, o viso bylos nagrinėjimo laikotarpiui prisiekusieji gali būti atribojami nuo visuomenės, įskaitant žiniasklaidos informaciją, telefonus, kitus informacijos sklaidos šaltinius. Tam tikrais atvejais JAV prisiekusieji tam yra apgyvendinami viešbučiuose ir nuolat prižiūrimi⁷³. Jei prisiekusieji aptarinėja bylą socialiniuose tinkluose, kitur viešai išreiškia nuomonę su byla susijusiais klausimais, tai yra laikoma pažeidimu ir už tai gresia įstatymuose numatytos sankcijos. Tokie keliama reikalavimai tam, kad jų prisiekusiųjų sprendimas būtų grindžiamas tik teismo metu pateiktais įrodymais ir faktais, o ne išankstine informacija, nuogirdomis ar viešojoje erdvėje susiformavusiomis paskalomis. Kad ir kaip idealistiškai skambėtų tokios aplinkos sudarymas, autorės nuomone, šiuolaikiniame skaitmeniniame amžiuje toks reikalavimas tampa itin sudėtingai įgyvendinamas. Informacijos sklaida yra greita ir praktiškai nekontroliuojama, todėl tikėtis, kad atsitiktinai atrinkti visuomenės nariai nebūtų girdėję ar neskaite apie rezonansinius nuskambėjusius įvykiu, būtų pernelyg naivu. Todėl surinkti grupę prisiekusiųjų, kurie būtų neutralūs ir neturėtų jokio išankstinio žinojimo apie

⁷¹RAGAUSKAS, Petras; KAVOLIŪNAITĖ-RAGAUSKIENĖ, Eglė; LATVELĖ, Rūta ir kt. (2015). *Tarėjų instituto perspektyvos Lietuvoje*. Monografija. Vilnius: Teisės institutas, p. 15.

⁷²*Ibid.*; Arnold & Smith PLLC (n. d.). *Rights of the Accused: Grand Jury vs. Petit Jury* [interaktyvus]. <https://www.arnoldsmithlaw.com/rights-of-the-accused-grand-jury-vs-petit-jury.html>.

⁷³RAGAUSKAS, Petras; KAVOLIŪNAITĖ-RAGAUSKIENĖ, Eglė; LATVELĖ, Rūta ir kt. (2015). *Tarėjų instituto perspektyvos Lietuvoje*. Monografija. Vilnius: Teisės institutas, p. 16.

plačiai aptariamus įvykius, yra itin sudėtinga, jei ne beveik neįmanoma. Žinoma, tai nereiškia, kad tam yra atsparūs ir profesionalūs teisėjai.

Dauguma prisiekusiųjų bylų turi baigtis vienbalsiu sprendimu, tačiau priklausant nuo įstatymuose įtvirtintos kvotos, verdiktui pasiekti gali užtekti ir, pavyzdžiui, 11 iš 12 prisiekusiųjų pritarimo⁷⁴. Svarbu pabrėžti, kad prisiekusieji dažniausiai nenustato bausmės – tai paliekama teisėjui. Prisiekusieji atsako tik į esminį klausimą: ar kaltinamasis padarė veiką, dėl kurios yra pareikštas kaltinimas. Vėliau, jei verdiktas yra „kaltas“, įprastai tik teisėjas, tačiau nebūtinai, taikydamas įstatymą ir atsižvelgdamas į teismų praktiką bei bylos aplinkybes, sprendžia dėl bausmės rūšies ir dydžio⁷⁵.

Ne mažiau svarbu ir tai, kad prisiekusieji nemato visko, kas yra byloje. Įrodymų „vartus“ kontroliuoja teisėjas: jis sprendžia, kurie įrodymai yra leistini ir gali būti pateikti prisiekusiesiems, o kurie – ne. Pavyzdžiui, dėl jų neteisėto gavimo, nepagrįsto šališkumo ar menkos įrodomosios vertės. Tai daroma tam, kad prisiekusiųjų sprendimas būtų grindžiamas tik tais duomenimis, kurie atitinka procesinius reikalavimus ir realiai padeda nustatyti faktus. Vis dėlto negalima visiškai ignoruoti situacijų, kai tam tikras įrodymas, pavyzdžiui, neleistinai gautas pokalbio įrašas, kurį teisėjas išklauso, tačiau dėl jo neteisėtumo nepateikia prisiekusiesiems – potencialiai galėtų lemti kitokią bylos eigą. Nors prisiekusieji šio įrašo negirdėtų ir formaliai jo nevertintų, tokios informacijos reikšmė tam tikrais atvejais galėtų būti tokia didelė, kad ji pakeistų jų suvokimą apie bylos aplinkybes, jeigu ji būtų buvusi pristatyta⁷⁶.

Apibendrinant pirmiausia pažymėtina, kad viena ryškiausių ir visuomenės atstovų skaičiumi gausiausia visuomenės atstovų dalyvavimo teisingumo vykdyme formų yra prisiekusiųjų institutas. Jis gali pasireikšti dviem pagrindinėmis formomis – didžiąja ir mažąja prisiekusiųjų žiuri, iš kurių pastaroji paprastai be teisėjo sprendžia kaltės klausimą. Kartu su prisiekusiais teisės doktrinoje išskiriamos ir kitos visuomenės atstovų dalyvavimo teisingumo vykdyme formos, tokios kaip tarėjų institutas bei taikos teisėjai. Tarėjai, priešingai nei prisiekusieji, sprendimų priėmime dalyvauja kartu su profesionaliais teisėjais ir sprendžia tiek fakto, tiek teisės klausimus. Tuo tarpu taikos teisėjai, kaip mažiau paplitusi forma, paprastai savarankiškai nagrinėja smulkias, nesudėtingas bylas, jiems teisiniais klausimais padedant teisės specialistui – sekretoriui. Visų šių modelių įtvirtinimo

⁷⁴HORAN, Jacqui (2020-10-22). *Juries: why do we actually need them and can they get it 'wrong'?* [interaktyvus]. <https://www.monash.edu/law/news-and-events/news/2020/juries-why-do-we-actually-need-them-and-can-they-get-it-wrong>.

⁷⁵THOMAS, Leslie (2022-10-06). *Do We Need Juries?* Pranešimas viešojoje mokslinėje paskaitoje [video]. <https://www.youtube.com/watch?v=5q4zmrBu5gg>.

⁷⁶*Ibid.*

tikslai paprastai siejami su teismo proceso skaidrumo ir atvirumo didinimu, visuomenės pasitikėjimo teismais stiprinimu.

1.3. Prisiekusiųjų teismo instituto teigiami ir neigiami aspektai

Nors vienas iš JAV Konstitucijos rengėjų T. Jefferson yra pasakęs, jog „*laikau prisiekusiųjų teismą vieninteliu žmogaus kada nors sugalvotu inkaru, kuris gali priversti valdžią laikytis savo konstitucijos principų*“⁷⁷, tačiau šį institutą galima vertinti dvilypiškai. Viena vertus, tai svarbi teisingumo ir demokratijos išraiška, kita vertus – rizikinga ir ne visuomet patikima sprendimų priėmimo forma. Todėl natūralu, kad prisiekusiųjų teismas turi ir akivaizdžių privalumų ir reikšmingų trūkumų.

Vienas iš pagrindinių argumentų, palaikančių prisiekusiųjų teismo institutą, yra tai, jog prisiekusiųjų teismas leidžia išgirsti visuomenės balsą vykdant teisingumą, o tai tuo pačiu mažina nešališkumo ir objektyvumo nebuvo galimybę⁷⁸. Tai netgi kai kur laikoma bene aukščiausia demokratijos ir visuomenės įtraukimo į svarbius valstybei procesus išraiška. Prisiekusieji dažnai įvardijami kaip „*bendruomenės garbės ir sąžinės*“ atstovai, todėl sprendimai, kuriuos jie priima dalyvaudami procese, visuomenėje paprastai laikomi labiau teisėtais, teisingais ir atitinkančiais bendruosius moralinius standartus⁷⁹. Prisiekusiųjų dalyvavimas taip pat padeda kurti tvirtesnę ir nuoseklesnę visuomenės pasitikėjimą visa teisingumo sistema. Kai sprendimų priėmimo procesas nėra paliekamas vien profesionaliems teisėjams, o jame dalyvauja ir paprasti piliečiai, teismų veikla tampa labiau suprantama, skaidresnė ir artimesnė visuomenei. Dėl to pats procesas ir jo rezultatas yra vertinami pozityviau⁸⁰. Kai piliečiai gali dalyvauti bylų nagrinėjime kaip prisiekusieji, jų įsitraukimas stiprina visuomenės pasitikėjimą teismų sistema ir didina jos sprendimų legitimumą⁸¹.

Tačiau svarbu nepamiršti, kad nors paprastų piliečių įtraukimas į teisingumo vykdymą atrodo patrauklus demokratiniu požiūriu, prisiekusieji vis dėlto išlieka paprastais piliečiais. Jie iš esmės neturi jokių teisinių žinių, kurios būtų pakankamos bylos nagrinėjimui, teisinių subtilybių supratimui, kaip minėta, jiems nekeliami reikalavimai dėl teisinio išsilavinimo,

⁷⁷ZOUHARY, Jack (n. d.). *Jury Duty: A Founding Principle of American Democracy* [interaktyvus]. <https://civiljuryproject.law.nyu.edu/jury-duty-a-founding-principal-of-american-democracy/>.

⁷⁸SHENGELIA, Nina (2021). Challenges Facing Trials by Jury. *Iustitia*, 2, 93-99 [interaktyvus]. <https://doi.org/10.59172/2667-9876/2022-2/93-99>, p. 95.

⁷⁹BERCH, Veronika; LANKEVYCH, Andriy; BYSAH, Yurii (2024). *Trial by Jury as a Guarantee of Legitimate Decisions: Constitutional, Legal and Economic Principles*. *Baltic Journal of Economic Studies*, 10(2), 33-41 [interaktyvus]. <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2024-10-2-33-41>, p. 36.

⁸⁰*Ibid.*

⁸¹*Ibid.* p. 39.

profesinės patirties ar specialių kompetencijų, tad praktiškai žmogaus likimą sprendžia atsitiktinai parinkta visuomenės atstovų grupė. Čia verta sau atvirai užduoti klausimą: kiek kiekvienas iš mūsų būtų linkęs patikėti savo bylą pirmajam sutiktam žmogui gatvėje, net jei jis veiktų sąžiningai, bet be teisinės patirties? Ši dilema gerai atskleidžia tam tikrą paradoksą tarp demokratinio įtraukimo ir teisinio profesionalumo: viena vertus, visuomenės dalyvavimas turėtų stiprinti pasitikėjimą teisingumu, kita vertus, kompetencijos trūkumas gali lemti mažiau prognozuojamus ir mažiau pagrįstus sprendimus. Priešingai yra su teisėjais, kurie šiuo aspektu yra (ar bent tikimasi, jog yra) savo srities profesionalai, turintys teisinį išsilavinimą ir sukaupę praktinę patirtį⁸². Būtent ši kompetencija leidžia jiems kvalifikuotai vertinti, ar konkretūs veiksmai atitinka nusikaltimo ar kito teisės pažeidimo požymius, ir nustatyti, ar už juos turi būti taikoma įstatymo numatyta sankcija. Žinoma, kad vien formalus teisės normų taikymas, neatsižvelgiant į konkrečios situacijos žmogiškąsias aplinkybes, gali lemti sprendimo priėmimą, kuris, nors ir atitinka įstatymo raidę, iš esmės stokoja teisingumo. Kitaip tariant, tam tikrais atvejais teismo sprendimas gali būti nepriekaištingas teisės taikymo požiūriu, tačiau kelti abejonių vertinant jį moralinio ir loginio teisingumo aspektu. Lygiai taip pat įmanoma situacija, kai sprendimas, vertinant konkrečios bylos aplinkybes, atrodo teisingas, tačiau formaliai neatitinka teisės normų ir todėl negali būti iš esmės teisėtas.

Nors prisiekusieji nėra teisės specialistai ir neturi patirties taikant ar aiškinant įstatymus, tačiau, kaip jau minėta, nagrinėjant bylą jiems visada suteikiami esminiai teisiniai paaiškinimai bei konsultacijos. Teisėjas privalo aiškiai ir suprantamai išdėstyti pagrindines teisės normas, kurios yra aktualios konkrečiam nagrinėjamam klausimui. Pavyzdžiui, jeigu Lietuvoje būtų nagrinėjama byla, kurioje reiktų nustatyti, ar asmens veiksmai laikytini tyčiniu nužudymu peržengus būtinąsios ginties ribas, ar vis dėlto jie buvo atlikti jų neperžengus, tai prisiekusiesiems (jeigu tokie egzistuotų) tektų paaiškinti tiek tyčinio nusikaltimo sudėtį, tiek būtinąją gintį reglamentuojančius kriterijus: kokią reikšmę turi kėsintis pavojaus, realumas, akivaizdumas ir t. t. Ir tai tik keletas niuansų, kurie gali būti svarbūs konkrečioje byloje žinoti prisiekusiesiems. Akivaizdu, kad tai kelia abejonių, ar toks teisinių aspektų paaiškinimas prisiekusiesiems būtų pakankamas ir ar jie patys teisingai jį suprastų, jog priimtų logišką sprendimą. Šias abejones patvirtina ir 2010 m. Anglijoje atliktas tyrimas-simuliacija. Jame buvo analizuota, kaip prisiekusieji modeliuotose bylose suprato jiems pateiktas teises instrukcijas ir nurodymus. Nors dauguma prisiekusiųjų atlikus apklausą teigė, jog teisėjo paaiškinimai teisiniais aspektais

⁸²The Law Offices of Matthew M. Fakhoury (2024-12-06). *Should You Choose to Be Tried by a Jury?* [interaktyvus]. <https://ildefense.com/should-you-choose-to-be-tried-by-a-jury/>.

buvo lengvai suprantami, tačiau paaiškėjo, jog labai didelė dalis asmenų nepilnai suvokė teisinės nuostatos taip, kaip išdėstė teisėjas duodamas instrukcijas⁸³. Tokiais rezultatais nereikėtų stebėtis – net teisės studentai, studijuojantys baudžiamosios teisės kursą, neretai susiduria su sunkumais ieškodami teisingo sprendimo. Tad natūralu kelti klausimą, kiek galima tikėtis tikslumo iš žmonių, kurie su teise neturi jokio profesinio ar kitokio kasdienio ryšio ir į tokias situacijas patenka tik kartą gyvenime. Svarbiausia, jog nuo tokių žmonių priklausytų kitų žmonių likimai.

Su tuo siejamas ir kitas aspektas, kuris pabrėžiamas doktrinoje – teismo procesas su prisiekusiais užtrunka daug ilgiau nei jei byla būtų sprendžiama tik teisėjo (-ų)⁸⁴. Tai gali būti paaiškinama tuo, jog teisėjai dėl savo patirties gerai išmano įstatymo taikymo niuansus, žino, į kokius klausimus būtina sutelkti dėmesį, ir gali greičiau perprasti bylos esmę. Teisėjas, dirbantis nuolat, yra susipažinęs ir su teismų praktika, todėl jam lengviau „atsijoti“ mažiau reikšmingus argumentus ir koncentruotis ties tais įrodymais, kurie iš tikrųjų lemia bylos baigtį. Tuo tarpu procesas su prisiekusiais reikalauja papildomo laiko: prisiekusiesiems reikia išsamiai paaiškinti teisinės sąvokas, įstatymo taikymo principus, kvalifikavimo logiką, užtikrinti visų jų dalyvavimą posėdyje, vėliau vyksta jų pasitarimas ir pan. Visa tai natūraliai sulėtina procesą. Be to, kaip buvo minėta, prisiekusiųjų kolegija dažniausiai sudaroma tik konkrečiai bylai, o tai reiškia, kad kiekvienas naujas teismo procesas pradedamas tarsi nuo „balto lapo“, nes žmonės, kurie niekada nėra susidūrę su teisiniu darbu, pirmiausia turi įsigilinti į bylos turinį ir „įsivažiuoti“ į procesą. O kur dar tam tikri teisinių sistemų niuansai, kurie gali prisidėti prie nagrinėjimo trukmės ilginimo. Pavyzdžiui, JAV tiek kaltinimą palaikantis subjektas, tiek kaltinamasis turi tam tikrą skaičių nušalinimų, kuriuos gali pareikšti prisiekusiesiems net nepateikdami jokio teisinio pagrindimo⁸⁵. Tokios procedūros reikalauja papildomo laiko, nes reikia surasti naujus kandidatus ir įsitikinti, kad prisiekusiųjų sudėtis atitinka nustatytus kriterijus. O ir žinoma dar papildomi kaštai, kurie reikalingi kompensuoti prisiekusiųjų patirtas išlaidas – logistika, apgyvendinimas, darbo užmokesčio praradimas tomis dienomis ir kt. Dėl visų šių priežasčių bylos su prisiekusiais natūraliai užtrunka ilgiau. Tuo tarpu teisėjui šie procesai yra gerokai paprastesni.

⁸³THOMAS, Cherly (2010). Are juries fair? Ministry of Justice Research Series, cituojama pagal THOMAS KC, Leslie (2022). *Do We Need Juries?* Lecture in Gresham College [video]. <https://www.gresham.ac.uk/watch-now/juries>.

⁸⁴THOMAS, Suja A. (2017-03-02). *TED-Ed. What happened to trial by jury?* [video]. <https://www.youtube.com/watch?v=qVoYFYxGJPg>.

⁸⁵Arnold & Smith PLLC (n. d.). *Rights of the Accused: Grand Jury vs. Petit Jury* [interaktyvus]. <https://www.arnoldsmithlaw.com/rights-of-the-accused-grand-jury-vs-petit-jury.html>.

Dar vienas svarbus aspektas dėl prisiekusiųjų yra jog jie, priešingai nei profesionalūs teisėjai, dažniau yra linkę priimti sprendimus remdamiesi emocijomis, kas rodo žmogiškojo faktoriaus dominavimą. Toks ypatumas gali būti tiek privalumas kiek ir trūkumas. Jei prisiekusieji yra labiau linkę remtis turimomis emocijomis analizuojant ir vertinant faktus bei įrodymus, tai gali labiau atspindėti visuomenės vertybinę poziciją. Kita vertus, šią savybę gali išnaudoti kaltinamojo gynyba, lygiai taip pat kaip ir senovės Graikijoje bylų oratoriai, siekdama atliepti prisiekusiųjų empatiją, sukelti užuojautą ar pasikliauti jų išankstinėmis nuostatomis, taip nukreipdama dėmesį nuo faktinių bylos aplinkybių ir objektyvių įrodymų. Tačiau norint objektyviai ištirti faktus, emocijos neturi būti svarbesnės už tiesos nustatymą ir objektyvaus, nešališko sprendimo priėmimą. Prisiekusieji dažnai yra labiau paveikūs emociniams veiksniams nei profesionalūs teisėjai, kurie dėl savo patirties ir teisinio išsilavinimo yra daug labiau, nors ir ne visiškai, prisitaikę sąmoningai atsiriboti nuo asmeninių jausmų bei užtikrinti nešališkumą. Dėl to jų sprendimų priėmimo procesas, nors ir atspindintis visuomenės vertybes, gali būti labiau pažeidžiamas subjektyvių reakcijų ar įspūdžių. Teisėjai turi gerokai didesnes galimybes išlikti nešališki nagrinėjamoje byloje nei prisiekusieji.

Šiame kontekste verta paminėti vieną labiausiai aptarinėjamą ir iki šiol daug diskusijų keliančią JAV bylų, ypač prisiekusiųjų sprendimo emocinio aspekto požiūriu – O. J. Simpson byla. Joje itin aiškiai atsiskleidė, kaip prisiekusiųjų vertinimą gali paveikti keli veiksniai vienu metu – kaltinamojo žinomumas, intensyvi žiniasklaidos įtaka ir tam tikra rasinė įtampa. Prisiekusiųjų sudėtis tapo vėlesniu pagrindiniu šios bylos diskusijų objektu: iš 12 prisiekusiųjų 9 buvo juodaodžiai, 2 baltiaodžiai ir 1 ispanų kilmės⁸⁶. To meto JAV kontekste, kai visuomenėje itin aštriai rezonavo rasės, policijos šališkumo ir nepasitikėjimo institucijomis temos, nemažai stebėtojų susidarė įspūdį, jog teismo procesas buvo vystomas ne tiek įrodymų pagalba, bet ir vyraujančia tam tikra socialine, rasine įtampa. Dėl to O. J. Simpson byla kai kam atrodė labiau panaši į simbolinį ginčą dėl rasinių santykių nei į įprastą faktų ir teisės vertinimą, nors formaliai ir buvo laikomasi proceso taisyklių. Todėl iki šiol manoma, jog nepaisant objektyvių įrodymų, rodžiusių kaltę, prisiekusieji pasidavė emocijoms, simpatijoms bei kontekstui, kuris nebuvo svarbus bylai, ir todėl O. J. Simpson, būdamas juodaodis kaip ir absoliuti dauguma prisiekusiųjų, buvo išteisintas⁸⁷.

⁸⁶UMKC School of Law (n. d.). *The O. J. Simpson Trial: The Jury* [interaktyvus]. <https://famous-trials.com/simpson/1989-jurypage>.

⁸⁷SHENGELIA, Nina (2021). Challenges Facing Trials by Jury. *Iustitia*, 2, 93-99 [interaktyvus]. <https://doi.org/10.59172/2667-9876/2022-2/93-99>, p. 95.

Dar pažymėtina, kad daugelyje valstybių prisiekusieji neprivalo pagrįsti savo sprendimo ar pateikti jo motyvų⁸⁸, kadangi jie nėra teisės aiškintojai ar taikytojai, nes jų funkcija yra kitokio pobūdžio. Prisiekusieji sprendimus grindžia savo vidiniu įsitikinimu ir paprastai sprendžia tik kaltės, o kai kuriais atvejais ir sankcijos, klausimą. Tai reiškia, kad net ir tais atvejais, kai teisiniu požiūriu asmuo turėtų būti pripažintas kaltu, prisiekusieji gali nuspręsti jį laikyti nekaltu. Pavyzdžiui, jei Lietuvoje būtų įdiegtas prisiekusiųjų teismo institutas ir teismas nagrinėtų bylą dėl asmens, kuris Lietuvoje atliko eutanaziją sergančiojo prašymu, formaliai tokia veika pagal Lietuvos baudžiamąją teisę būtų kvalifikuojama kaip Baudžiamojo kodekso 129 straipsnio nužudymas. Vis dėlto realu manyti, kad prisiekusieji, išklause tokios bylos aplinkybes, t. y. ligonio kančias, moralinius argumentus, gali nuspręsti, jog asmens bausti nereikėtų net jeigu teisiškai nusikaltimo sudėtis yra. Kitaip tariant, faktinė kaltė egzistuotų, tačiau prisiekusieji savo vidiniu įsitikinimu galėtų konstatuoti jos nebuvimą. Toks sprendimas būtų visiškai teisėtas prisiekusiųjų proceso logikoje, nes jų sprendimas remiasi ne tik įrodymais, bet ir jų moraliniu suvokimu, kas konkrečiu atveju yra teisinga, ir nereikalauja pagrindimo.

Viena vertus, aukščiau aptarta situacija atskleidžia didžiulį prisiekusiųjų vaidmens savitumą: jie sprendžia ne tik tai, kas įvyko, bet ir kaip, jų manymu, tas įvykis turėtų būti vertinamas teisingumo požiūriu ne vien tik įstatymų kontekste. Prisiekusieji turi platesnę diskreciją, kuri kartais gali lemti ir visiškai priešingą rezultatą negu tikimasi remiantis teisine logika. Profesionalus teisėjas šioje vietoje yra griežtai saistomas įstatymo. Kita vertus, tokie prisiekusiųjų sprendimai kelia realią grėsmę teismų praktikos nuoseklumui ir sprendimų nuspėjamumui. Jei prisiekusiųjų įsitikinimas tampa aukščiau įstatymo, o jų verdiktas nereikalauja nei pagrindimo, nei atsakomybės, kyla klausimas, ar įmanoma tokiomis sąlygomis užtikrinti stabilią ir prognozuojamą teisinę sistemą. Būtent tokia prisiekusiųjų teismo ypatybė, susijusi su galimybe nepaisyti precedentų, gali sukurti tiek neigiamas, tiek teigiamas pasekmes.

Dar vienas problemiškas aspektas yra tas, kad prisiekusieji atrenkami atsitiktinai iš piliečių sąrašų, o dalyvavimas jiems yra privalomas, paliekant labai mažai galimybių išvengti šios pareigos. Kadangi tokia atranka orientuota į pareigos vykdymą, o ne į asmens savybių ar kompetencijų vertinimą, proceso metu paprastai neatsižvelgiama į potencialių prisiekusiųjų politines pažiūras, išsilavinimą, viešus pasisakymus ar kitus galimai reikšmingus veiksnius⁸⁹. Kadangi atranka yra iš esmės atsitiktinė ir pagrįsta pareigos

⁸⁸Žr. plačiau apie prisiekusiųjų sprendimo priėmimo aspektus magistro darbo 2 dalyje „Prisiekusiųjų teismo įtvirtinimo galimybės ir perspektyva Lietuvos Respublikoje“.

⁸⁹Žr. plačiau apie prisiekusiųjų atrankos procedūras magistro darbo 2 dalyje „Prisiekusiųjų teismo įtvirtinimo galimybės ir perspektyva Lietuvos Respublikoje“.

principu, prisiekusiųjų tarpe gali atsidurti žmonių, kurie nenori dalyvauti bylos nagrinėjime, jaučiasi neįsitraukę ar pavargę, o jiems pačių asmeninės problemos ar kasdieniai rūpesčiai atrodo svarbesni nei vykstantis teismo procesas. Tai kelia riziką, jog gali būti balsuojama taip, kaip greičiau, nesigilinant į bylos faktus ar įrodymų vertę. Formalus dalyvavimas, ypač sudėtingose bylose, didina neteisingo sprendimo tikimybę. Nors prisiekusiesiems nustatyti aiškūs procesiniai draudimai ir pareigos, jų motyvacija, gebėjimas susikaupti bei atsparumas išorės įtakoms gali labai skirtis.

Apibendrinant galima teigti, kad prisiekusiųjų teismo institutas nėra vertintinas vienareikšmiškai ir jo privalumai neišvengiamai susiję ir su tam tikrais trūkumais. Viena vertus, prisiekusieji gali didinti proceso prieinamumą ir demokratinį legitimumą, į teismo sprendimų priėmimą įnešdami daugiau žmogiškojo elemento. Kita vertus, tas pats subjektyvumas gali lemti sprendimų neprognozuojamumą, silpninti vienodos praktikos formavimąsi, o pats procesas tampa ilgesnis ir brangesnis.

2. PRISIEKUSIŲJŲ TEISMAI XXI AMŽIAUS VALSTYBIŲ TEISINĖSE SISTEMOSE

Nors prisiekusiųjų teismas labiausiai žmonėms pažįstamas ir dažniausiai siejamas su JAV, šis institutas toli gražu nėra vien JAV teisingumo vykdymo proceso ypatybė. Prisiekusiųjų teismai yra įtvirtinti tokios valstybės Danijos Karalystė, Ispanijos Karalystė, Anglija, Škotija, Norvegijos Karalystė, Australijos Sandrauga, Korėjos Respublika ir kt. Vis dėlto egzistuoja ir tokių valstybių, kurios anksčiau buvo „įdiegusios“ prisiekusiųjų teismus, tačiau vėliau jų visiškai atsisakė. Tarp jų – Vokietijos Federacinė Respublika, Indijos Respublika, Pakistano Islamo Respublika, Singapūro Respublika ir kt.⁹⁰. Toliau magistro darbe bus pateikiama 5 valstybių, kuriose prisiekusiųjų teismas teisiškai įtvirtintas, teisinio reguliavimo analizė, taip pat aptariamos kelios šio instituto atsisakiusios šalys.

Anglijoje prisiekusiųjų teismo institutas yra išsaugotas iki šių dienų. Nors Didžioji Britanija neturi rašytinės konstitucijos, tačiau dažnai kaip konstitucijos atitikmeniu laikoma 1215 m. Didžioji laisvių chartija bei 1689 m. Teisių bilis, kuriuose įtvirtintas prisiekusiųjų institutas. Todėl iš esmės Anglijoje prisiekusieji yra konstitucinė teisė⁹¹, kurios pagrindu prisiekusieji baudžiamosiose bylose teisingumą vykdo Karūnos Teisme⁹². Jame nagrinėjamos sunkiausios baudžiamosios bylos, tokios kaip nužudymai, išžaginimai, plėšimai ir kt.⁹³.

Vienas pagrindinių teisės aktų, reglamentuojančių prisiekusiųjų veiklą Anglijoje (įskaitant ir Velsą), yra 1974 m. Prisiekusiųjų įstatymas (toliau – PĮ)⁹⁴. Jo 1 straipsnyje numatyti prisiekusiesiems taikomi reikalavimai: 1) asmuo įrašytas į Parlamento arba vietos valdžios rinkėjų sąrašą; 2) ne jaunesnis nei 18 metų, bet jaunesnis nei 76 metai; 3) nuo 13 metų amžiaus bent 5 metus įprastai gyveno Jungtinėje Karalystėje, Normandijos salose arba Meno saloje. Taip pat numatyti ir draudimai: draudžiama atlikti prisiekusiojo pareigas asmenims, kurie neturi tam gebėjimų dėl psichikos sutrikimų, arba tiems, kurie buvo nuteisti laisvės atėmimo bausme ir pan.⁹⁵.

Svarbu suprasti, jog kadangi būti prisiekusiuoju yra ne teisė ir savanorystė, o pareiga, todėl priežastys, dėl kurių asmuo negali jos atlikti nustatytam laikotarpiui, turi būti labai

⁹⁰MARSDEN, Harriet (2025). *The countries around the world without jury trials* [interaktyvus]. <https://theweek.com/law/the-countries-around-the-world-without-jury-trials>.

⁹¹DEMENTAVIČIENĖ, Simona (2026). *Visuomenės atstovai teismo procese*. Daktaro disertacija, Socialiniai mokslai, Teisė (S001), Mykolo Riomerio universitetas. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, p. 72.

⁹²*Ibid.* p. 71.

⁹³GOV.UK (n. d.). *Criminal Courts* [interaktyvus]. <https://www.gov.uk/courts/crown-court>.

⁹⁴Juries Act (1974), [interaktyvus]. <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1974/23/contents>.

⁹⁵UK Parliament (2019-12-13). *Jury Service* [interaktyvus]. <https://commonslibrary.parliament.uk/jury-service/>.

išskirtinės⁹⁶. Prisiekusieji šaukiami atsitiktine tvarka, remiantis rinkėjų registru. Kiekvienas teismas turi savo teritoriją, iš kurios yra šaukiami prisiekusieji. Labai reali situacija, jog kai kurie asmenys gali būti pakviesti atlikti prisiekusiojo pareigą daugiau nei vieną kartą, o tuo tarpu kiti – taip niekada ir nesulaukti kvietimo. Kiekvienai bylai atsitiktine tvarka pati kompiuterinė teismo sistema atrenka konkrečius asmenis, kurie bus kviečiami į konkretų teismo posėdį. Iš viso tokių asmenų turi būti 12 vienam bylos nagrinėjimui⁹⁷.

Tiek kaltinamasis, tiek kaltintojas gali pareikšti nušalinimą prisiekusiesiems, tačiau priešingai nei kartais daroma kitose valstybėse, čia nušalinimas turi būti pagrįstas (PĮ 12 straipsnio 1 dalis). Kiekvienas prisiekusysis prieš bylos nagrinėjimą turi duoti priesaiką. Tuomet vyksta įprastas bylos nagrinėjimas, kur kiekviena pusė pristato savo poziciją, apklausia atitinkamus asmenis ir t. t. Po baigiamųjų kalbų, prieš prisiekusiesiems pasitraukiant į atskirą patalpą priimti sprendimą, paskutinį kartą teisėjas jiems išaiškina teisinius aspektus, atsako į turimus klausimus, pakartoja bylos faktus⁹⁸. Patį sprendimą prisiekusieji priima vieni. Pabrėžtina, jog prisiekusieji negali atskleisti savo nuomonę dėl bylos kitiems asmenims išskyrus pačius prisiekusiuosius, negali aptarinėti to su šeimos nariais, kolegomis. Taip pat tikimasi, jog prisiekusieji vengs informacijos iš žiniasklaidos ir kitų šaltinių apie bylą – svarbiausia tik tai, kas vyksta posėdžių salėje.

Taip pat svarbus aspektas, jog nors byla turi prasidėti su 12 prisiekusiųjų, ji nebūtinai gali pasibaigti su tokiu pačiu skaičiumi. Tam tikrais atvejais, pavyzdžiui, ligos, nušalinimo atveju, kai prisiekusysis nusižengia posėdžio metu, mažiau nei 12 prisiekusiųjų gali priimti galutinį sprendimą. Prisiekusieji viduryje bylos nagrinėjimo negali būti pakeičiami naujo prisiekusiojo, tačiau svarbiausia, kad prisiekusiųjų skaičius baudžiamojoje byloje nebūtų mažesnis nei 9 asmenys⁹⁹. Tokiu atveju prisiekusiųjų kolegija nebebus laikoma tinkama ir procesas negali būti tęsiamas (PTĮ 16 straipsnio 1 dalis).

Prisiekusieji teisme sprendžia tik kaltės klausimą. Tuo atveju, jeigu asmuo pripažįstamas kaltu, tik teisėjo kompetencija yra nustatyti konkrečią sankciją¹⁰⁰. Yra siekiama, kad prisiekusieji priimtų vienbalsį sprendimą tiek kaltumo, tiek nekaltumo atveju. Tačiau gali ateiti momentas, kada teisėjo leidimu yra leidžiamas daugumos

⁹⁶UK Parliament (2019-12-13). *Jury Service* [interaktyvus]. <https://commonslibrary.parliament.uk/jury-service/>.

⁹⁷Independent Office for Police Conduct (2024). *Factsheet – The role of a jury in a criminal trial* [interaktyvus]. <https://www.policeconduct.gov.uk/sites/default/files/documents/Factsheet-role-jury-criminal-trial-2024.pdf>.

⁹⁸HMCTGovuk (2021-09-02). *Your role as a juror* [video]. <https://www.youtube.com/watch?v=UMbYXyn0lro&t=134s>.

⁹⁹Vhs fletchers solicitors (n. d.). *Jury Trial – law, procedure and how a decision is reached* [interaktyvus]. <https://vhsfletchers.co.uk/jury-trial-law-procedure-decision/>.

¹⁰⁰GOV.UK (n. d.). *Criminal Courts* [interaktyvus]. <https://www.gov.uk/courts/crown-court>.

nuosprendis. Toks leidimas yra duodamas tik tuomet, jeigu nepavyksta iš pradžių pasiekti vienbalsiškumo¹⁰¹. Daugumos sprendimų priimtumas priklauso nuo prisiekusiųjų skaičiaus. Jei byloje yra visi 12 prisiekusiųjų ir jeigu leidžiama, verdikto santykis gali būti 11:1 arba 10:2. Bylose, kur yra 11 prisiekusiųjų, verdikto santykis turi būti 10:1; kai yra 10 prisiekusiųjų – 9:1; kai yra 9 prisiekusieji, sprendimas privalo būti vieningas (PĮ 17 straipsnio 1 dalis).

Svarbu tai, jog prisiekusieji neturi motyvuoti savo priimto sprendimo ir balsavimo. O net pasibaigus bylai jie negali aptarinėti ir atskleisti, kas vyko prisiekusiųjų pasitarimų kambaryje, nes tai gali būti vertinamas kaip nepagarbus elgesys teismui bei užtraukti atitinkamas sankcijas¹⁰².

Prisiekusiesiems už pareigos atlikimą yra mokama kompensacija bei apmokamos išlaidos. Tai nepriklauso, ar asmuo yra dirbantis, užsiima individualia veikla ar yra bedarbis. Per pirmąsias 10 prisiekusiųjų pareigų dienų galima gauti iki 74,60 EUR (64,95 GBP) per dieną, jei teisme praleidžiama daugiau nei 4 valandos, ir iki 37,28 EUR (32,47 GBP), jei praleidžiama 4 valandos ar mažiau. Jei pareigos trunka ilgiau nei 10 darbo dienų, kompensacija didinama: iki 149,15 EUR (129,91 GBP) per dieną už daugiau nei 4 valandas teisme ir iki 74,60 EUR (64,95 GBP) už 4 valandas ar mažiau¹⁰³.

Prisiekusiųjų teismas **Austrijos Respublikoje** (toliau – **Austrija**) egzistuoja virš pusantro šimto metų. Prisiekusiųjų teismas yra įtvirtintas Austrijos Konstitucijoje, nors pati tradicija nėra labai gili. Vienas iš galimų argumentų, kodėl prisiekusiųjų teismas buvo įtvirtintas, tai atliepti XIX a. baime, jog teisėjai gali būti pernelyg priklausomi nuo valdžios. Austrijos Federalinio Konstitucijos įstatymo, kuris yra sudedamoji Austrijos Konstitucijos dalis¹⁰⁴, 91 straipsnio 2 dalis numato, jog „*sunkiausių nusikaltimų bylose, už kurias įstatymas numato griežtas bausmes, taip pat visų politinių nusikaltimų ir baudžiamųjų nusižengimų bylose, kaltinamojo kaltę turi nustatyti prisiekusieji.*“

Pagal Austrijos prisiekusiųjų ir tarėjų įstatymo (toliau – PTĮ)¹⁰⁵ 1 straipsnio 1 dalį, tiek prisiekusiojo, tiek tarėjo pareigos yra garbės pareigos, jų vykdymas reiškia žmonių dalyvavimą teisingumo vykdyje ir yra bendra pilietinė pareiga. Austrijos piliečiai,

¹⁰¹Vhs fletchers solicitors (n. d.). *Jury Trial – law, procedure and how a decision is reached* [interaktyvus]. <https://vhsfletchers.co.uk/jury-trial-law-procedure-decision/>.

¹⁰²Independent Office for Police Conduct (2024). *Factsheet – The role of a jury in a criminal trial* [interaktyvus]. <https://www.policeconduct.gov.uk/sites/default/files/documents/Factsheet-role-jury-criminal-trial-2024.pdf>.

¹⁰³GOV.UK (n. d.). *Jury Service* [interaktyvus]. <https://www.gov.uk/jury-service/what-you-can-claim-if-youre-an-employee>.

¹⁰⁴Bundes-Verfassungsgesetz (1945) [interaktyvus]. <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10000138>.

¹⁰⁵Bundesgesetz die Berufung der Geschworenen und Schöffen (1990) [interaktyvus]. <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10002954>.

kuriems yra sukakę 25 metai, bet nėra 65 metų, gali būti skiriami prisiekusiaisiais arba tarėjais. Be abejo asmenims yra keliami taip pat kiti reikalavimai norint tapti prisiekusiaisiais bei tam tikri ribojimai kaip jau prieš tai minėtoje Anglijoje. Pavyzdžiui, negalima tapti prisiekusiuoju, jeigu to neleidžia fizinė ar psichinė būklė, nemokant kalbos, asmenys, kurie anksčiau buvo nuteisti, o taip pat asmenys, kuriems iškelta baudžiamoji byla ir gresia laisvės atėmimas daugiau nei šešiams metams (PTĮ 2 straipsnis). Be viso to pagal PTĮ 3 straipsnį prisiekusiaisiais negali būti asmenys, užimantys tam tikrus postus: prezidentas, vyriausybės nariai, valstybės sekretoriai, dvasininkai ir kitų religinių bendruomenių nariai, teisėjai, prokurorai, notariai, advokatai ir kt. Nepilnamečių bylose reikalaujama darbo patirtis mokymo, pedagogikos srityje, jaunimo gerovės ar globos įstaigose (PTĮ 18 straipsnis). Patį galimų prisiekusiųjų sąrašą ir jų tinkamumą tikrina miesto valdžia tam nustatyta tvarka. Pirmiausia savivaldybėje atrenkami gyventojai, sudaromas registras, tuomet rajono administracinė institucija juos peržiūri, informuoja atrinktus asmenis ir sprendžia klausimus dėl prieštaravimų ir tik tuomet patvirtinti kandidatai užfiksuojami sąraše dviejų metų laikotarpiui. Sąraše esantys asmenys burtų keliu bus parenkami kaip prisiekusieji konkrečioje baudžiamojoje byloje (PTĮ 5-11 straipsniai).

Šiandien Austrijos baudžiamojo proceso kodekse (toliau – Austrijos BPK)¹⁰⁶ įtvirtinta, jog prisiekusiųjų teismas yra taikomas nagrinėjant sunkiausių nusikaltimų bylas, už kuriuos galima skirti laisvės atėmimą nuo 5 metų iki įkalinimo iki gyvos galvos. Taip pat jų kompetencijai priskiriamos politiniai nusikaltimai, pavyzdžiui, valstybės išdavystė, valstybės ir jos simbolių menkinimas ir pan. (Austrijos BPK 31 straipsnis).

Teismai, kuriuose bylas nagrinėja prisiekusieji (vok. *Geschworenengerichte*), sudaromi iš 3 profesionalių teisėjų ir 8 prisiekusiųjų – vyrų ir moterų (Austrijos BPK 32 straipsnio 1 dalis). Anksčiau šis skaičius buvo 12, tačiau įvykdžius prisiekusiųjų sistemos pokyčius buvo sutarta, jog 8 yra pakankamas skaičius¹⁰⁷. Įdomus aspektas tas, jog kai teisme nagrinėjamos bylos dėl seksualinių nusikaltimų, tai bent 2 prisiekusieji turi būti tos pačios lyties kaip kaltinamasis bei dar bent 2 prisiekusieji tokios pat lyties kaip ir nukentėjusysis (Austrijos BPK 32 straipsnio 2 dalis).

Prisiekusieji sprendžia vieni patys klausimą dėl kaltės ir tik kaltinamojo nuosprendžio atveju jie jau kartu su profesionaliais teisėjais balsuoja dėl bausmės rūšies ir griežtumo¹⁰⁸. Dar iki pasitarimo ir balsavimo momento prisiekusiųjų kambaryje pirmininkaujantis

¹⁰⁶Strafprozeßordnung (1975) [interaktyvus]. <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10002326>.

¹⁰⁷TAYLOR, Greg (2011). Jury Trial in Austria. *New Criminal Law Review*, 14 (2), 281–325 [interaktyvus]. <https://doi.org/10.1525/nclr.2011.14.2.281>, p. 298.

¹⁰⁸Oesterreich.gv.at (n. d.). *Geschworene* [interaktyvus]. https://www.oesterreich.gv.at/de/themen/gesetze_und_recht/strafrecht/6/Seite.2460907.

teisėjas aptaria individualius klausimus su prisiekusiais, nurodo esminius faktus, pateikia reikiamus paaiškinimus ir pan. (Austrijos BPK 332 straipsnio 1-3 dalys). Atėjus balsavimo momentui prisiekusieji būna vieni. Balsuodami jie neturi turėti simpatijų ar antipatijų, užuojautos ar pasibjaurėjimo, baimės, o priima nešališkus ir tvirtus sprendimus, kaip jie gali atsakyti prieš Dievą ir savo sąžinę (Austrijos BPK 325 straipsnio 1 dalis).

Balsavimo rezultatus lemia absoliuti balsų dauguma, t. y. bent 5 iš 8 turi balsuoti „taip“, norint asmenį pripažinti kaltu. Esant situacijai, kai balsai pasiskirsto po lygiai, priimama kaltinamajam palankesnis sprendimas, kas yra savotiškas *in dubio pro reo* principo įgyvendinimas (Austrijos BPK 331 straipsnio 1 dalis).

Prisiekusiųjų teismo nuosprendžius yra sunku peržiūrėti, kadangi prisiekusiųjų sprendimai nereikalauja pagrindimo. Todėl teisėjai, dalyvavę procese, vienbalsiai nusprendus, jog prisiekusiųjų sprendimas neteisingas, jis gali būti sustabdomas, paskiriama nauja prisiekusiųjų kolegija, kurios sprendimas jau bus galutinis¹⁰⁹. Sprendimai, priimti teismų su prisiekusiais ar mišrių kolegijų, kuriose dalyvauja profesionalūs teisėjai ir visuomenės atstovai, gali būti skundžiami Aukščiausiam Teismui¹¹⁰.

Austrijoje finansinis atlygis už prisiekusiojo pareigos atlikimą baudžiamojoje byloje nėra mokamas. Tačiau prisiekusieji neturėtų patirti ir finansinės žalos, todėl jiems yra numatytos kelionės, apgyvendinimo išlaidos, maitinimas, faktiškai negautų pajamų kompensavimas¹¹¹.

Danijos Karalystėje (toliau – **Danija**) kartu su prisiekusiųjų teismo institutu yra įtvirtinti ir tarėjai. Danijoje jie yra kildinami iš Konstitucijos ir jie dalyvauja tik baudžiamosiose bylose. Danijos 1953 m. Konstitucinio Akto 65 straipsnio 2 dalis įtvirtina, kad į baudžiamąjį procesą turi būti įtraukiami neprofesionalūs teisėjai (visuomenės atstovai). Įstatymu nustatomi atvejai ir tokio dalyvavimo forma, kuriose tokia dalyvavimo tvarka taikoma, įskaitant ir tai, kokios bylos nagrinėjamos dalyvaujant prisiekusiesiems¹¹².

Remiantis Danijos teisingumo vykdymo (teismo priežiūros) įstatymo (toliau – TVĮ) 686 straipsnio 4 dalimi, prisiekusieji privalo dalyvauti tokiose bylose, kur kaltinamajam už padarytą nusikaltimą potencialiai gresia daugiau nei 6 metų laisvės atėmimo bausmė arba

¹⁰⁹Oesterreich.gv.at (n. d.). *Geschworene* [interaktyvus]. https://www.oesterreich.gv.at/de/themen/gesetze_und_recht/strafrecht/6/Seite.2460907.

¹¹⁰Bundesministerium (2018). *The Austrian Judicial System*. Vienna: Federal Ministry for Constitutional Affairs, Reforms, Deregulation and Justice, p. 14.

¹¹¹Die österreichische Justiz (n. d.). *Was muss ich tun, wenn ich bestellt werde?* [interaktyvus]. <https://www.justiz.gv.at/justiz/laiengerichtsbarkeit/was-muss-ich-tun-wenn-ich-bestellt-erde.b4b.de.html>.

¹¹²Danmarks Riges Grundlov (1953) [interaktyvus]. <https://www.ft.dk/da/dokumenter/bestil-publikationer/publikationer/grundloven/danmarks-riges-grundlov>.

tai yra politinė byla¹¹³. Danijoje prisiekusieji pagal TVĮ 86a straipsnį sprendžia ne tik klausimus dėl kaltės, bet ir nustatant sankciją.

TVĮ 69-71 straipsniai numato prisiekusiesiems keliamus reikalavimus. Prisiekusiaisiais gali tapti asmenys, kurie yra nepriekaištingos reputacijos ir galėtų teoriškai būti išrinkti į Danijos parlamentą, nebent asmens psichinė ir / ar fizinė sveikata, nepakankamos danų kalbos žinios padaro asmenį negalintį vykdyti šios pareigos. Taip pat, kadangi prisiekusiųjų sąrašai sudaromi 4 metų laikotarpiui, prisiekusiuoju negali būti išrinktas asmuo, jei jam sueina 80 metų iki šio 4 metų laikotarpio pabaigos. Taip pat asmenims, kurie užima tam tikras pareigas yra draudžiama atlikti prisiekusiojo pareigą: teisininkai ar teisininkų padėjėjai; ministrai, valstybės tarnautojai, kitas centrinės administracijos, teismų, prokuratūros, policijos, kalėjimų sistemos dalyvis / personalas; pripažįstamų religijų kunigai ar kiti patarnautojai.

Prisiekusiuosius paskiria atitinkamo teismo pirmininkaujantis teisėjas, o apie tai ne vėliau kaip prieš dvi savaites iki teismo posėdžio pradžios informuojami kaltinamasis, jo gynėjas bei prokuroras. Kaip ir JAV prisiekusiųjų institute, kaltinamasis ir prokuroras disponuoja teise be jokio teisinio pagrindo žemesnės instancijos teismuose nušalinti 1 paskirtą prisiekusįjį remiantis TVĮ 81 straipsniu, o politinio pobūdžio bylose – 2. Aukštesnėje instancijoje galima pašalinti 2 prisiekusiuosius, o politinio pobūdžio bylose – 3. Pirmosios instancijos teisme bylas su prisiekusiaisiais nagrinėja 3 teisėjų kolegija ir 6 prisiekusieji (TVĮ 12 straipsnis). Apeliacinėj šių bylų instancijoje teisėjų sudėtis išlieka tokia pati kaip ir pirmoje instancijoje, tačiau prisiekusiųjų skaičius padidėja iki 9 (TVĮ 7 straipsnis). Kaltinamasis turi teisę pasirinkti, ar jo bylą nagrinės tik profesionalūs teisėjai, ar teisėjai kartu su prisiekusiaisiais (TVĮ 687 straipsnis).

TVĮ įtvirtina, kad prieš pradėdant nagrinėti bylą pirmininkaujantis teisėjas prisiekusiesiems primena, kad jie negali jokių būdu bendrauti su žmonėmis už teismo salės ribų bei negali kalbėtis su kitais proceso dalyviais išskyrus teisėjus iki tol, kol bus paskelbtas nuosprendis. Tada teisėjas paprašo prisiekusiųjų prisiekti garbingai ir sąžiningai stebėti procesą ir spręsti pagal įstatymus ir įrodymus. Kiekvienas prisiekusysis atsistoja ir duoda priesaiką. Įdomi Danijos teismų su prisiekusiaisiais ypatybė yra ta, kad kaltės klausimas nėra išimtinė tik prisiekusiųjų kompetencija, priešingai nei jau aprašytą Anglijos ir Austrijos. Prisiekusieji dėl kaltės ir dėl sankcijos balsuoja kartu su teisėjais. Nagrinėjant kaltės klausimą, prisiekusieji balsuoja pirmieji – ta pačia tvarka, kokia buvo išrinkti. Kiekvienas prisiekusysis, kaip ir teisėjas, turi po vieną balsą. Prisiekusieji visada balsuoja

¹¹³Retsplejeloven (1986) [interaktyvus]. <https://www.retsinformation.dk/eli/lta/2025/1298>.

pirmieji. Po prisiekusiųjų balsuoja teisėjai, o paskutinis balsuoja pirmininkaujantis teisėjas. Kad žemesnės instancijos teisme kaltinamasis būtų pripažintas kaltu bent 4 prisiekusieji ir 2 teisėjai turi balsuoti už kaltinamojo kaltumą. Aukštajame Teisme – bent 6 prisiekusieji ir 2 teisėjai¹¹⁴. Svarbu pabrėžti, jog prisiekusiųjų bylos sprendimas, priešingai nei Austrijos ar JAV prisiekusiųjų, turi būti motyvuotas. Tai yra racionalu, nes prisiekusiųjų balsavime dalyvauja ir teisėjai, kurie vėliau gali parengti argumentuotą sprendimo pagrindimą. Priešingai nei jau minėtose Anglijoje ar Austrijoje, kur sunku įsivaizduoti, kad 8 ar 12 prisiekusiųjų galėtų suderinti ir pateikti vieningą formalią argumentaciją.

TVĮ 87 straipsnyje nustatyta, jog prisiekusiesiems atlygis ir kelionės išlaidos kompensuojamos pagal Nacionalinės teismų administracijos patvirtintą tvarką. Nors tokia informacija viešai nėra plačiai skelbiama, tačiau iš viešų publikacijų¹¹⁵ matyti, kad 2023 m. prisiekusieji už vieną darbo dieną gaudavo 147 EUR (1 100 DKK). Iš pirmo žvilgsnio ši suma gali atrodyti pakankamai solidi Lietuvos kontekste, kur 2023 m. vidutinis mėnesinis atlyginimas siekė apie 2 265 EUR. Tačiau Danijoje vidutinis atlyginimas tuo pačiu laikotarpiu buvo vienas didžiausių Europoje – apie 5 634 EUR per mėnesį. Todėl šioje ekonominėje aplinkoje prisiekusiesiems mokamas atlygis vertintinas kaip gana nedidelis¹¹⁶.

Prisiekusiųjų teismas yra taip pat labai svarbi JAV teisinės sistemos dalis. JAV Konstitucijos 6 pataisa numato, jog „*visuose baudžiamosiose procesuose kaltinamasis turi teisę į greitą ir viešą teismo procesą, nagrinėjamą nešališkų prisiekusiųjų kolegijos toje valstijoje ir apygardoje, kurioje nusikaltimas buvo padarytas <...>*“¹¹⁷. Kitaip tariant, kiekvienas asmuo, kaltinamas padaręs nusikalstamą veiką, turi konstitucinę teisę į prisiekusiųjų teismą. JAV kiekviena valstija savo konstitucijose turi savitas nuostatas, reglamentuojančias prisiekusiųjų teismą. Šios nuostatos paprastai būna detalesnės, nes jų keitimo procedūra yra paprastesnė nei Federalinėje Konstitucijoje įtvirtintų teisės normų¹¹⁸.

Nors JAV Konstitucijoje yra numatyta bendra teisė į prisiekusiųjų teismą, tačiau jis nėra taikomas visose bylose. Teisė į prisiekusiųjų teismą egzistuoja padarius nusikaltimus, už kuriuos gali būti skiriama ilgesnė nei 6 mėnesių laisvės atėmimo bausmė. Nužudymai,

¹¹⁴Danmarks Domstole (n. d.). *Nævningesager* [interaktyvus]. <https://www.domstol.dk/alle-emner/traffesag/naevningesager/>.

¹¹⁵YANATMA, Servet (2025). *Average salaries across Europe: Which countries have the highest pay?* [interaktyvus]. <https://www.euronews.com/business/2025/05/06/average-salaries-across-europe-which-countries-have-the-highest-pay>.

¹¹⁶*Ibid.*

¹¹⁷The Sixth Amendment to the Constitution of the United States (1791), [interaktyvus]. <https://constitution.congress.gov/constitution/amendment-6/>.

¹¹⁸DEMENTAVIČIENĖ, Simona (2026). *Visuomenės atstovai teismo procese*. Daktaro disertacija, Socialiniai mokslai, Teisė (S001), Mykolo Riomerio universitetas. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, p. 87.

išžaginimai, ginkluoti apiplėšimai – tai yra tipiniai nusikaltimai, kurie beveik visuomet nagrinėjami prisiekusiųjų teismuose. Svarbu ir tai, kad kaltinamasis gali savanoriškai atsisakyti prisiekusiųjų teismo ir pasirinkti, kad bylą nagrinėtų vien teisėjas – tai dažnai daroma strateginiais tikslais. Jeigu potenciali bausmė nesiekia 6 mėnesių laisvės atėmimo, teisę į prisiekusiųjų teismą ne visada suteikiama, nors kai kuriose valstijose kaltinamieji gali to prašyti savo iniciatyva. Taip pat dalis baudžiamųjų bylų apskritai nepasiekia teismo, nes baigiamos kaltės pripažinimo susitarimu: kaltinamasis sutinka prisipažinti kaltu mainais už švelnesnę bausmę ar mažiau rimtus kaltinimus, todėl prisiekusiųjų dalyvavimas tampa nereikalingas¹¹⁹.

Vienas iš teisės aktų, reguliuojančių prisiekusiųjų teismo aspektus, yra JAV Kodekso (toliau – **Kodeksas**) 28 skyriaus 5 dalies 121 skyrius „Prisiekusieji. Prisiekusiųjų teismas“¹²⁰. Prisiekusieji turi būti parenkami atsitiktine tvarka iš sąžiningos vietos bendruomenės atstovų dalies, o visi piliečiai turi turėti tiek galimybę, tiek pareigą atlikti prisiekusiojo pareigas. Nė vienas asmuo negali būti pašalintas nuo prisiekusiųjų „tarnybos“ dėl rasės, odos spalvos, religijos, lyties, tautinės kilmės ar ekonominės padėties, taip užtikrinant vienodą dalyvavimo standartą (Kodekso 1861 ir 1862 straipsniai). Pati atranka yra atliekama pagal Kodekso 1863 straipsnį – visi teismai pasitelkia atitinkamos valstijos rinkėjų sąrašus kaip galimą prisiekusiųjų šaltinį. Kompiuteriniu būdu atsitiktinai atrinkti asmenys paštu gauna kvalifikacinę anketą, kurią privalu užpildyti. Tuomet jie bet kada gali gauti šaukimą atlikti prisiekusiojo pareigas¹²¹.

Kodekso 1865 straipsnyje apibrėžiami reikalavimai, kuriuos asmuo turi atitikti, kad būtų laikomas tinkamu atlikti prisiekusiojo pareigas. Supaprastintai galima teigti, kad bet kuris asmuo yra tinkamas atlikti prisiekusiojo pareigas, jeigu: 1) jis yra JAV pilietis; 2) jam sukakę 18 metų. Tačiau yra numatytos ir išimtys: asmuo negali atlikti prisiekusiojo pareigų, jeigu jis nemoka skaityti, rašyti ar pakankamai suprasti anglų kalbos, arba dėl psichinės ar fizinės negalios negali tinkamai atlikti pareigų ir kt. Be kita ko, pagal 1863 straipsnio b6 punktą ginkluotųjų pajėgų nariai, ugniagesiai, policijos pareigūnai bei vykdomosios, įstatymų leidžiamosios ar teisminės valdžios pareigūnai taip pat negali būti skiriami prisiekusiais.

Konkrečioje byloje parinkus potencialią prisiekusiųjų grupę, prasideda procedūra, vadinama *voir dire* – prisiekusieji atsakinėja sąžiningai į klausimus apie savo tinkamumą

¹¹⁹Mitchell & West LLC (2024-11-03). Do All Criminal Cases Have Juries? [interaktyvus]. <https://www.mitchellandwest.com/blog/2024/november/do-all-criminal-cases-have-juries/>.

¹²⁰U.S. Code, [interaktyvus]. <https://www.law.cornell.edu/uscode/text>.

¹²¹United States Courts (n. d.). *Juror Selection Process* [interaktyvus]. <https://www.uscourts.gov/court-programs/jury-service/juror-selection-process>.

dalyvauti byloje, ir šios procedūros metu teisėjas kartu su gynėju ir prokuroru turi įvertinti prisiekusiųjų nešališkumą, suinteresuotumą byla, išankstines nuostatas. Paaškinėjus, jog kandidatas yra netinkamas, gali būti nušalinamas dėl atitinkamos priežastis, pavyzdžiui, šališkumo rizika. O taip pat abi pusės turi galimybę nušalinti tam tikrą nustatytą iš anksto skaičių prisiekusiųjų be jokios priežasties¹²².

Prisiekusieji nustato bylos faktus, remdamiesi teismo posėdžio metu pateiktais įrodymais. Tuo tarpu teisėjas nustato taikytiną teisę. Dar baudžiamosios bylos pradžioje teisėjas prisiekusiesiems paaškina, kokia taikytina teisė yra konkrečioje byloje, o tuo remdamasi prisiekusiųjų kolegija turi nuspręsti, ar kaltinamasis yra kaltas, ar nekaltas dėl kiekvieno pareikšto kaltinimo¹²³. Pasibaigus bylos nagrinėjimui, išklačius baigiamąsias kalbas, teisėjas dar kartą paaškina prisiekusiesiems, kokios teisės normos yra aktualios ir taikytinos konkrečioje byloje. Taip pat gali būti pateikiama ir faktų santrauka, išdėstomi, kurie faktai yra esminiai, o kurie – nereikšmingi¹²⁴. Nors prisiekusieji privalo laikytis teisinių teisėjo nurodymų dėl teisės klausimų, tačiau tik jie patys sprendžia, kokios faktinės aplinkybės byloje yra įrodytos vertindami skirtingas šalių pateiktas versijas¹²⁵. Jei kaltinamasis yra pripažįstamas kaltu, tai vėlesnis bausmės skyrimo klausimas yra išimtinai teisėjo kompetencija – prisiekusieji neturi jokio patariamąjo balso. Priimdami sprendimą dėl kaltės prisiekusieji neturi atsižvelgti į galimą bausmę¹²⁶. Didžiojoje dalyje JAV valstijų mirties bausmė gali būti skiriama tik tuomet, kai prisiekusieji vieningai nusprendžia dėl asmens kaltės¹²⁷.

Kaip ir aukščiau minėtose Austrijoje, Danijoje, Anglijoje, taip ir čia galioja draudimai aptarinėti bylą su žmonėmis iš „išorinio pasaulio“. Draudžiama ieškoti bet kokios papildomos informacijos tiek internete, patiems vykti į įvykio vietą, kadangi sprendimas privalo būti priimtas remiantis tik teisme išdėstytais įrodymais ir argumentais, o ne išoriniais šaltiniais ir įtaka¹²⁸.

Taip pat JAV Kodeksas 1871 straipsnyje yra aiškiai įtvirtinęs prisiekusiesiems mokamą atlygį – 50 USD (42,96 EUR) už kiekvieną faktinio dalyvavimo dieną. Papildomai

¹²²Administrative Office of the United States Courts (n. d.). *Handbook for Trial Jurors Serving in the United States District Courts*. Washington D. C.: Administrative Office of the United States Courts, p. 4-6.

¹²³*Ibid.* p. 1.

¹²⁴*Ibid.* p. 8-9.

¹²⁵United States Courts (n. d.). *Juror Selection Process* [interaktyvus]. <https://www.uscourts.gov/court-programs/jury-service/juror-selection-process>.

¹²⁶Administrative Office of the United States Courts (n. d.). *Handbook for Trial Jurors Serving in the United States District Courts*. Washington D. C.: Administrative Office of the United States Courts, p. 3.

¹²⁷Death Penalty Information Center (2023-09-13). *When Jurors Do Not Agree, Should a Death Sentence Be Imposed?* [interaktyvus]. <https://deathpenaltyinfo.org/when-jurors-do-not-agree-should-a-death-sentence-be-imposed>.

¹²⁸Administrative Office of the United States Courts (n. d.). *Handbook for Trial Jurors Serving in the United States District Courts*. Washington D. C.: Administrative Office of the United States Courts, p. 10-12.

pagal jau poįstatyminiuose aktuose nustatytus tarifus yra apmokamos kelionės išlaidos, maitinimo ir apgyvendinimo išmokos.

Paskutinę iš valstybių, kurią privalu paminėti prisiekusiųjų teismo kontekste, yra **Pietų Korėjos Respublika** (toliau – **Pietų Korėja**). Ji šiam magistro darbui svarbi tuo, nes prisiekusiųjų teismas čia neturi gilios istorijos ir yra pakankamai naujas institutas įvestas į teisingumo vykdymo procesą – tik nuo 2008 m. Pietų Korėja pirmą kartą įtvirtino prisiekusiųjų teismą nagrinėjant sunkių nusikaltimų bylas¹²⁹.

Pagrindinis teisės aktas, reguliuojantis prisiekusiųjų veiklos klausimus yra Pietų Korėjos piliečių dalyvavimo baudžiamosiose bylose įstatymas (kor. *gukminui hyeongsajaepan chamyeoe gwanhan beopryul*) (toliau – **PDBBĮ**)¹³⁰. Šio įstatymo 3 straipsnio 1 dalis numato, jog kiekvienas asmuo turi teisę į teismo procesą, kuriame dalyvauja piliečiai. Tačiau pagal 6 straipsnio 1 dalį, jei teismas, atsižvelgdamas į bylos nagrinėjimo aplinkybes ar kitas aplinkybes, nustato, kad nagrinėjimas dalyvaujant piliečiams yra netikslingas, teismas gali savo sprendimu nurodyti bylą nagrinėti apygardos teismo kolegijoje, netaikant piliečių teismo proceso. Visa tai reiškia, kad prisiekusiųjų teismas taikomas tik tada, kai kaltinamasis pateikia atitinkamą prašymą ir teisėjas jį patvirtina. Teismas privalo paklausti kaltinamojo, ar šis pageidauja, jog byla būtų nagrinėjama prisiekusiųjų, ir pateikus tokį prašymą, galutinis sprendimas vis vien priklauso teisėjui. Toks reguliavimas yra vertinamas teigiamai, nes visuomenės dalyvavimas teisingumo vykdyme Pietų Korėjoje vis dar pakankamai naujas institutas ir į prisiekusiųjų vaidmenį stengiamasi žiūrėti atsargiai ir turėti tam tikrus „saugiklius“. Tikėtina, kad didėjant teismų praktikai ir kaupiant patirtį, teisėjo diskrecijos ribos ateityje bus siaurinamos¹³¹.

Kaip jau įprasta iš aukščiau minėtų valstybių pavyzdžių, prisiekusieji ir čia yra atrenkami iš sąrašų, kuriuos sudaro kiekviena apygarda (PDBBĮ 22 straipsnis). Prisiekusieji renkami tik iš Pietų Korėjos piliečių, turinčių ne mažiau nei 20 metų (PDBBĮ 16 straipsnis). Prisiekusiuoju negali būti renkami asmenys, kurie vis dar atlieką bausmę, nuo bausmės atlikimo dar nepraėjo 5 metai, kuriems laisvės atėmimo bausmės vykdymas atidėtas,

¹²⁹IN, Sup Han (2014). Jury Trials and the Role of Citizens in the Criminal Court. The Korean Jury Model and its Comparison to the Japanese Saiban-in Trial. *NUS Centre for Asian Legal Studies Working Paper 14/09* [interaktyvus]. <https://law1a.nus.edu.sg/cals/pdfs/wps/CALS-WPS-1409.pdf>, p. 1.

¹³⁰국민의 형사재판 참여에 관한 법률 (2017) [interaktyvus]. <https://www.law.go.kr/%EB%B2%95%EB%A0%B9/%EA%B5%AD%EB%AF%BC%EC%9D%98%ED%98%95%EC%82%AC%EC%9E%AC%ED%8C%90%EC%B0%B8%EC%97%AC%EC%97%90%EA%B4%80%ED%95%9C%EB%B2%95%EB%A5%A0>.

¹³¹IN, Sup Han (2014). Jury Trials and the Role of Citizens in the Criminal Court. The Korean Jury Model and its Comparison to the Japanese Saiban-in Trial. *NUS Centre for Asian Legal Studies Working Paper 14/09* [interaktyvus]. <https://law1a.nus.edu.sg/cals/pdfs/wps/CALS-WPS-1409.pdf>, p. 4.

kuriam nustatyta globa arba ribota globa ir kt. (PDBBĮ 17 straipsnis). Taip pat negali būti renkami prisiekusieji, kurie užima tam tikras pareigas: prezidentas, nacionalinės asamblėjos nariai, vietos valdžios institucijų vadovai ir tarybų nariai, teisėjai, prokurorai, policijos, pataisos ir probacijos pareigūnai, kareiviai ir kt. (PDBBĮ 18 straipsnis). Prisiekusiesiems už jų atliekamas pareigas yra atlyginamos turėtos išlaidos, pavyzdžiui, kuras, maistas, dienpinigiai ir kt. (PDBBĮ 15 straipsnis).

Prisiekusiųjų jurisdikcijai priklausančios bylos yra plačios ir tai apibrėžia PDBBĮ 5 straipsnis. Iš pradžių, prisiekusiųjų teismai buvo taikomi tik sunkioms nusikalstamoms veikoms, tokioms kaip nužudymas, apiplėšimas, užpuolimas ar išžaginimas. Tačiau nuo 2012 m. bylų apimtis išplėsta ir imta taikyti apskritai visoms sunkioms nusikalstamoms veikoms, kurios apygardos teismuose privalomai nagrinėjamos 3 teisėjų kolegijos¹³². Pagal PDBBĮ 13 straipsnį prisiekusiųjų skaičius nėra vienas ir tas pats visoms byloms. Pietų Korėjos prisiekusiųjų teisme prisiekusiųjų skaičius priklauso nuo nagrinėjamos bylos sunkumo: bylose, kuriose galima mirties bausmė, laisvės atėmimas iki gyvos galvos, dalyvauja 9 prisiekusieji, kitose bylose paprastai skiriami 7, o tais atvejais, kai kaltinamasis ar jo gynėjas ikiteisminio tyrimo metu pripažįsta pagrindines kaltinimo aplinkybes, teismas gali leisti bylą nagrinėti 5 prisiekusiųjų sudėtyje. Be to, esant ypatingoms aplinkybėms ir gavus prokuroro, kaltinamojo ar jo gynėjo sutikimą, teismas gali nustatyti kitokią prisiekusiųjų skaičių.

Didžiąją dalimi prisiekusiųjų teismas yra panašus į Anglijos, JAV, Austrijos modelį: iš piliečių sąrašų atrenkami asmenys, kurie atlieka byloje faktų nustatymo vaidmenį ir sprendžia savarankiškai teisėjui nedalyvaujant dėl kaltės. Pagal PDBBĮ 46 straipsnio 1 dalį po baigiamųjų kalbų pirmininkaujantis teisėjas dar teismo salėje prisiekusiesiems paaiškina kaltinamojo akto faktų esmę, taikytinus įstatymus, kaltinamojo ir gynėjo argumentų esmę, įrodymų leistinumą ir įrodymų esmę bei kitus svarbius klausimus. Po to, prisiekusieji išeina į atskirą patalpą, kur niekam kitam nedalyvaujant jie aptaria kaltės ar nekaltumo klausimą. Jei visi prisiekusieji sutinka, jie priima atitinkama sprendimą (PDBBĮ 46 straipsnio 2 dalis). Laikomasi nuomonės, jog jeigu sprendimas buvo pasiektas vienbalsiai ir teisėjas jį palaikė, tai toks sprendimas turi daug didesnę vertę negu kiti sprendimai¹³³. Tačiau jei prisiekusieji vis dėlto nesugeba priimti vienbalsio sprendimo, jie turi konsultuotis su pirmininkaujančiu teisėju byloje, išgirsti jo nuomonę. Tik tuomet duodamas leidimas ir galimas balsavimas

¹³²IVKOVIĆ, Sanja; DIAMOND, Shari; HANS, Valerie P. ir kt. (red.) (2021). *Juries, Lay Judges, and Mixed Courts A Global Perspective*. Cambridge: Cambridge University Press, p. 93.

¹³³IN, Sup Han (2014). Jury Trials and the Role of Citizens in the Criminal Court. The Korean Jury Model and its Comparison to the Japanese Saiban-in Trial. *NUS Centre for Asian Legal Studies Working Paper 14/09* [interaktyvus]. <https://law1a.nus.edu.sg/cals/pdfs/wps/CALS-WPS-1409.pdf>, p. 8.

paprasta balsų dauguma. Teisėjas nebalsuoja (PDBBĮ 46 straipsnio 2 ir 3 dalys). Taip pat Pietų Korėjoje prisiekusieji pripažinę asmenį kaltu teikia rekomendacijas ir dėl skiriamos bausmės (PDBBĮ 46 straipsnio 4 dalis). Ir čia prieinama prie vienos labais svarbios Pietų Korėjos prisiekusiųjų teismo ypatybės.

Prisiekusiųjų sprendimai dėl kaltinamojo (ne)kaltumo, nuomonė dėl galimos bausmės teisėjui yra neprivaloma ir jo nesaisto (PDBBĮ 46 straipsnio 5 dalis). Jie turi tik rekomendacinį pobūdį teisėjams. Tai reiškia, kad teisėjas gali priimti visiškai priešingą sprendimą tiek dėl kaltės, tiek dėl sankcijos nei buvo nusprendę prisiekusieji. Vis dėlto tai jokių būdu nepanaikina pačių prisiekusiųjų sprendimo – jis yra įrašomas byloje ir tampa viešu. Todėl tam tikra prasme sprendimų „koalizijos“ atveju teisėjai patiria netiesioginį spaudimą pritarti prisiekusiųjų nuomonei, kad išvengtų proceso šalių ar visuomenės kritikos. Tačiau praktika rodo, kad teisėjai paprastai gerbia prisiekusiųjų sprendimus, ir teisėjų nuosprendžiai dažniausiai nuo jų nenukrypsta ir laikomasi tapačios nuomonės¹³⁴.

Natūralu, kad prisiekusiųjų nuosprendžio patariamoji prigimtis kelia daug klausimų. Tačiau toks prisiekusiųjų sprendimo privalomumo neįtvirtinimas ir nenoras jo įtvirtinti yra susijęs su nuogąstavimu, jog jei tokie sprendimai būtų privalomi, tai prieštarautų Pietų Korėjos Konstitucijai¹³⁵. Taip yra todėl, kad integruojant naują prisiekusiųjų institutą į Pietų Korėjos baudžiamąjį procesą nenorėta daryti Konstitucijos pataisų. Pietų Korėjos Konstitucijos 27 straipsnio 1 dalis¹³⁶ numato, jog visi piliečiai turi teisę būti teisiami pagal įstatymą teisėjų, paskirtų pagal Konstituciją ir įstatymus. Prisiekusiųjų teismui nepritariantys asmenys taiko pažodinį žodžio „teisėjas“ aiškinimą, kas rezultate reiškia, jog prisiekusiųjų teismas Pietų Korėjoje iš esmės yra antikonstitucinis¹³⁷. Tačiau taip pat teigiama, kad bet kokia visuomenės dalyvavimo forma nėra Konstitucijai nepriimtina, nes pats dalyvavimo principas dera su Konstitucijos dvasia. Integruojant prisiekusiųjų teismo institutą į Pietų Korėjos baudžiamąjį procesą laikytasi nuomonės, jog yra įmanoma sukurti konstituciškai priimtina visuomenės dalyvavimo modelį, tačiau tai turi būti daroma atsargiai, kad išvengti teisinių neatitikimų ir prieštaravimų aukščiausiam teisės aktui. Būtent ši aplinkybė padarė daugiausiai įtakos, kodėl prisiekusiųjų sprendimams suteiktas tik rekomendacinis, neprivalomas pobūdis. Be to, kaip jau minėta, prisiekusiųjų teismas taikomas tik kaltinamajam pateikus prašymą ir teisėjui jį patvirtinus. Todėl būtų nelogiška,

¹³⁴IN, Sup Han (2014). Jury Trials and the Role of Citizens in the Criminal Court. The Korean Jury Model and its Comparison to the Japanese Saiban-in Trial. *NUS Centre for Asian Legal Studies Working Paper 14/09* [interaktyvus]. <https://law1a.nus.edu.sg/cals/pdfs/wps/CALS-WPS-1409.pdf>, p. 5-6.

¹³⁵IVKOVIĆ, Sanja; DIAMOND, Shari; HANS, Valerie P. ir kt. (red.) (2021). *Juries, Lay Judges, and Mixed Courts A Global Perspective*. Cambridge: Cambridge University Press, p. 89.

¹³⁶대한민국헌법 (1988) [interaktyvus]. <https://www.law.go.kr/lsEfInfoP.do?lsiSeq=61603#>.

¹³⁷IVKOVIĆ, Sanja; DIAMOND, Shari; HANS, Valerie P. ir kt. (red.) (2021). *Juries, Lay Judges, and Mixed Courts A Global Perspective*. Cambridge: Cambridge University Press, p. 90-91.

kad pats kaltinamasis, siekęs, jog jo byla būtų nagrinėjama prisiekusiųjų teismo, vėliau ginčytų tokio nagrinėjimo konstitucingumą. Galiausiai, egzistuoja ir papildoma garantija – sprendimas gali būti apskųstas teismui, kurį sudaro tik profesionalūs teisėjai¹³⁸.

Kadangi prisiekusiųjų teismo taikymas Pietų Korėjoje visiškai priklauso nuo kaltinamojo iniciatyvos ir teismo pritarimo, verta pažymėti, kad vidutiniškai per metus prisiekusiųjų teismas išnagrinėja apie 227 bylas. Tuo tarpu prašymų nagrinėti bylą prisiekusiųjų teisme pateikiama gerokai daugiau – vidutiniškai apie 655 per metus. Didelė dalis šių prašymų nepereina į faktinį prisiekusiųjų procesą: vienus kaltinamojo gynėjas atsiima iki bylos nagrinėjimo, kitiems teismas nesuteikia pritarimo¹³⁹.

Šalia valstybių, tokių kaip Pietų Korėja, kurios aktyviai integruoja prisiekusiųjų teismą į savo teisinę sistemą, egzistuoja ir tokių šalių, kurios kadaise taikė prisiekusiųjų institutą, bet vėliau jo atsisakė. Viena jų yra Vokietijos Federacinė Respublika, tačiau dauguma jų yra buvusios Didžiosios Britanijos kolonijos, tarp jų Malaizija, Šri Lankos Demokratinė Socialistinė Respublika, Indijos Respublika, Singapūro Respublika, ir Mianmaro Sąjungos Respublika. Pastarųjų trijų valstybių būtent rezonansinės žmogžudysčių bylos tapo lemiamu veiksnium, paskatinusiu visišką prisiekusiųjų teismo instituto atsisakymą¹⁴⁰.

Pavyzdžiui, **Vokietijos Federacinėje Respublikoje** (toliau – **Vokietija**) prisiekusiųjų teismo buvo atsisakyta po Pirmojo pasaulinio karo. Vokietijos pralaimėjimas Pirmajame pasauliniame kare ir imperijos žlugimas lėmė Veimaro Respublikos įkūrimą 1919 m., o tai lėmė esminę teismų sistemos transformaciją, kuri tiesiogiai nulėmė prisiekusiųjų teismų panaikinimą. 1924 m. teisingumo ministras E. Emminger įgyvendino reformą, galutinai atsisakiusią anglo-amerikietiško prisiekusiųjų modelio ir jį pakeitė į tarėjų sistemą (vok. *Schöffengericht*), kurioje bylas kartu nagrinėjo profesionalūs teisėjai ir visuomenės atstovai. Šiuo sprendimu siekta sumažinti riziką, kad teisinių žinių neturintys piliečiai priims emocionalesnius ar neteisingus nuosprendžius vis sudėtingesnėse bylose, todėl visa sprendimų priėmimo grandinė nuo įrodymų vertinimo iki bausmės paskyrimo buvo perkelta į mišrius teismus, stiprinant teisėjų vaidmenį¹⁴¹.

¹³⁸IN, Sup Han (2014). Jury Trials and the Role of Citizens in the Criminal Court. The Korean Jury Model and its Comparison to the Japanese Saiban-in Trial. *NUS Centre for Asian Legal Studies Working Paper 14/09* [interaktyvus]. <https://law1a.nus.edu.sg/cals/pdfs/wps/CALS-WPS-1409.pdf>, p. 11.

¹³⁹JAEKYUNG, Ahn; YIMOON, Choi (2022). *Perceptions of the Korean Jury System: Current Status and Challenges*. *International Journal of Criminal Justice*, 4(2), 58-86 [interaktyvus]. <http://dx.doi.org/10.36889/IJCJ.2022.006>, p. 65; IVKOVIĆ, Sanja; DIAMOND, Shari; HANS, Valerie P. ir kt. (red.) (2021). *Juries, Lay Judges, and Mixed Courts A Global Perspective*. Cambridge: Cambridge University Press, p. 92.

¹⁴⁰CHENG, Huan (2026-02-09). *Juries on trial | To the Point* | [interaktyvus]. <https://www.thestandard.com.hk/insights/article/323927/Juries-on-trial-To-the-Point-Cheng-Huan>.

¹⁴¹손형섭 (2026-01-21). 배심제 도입으로 '국민의 사법주권' 확보해야 [interaktyvus]. <https://www.mindlenews.com/news/articleView.html?idxno=17833>.

Kiek įdomesnis prisiekusiųjų teismo panaikinimo pavyzdys yra **Indijos Respublika** (toliau – **Indija**). Čia prisiekusiųjų teismas baudžiamosiose bylose buvo oficialiai panaikintas 1973 m. po daugiau kaip 3 šimtmečius trukusio veikimo. Vis dėlto jo nuosmukį nulėmė ne praktinis nereikalingumas, bet ryškūs struktūriniai trūkumai, kurie galutinai išryškėjo 1962 m. garsiojoje K. M. Nanavati byloje¹⁴², tapusioje lūžio tašku siekiant prisiekusiųjų teismo instituto panaikinimo.

Bylos faktinės aplinkybės buvo elementarios: sužinojęs apie žmonos neištikimybę su šeimos draugu, karininkas K. M. Nanavati pasiėmė tarnybinį revolverį, nuvyko pas minėtą asmenį ir konflikto metu jį nušovė 3 šūviais. Po įvykio jis nedelsdamas pats kreipėsi į karo policiją. Bylą nuo pat pradžių lydėjo labai intensyvus visuomenės ir žiniasklaidos dėmesys, formavęs palankų Nanavati – „garbingo, išduoto karininko“ – ir nepalankų jo draugo – „šeimos ardytojo“ – įvaizdžius¹⁴³.

Įvykęs baudžiamasis procesas parodė ryškų atotrūkį ir disbalansą tarp prisiekusiųjų emocinio naratyvo ir egzistuojančių teisinio įrodinėjimo standartų. Prisiekusieji, veikiami viešosios nuomonės, priėmė santykiu 8:1 išteisinamąjį nuosprendį, tačiau teisėjas jį pripažino „iškreiptu“ ir perdavė bylą aukštesniam teismui. Pastarasis, remdamasis faktinėmis aplinkybėmis, teismo medicinos duomenimis ir laiko tarpu, leidusiu emocijoms atslūgti, atmetė staigaus susijaudinimo versiją, konstatavo išankstinį ketinimą ir pripažino K. M. Nanavati kaltu dėl tyčinio nužudymo¹⁴⁴. Byla tapo kertiniu tašku, prisidėjusiu prie prisiekusiųjų instituto panaikinimo Indijoje¹⁴⁵. Išryškėjo, kad teisinių žinių neturintys prisiekusieji stokojo kompetencijos nagrinėti sudėtingas ir daugiasluoksnes bylas. Buvo pabrėžiama, kad Indijos visuomenėje emocinis reagavimas – pasidavimas gailesčiui ar neapykantai – ypač stiprus, o tai apsunkina objektyvų ir racionalų prisiekusiųjų sprendimų priėmimą. Prie šių problemų prisidėjo ir tai, kad daugeliui prisiekusiųjų buvo pernelyg sudėtinga suprasti teismo ekspertizų išvadas, teisinės subtilybės bei kitus techninius proceso aspektus. Tai nulėmė 1973 m. prisiekusiųjų teismo visišką panaikinimą¹⁴⁶ ir tai tik vienas iš pavyzdžių, kaip valstybės atsisakė prisiekusiųjų teismo.

Apibendrinant galima teigti, kad nors prisiekusiųjų teismai daugelyje valstybių remiasi tapačia funkcija, bet jų esminis reguliavimas – sprendimo privalomumas,

¹⁴²K. M. Nanavati vs State Of Maharashtra on 24 November, 1961, 1962 SCR (Supp.) 1 567, [interaktyvus]. <https://indiankanoon.org/doc/1596139/>.

¹⁴³JusCorpus (2025-06-26). *The Vanishing Jury Why India Abolished Jury Trials* [interaktyvus]. <https://www.juscorpus.com/the-vanishing-jury-why-india-abolished-jury-trials/>.

¹⁴⁴K. M. Nanavati vs State Of Maharashtra on 24 November, 1961, 1962 SCR (Supp.) 1 567, [interaktyvus]. <https://indiankanoon.org/doc/1596139/>.

¹⁴⁵JusCorpus (2025-06-26). *The Vanishing Jury Why India Abolished Jury Trials* [interaktyvus]. <https://www.juscorpus.com/the-vanishing-jury-why-india-abolished-jury-trials/>.

¹⁴⁶*Ibid.*

procedūrinės taisyklės, prisiekusiųjų sudėtis ir skaičius – subtiliai skiriasi. Tai, jog šis institutas kai kur sėkmingai taikomas ir net integruojamas kaip naujas institutas XXI a., rodo, kad jis nėra savaime beprasmiškas ar ydingas. Tačiau kartu faktas, kad kai kurios valstybės jo atsisakė motyvuodamos didesne klaidų rizika, sprendimų neprognozuojamumu ar sudėtingu pritaikymu prie kompleksinių bylų, patvirtina, jog prisiekusiųjų teismas išlieka diskusijų objektu, o jo tinkamumas priklauso nuo konkrečios teisinės tradicijos, siekiamų tikslų, prioritetų ir visuomenės lūkesčių.

3. PRISIEKUSIŲJŲ TEISMO ĮTVIRTINIMO GALIMYBĖS IR PERSPEKTYVA LIETUVOS RESPUBLIKOJE

Tarp demokratišų šalių Lietuva yra viena iš nedaugelio, kur dar nėra įdiegti ne tik prisiekusiųjų, bet ir tarėjų institutai¹⁴⁷. Kaip jau minėta, Lietuvos sąsajos su prisiekusiųjų teismu iki nepriklausomybės atkūrimo 1990 m. kovo 11 d. buvo dvejopos: 1) *de facto* ir *de jure* jis veikė Klaipėdos krašte tuo metu, kai šis priklausė Vokietijos imperijai; 2) atkūrus Lietuvos valstybę prisiekusiųjų institutas buvo įtvirtintas *de jure* visoje Lietuvoje. Vis dėlto praktinis jo įgyvendinimas taip ir neįvyko – atitinkamų įstatymų Lietuva niekada nepriėmė, todėl idėja liko tik idėja. Tad iš esmės teisinga yra teigti, kad istoriškai prisiekusiųjų dalyvavimas teisme Lietuvoje nėra istoriškai susiklostęs ir veikęs.

Paskutinį kartą, kada Lietuvos teisiniame reguliavime buvo paminėti prisiekusieji, buvo 1990 m. vasario 13 d. paskelbtame ir iki 1995 m. sausio 1 d. galiojusiam teismų santvarkos ir teisėjų statuso įstatyme¹⁴⁸. Šio įstatymo 9 straipsnio 4 dalis buvo įtvirtinusi, jog „Lietuvos Tarybų Socialistinė Respublikos įstatymų nustatyta tvarka baudžiamąsias bylas dėl padarytų nusikaltimų, už kuriuos įstatyme numatyta mirties bausmė, nagrinėja prisiekusiųjų teismas.“ Tačiau, kaip žinia, prisiekusiųjų teismo veikimo atvejų nebuvo užfiksuota ir reikalingi įstatymai nebuvo priimti.

Tuo metu, kai turėjo būti kuriama nauja, jau atkurtos nepriklausomos Lietuvos teisinė bazė, Atkuriamojo Seimo posėdžiuose vyko intensyvios diskusijos dėl prisiekusiųjų teismo ir tarėjų instituto konkretaus reguliavimo įtvirtinimo įstatymais. Ministerijoje buvo rengiami projektai, kurie turėjo patekti į parlamentą¹⁴⁹. Buvęs generalinis prokuroras V. Nikitinas 1991 m. Atkuriamojo Teismo 58 posėdyje paklaustas, ką mano apie prisiekusiųjų teismo įvedimo galimybę Lietuvoje, atsakė: „Man asmeniškai teko pastudijuoti ir Vakarų Europos teisminės veiklos patyrimą dėl prisiekusiųjų teismo, ir Australijos teko skaityti. Žodžiu, kritiniai straipsniai dėl prisiekusiųjų teismo, jis kvalifikuojamas kaip anachronizmas. Dabar mes siūlome atsisakyti nuo tarėjų instituto¹⁵⁰, paprastai ir aiškiai sakant, nes tai tas pat, kas prisiekusiųjų teismas. Jeigu mes vietoj tų dviejų tarėjų paimtume

¹⁴⁷BEINORAVIČIUS, Darijus; VAINIUTĖ, Milda (2018). Tarėjų instituto Lietuvos Respublikos teismų sistemoje modelio paieškos teoriniai aspektai. *Tiltai*, 2(80), 23-41 [interaktyvus]. <https://www.lituanistika.lt/content/80268>, p. 36.

¹⁴⁸Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos teismų santvarkos ir teisėjų statuso įstatymas. 1990 m. vasario 13 d., Nr. XI-3684. *Vyriausybės žinios*, 1990, 8-185.

¹⁴⁹Lietuvos Respublikos Aukščiausioji Taryba - Atkuriamasis Seimas (1990-03-23). Devynioliktas posėdis. Stenograma [interaktyvus]. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.251071?positionInSearchResults=19&searchModelUUID=54f447e6-d704-47c4-b58d-78e1a231406d>.

¹⁵⁰Pažymėtina, kad prisiekusiųjų ir tarėjų institutai neretai tapatinami, o šios sąvokos vartojamos pakaitomis – vietoje prisiekusiųjų dažnai neteisingai pasirenkama sąvoka „tarėjai“.

dar 10 tarėjų, tai ir būtų prisiekusiųjų teismas. Bet prisiekusiųjų teisėjų parinkimo procedūra nepaprastai sudėtinga, čia turi būti ir tradicijos, ir išsilavinimo cenzas, ir gyvenamoji vieta. Prokuroras gali siūlyti tokius tarėjus, gynimas gali tokius tarėjus, ir štai teismas vien parinkdamas tarėjus, kurie turi dalyvaut nagrinėjant baudžiamąją bylą, gali užtęsti ginčą tarp kaltinimo ir gynybos kartais (Amerikoje ar Anglijoje tai užsitęsia šita formali procedūra, vilkinimas iki savaitės). Jie mano, kad tas tarėjas suinteresuotas, kadangi jis su tuo teisiuuoju gyvena viename, tarkim, rajone. Tiek trumpai. Šitas klausimas diskutuotinas, jis neatmestas <...>.”¹⁵¹. 1992 m. Atkuriamajame Seimo posėdyje ir toliau buvo kalbama apie prisiekusiųjų teismo įvedimą. A. V. Patackas, tuometinis Seimo narys bei Kovo 11 d. Akto signataras, išreiškė nuomonę, jog prisiekusiųjų teismas yra subjektyvumo ir žmoniškumo momento įvedimas į objektyvius teismo dalykus ir tai įgyvendinti galima labai nesunkiai¹⁵².

1996 m. parengtoje Lietuvos Vyriausybės 1997-2000 m. veiklos programoje buvo numatyta, jog siekiant padidinti teisėjų atsakomybę ir kontrolę bei užkirsti kelią korupcijai teismuose bus parengtos įstatymų pataisos, sudarančios prielaidas išvengti bylų nagrinėjimo vilkinimo ir neobjektyvumo, o organizuotų nusikaltimų ir kitoms ypač sunkioms baudžiamosioms byloms nagrinėti bus įsteigtas prisiekusiųjų teismas¹⁵³. Seimo 1998 m. birželio 25 d. nutarime „Dėl teisinės sistemos reformos metmenų (nauja redakcija) ir jų įgyvendinimo“¹⁵⁴ numatyta išanalizuoti poreikį ir galimybes prisiekusiųjų teismo Lietuvoje, o netgi esant poreikiui turėtų būti parengiamas Prisiekusiųjų teismo įstatymo, kuris reglamentuos šio teismo sudarymo tvarką, veiklos principus, nagrinėjamų baudžiamųjų bylų kategorijas, priimamų sprendimų rūšis, projektas. Vis dėlto vykdant teismų sistemos reformą buvo atsisakyta tiek tarėjų dalyvavimo, tiek ir prisiekusiųjų teismo instituto¹⁵⁵.

Kiek tai susiję su tolesnėmis diskusijomis dėl visuomenės atstovų įtraukimo į teisingumo vykdymą, rimčiausios ir nuosekliausios svarstytos buvo būtent teismo tarėjų, o

¹⁵¹Lietuvos Respublikos Aukščiausioji Taryba - Atkuriamasis Seimas (1991-06-06). Penkiasdešimt aštuntasis posėdis. Stenograma [interaktyvus]. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.251780?positionInSearchResults=18&searchModelUUID=54f447e6-d704-47c4-b58d-78e1a231406d>.

¹⁵²Lietuvos Respublikos Aukščiausioji Taryba - Atkuriamasis Seimas (1992-04-23). Šimtas aštuonioliktas posėdis. Stenograma [interaktyvus]. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.251381?positionInSearchResults=17&searchModelUUID=54f447e6-d704-47c4-b58d-78e1a231406d>.

¹⁵³Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1996 m. gruodžio 10 d. parengta 1997 - 2000 metų veiklos programa. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.33566?jfwid=-10siklr9z8>.

¹⁵⁴Lietuvos Respublikos Seimo 1998 m. birželio 25 d. nutarimas Nr. VIII-810 „Dėl teisinės sistemos reformos metmenų (nauja redakcija) ir jų įgyvendinimo“. *Valstybės žinios*, 1998, 61-1736.

¹⁵⁵BEINORAVIČIUS, Darijus; VAINIUTĖ, Milda (2018). Tarėjų instituto Lietuvos Respublikos teismų sistemoje modelio paieškos teoriniai aspektai. *Tiltai*, 2(80), 23-41 [interaktyvus]. <https://www.lituanistika.lt/content/80268>, p. 34.

ne prisiekusiųjų, instituto įteisinimo galimybės. Nė viena vėliau registruota Konstitucijos pataisa ar kita Seimo narių iniciatyva nenumatė prisiekusiųjų teismo įtvirtinimo Lietuvos teisinėje sistemoje – visų projektų objektu iš esmės buvo tarėjų institutas. Teigtina, jog tokį pasirinkimą lėmė santykinis tarėjų pigumas, kadangi suformuoti prisiekusiųjų korpusą kainuotų kur kas brangiau, o ir be to prisiekusiųjų skaičius didesnis nei tarėjų, kurie dažniausiai būna tik keli¹⁵⁶. Nors tarėjų institutas nėra šio darbo objektu, tačiau kadangi tai yra viena iš visuomenės atstovų dalyvavimo formų teisingumo vykdyme, verta trumpai paminėti, koku apskritai tikslu buvo vis rodoma iniciatyva daryti teismų sistemos permainas ir apskritai įtraukti visuomenės atstovus. O tokių bandymų buvo ne vienas.

Pirmoji rimta iniciatyva atsirado 2007 m., kai buvo užregistruoti Konstitucijos 109, 110, 112 straipsnių ir 109, 110, 112, 114 straipsnių pakeitimo įstatymo projektai¹⁵⁷. Aiškinamajame rašte yra pabrėžiama, jog tokį poreikį rodė vis mažėjantis pasitikėjimas teismais, pagal kurį Lietuva užėmė tuo metu Europos Sąjungoje 29 poziciją iš 32 valstybių. Be kita ko ir išplitusi korupcija teismuose. Todėl manyta, jog pakeitimai turėjo „*padėti išspręsti iškilusias problemas Lietuvos teisėsaugoje ir neleisti toliau ignoruoti piliečių intereso dalyvauti vykdant teisingumą. Lietuva taptų Vakarų civilizacijos visuomenės, gerbiančios piliečių teises, dalimi.*“ Netgi drįstama pabrėžti, jog visuomenės atstovai teismuose nepageidaujami valstybėse, kur yra diktatūrinis valdymas¹⁵⁸.

Antrą kartą iniciatyva keisti Konstituciją buvo užregistruota 2015 m. birželio 16 d. Dar kartą pabrėžtas siekis mažinti nepasitikėjimą teismais, sudaryti visuomenei galimybes dalyvauti įgyvendinant teisingumą, skatinti bylų nagrinėjimo objektyvumą, bylas nagrinėti bešališkiau ir įvairiapusiškiau, efektyviau ginti žmogaus teises¹⁵⁹. Galiausiai paskutinį, trečią kartą iniciatyva keisti Konstituciją įtraukiant visuomenės atstovus, t. y. tarėjus, vykdant teisingumą buvo pasiūlyta Seime 2019 m. kovo 12 d., kai buvo pateiktas Konstitucijos 48 ir 109 straipsnių pakeitimo įstatymo projektas¹⁶⁰. Tad nors iniciatyvų įtraukti visuomenės atstovus į teismo procesą ir didinti pasitikėjimą teismais, mažinti

¹⁵⁶VARANAUSKAS, Rimantas (2005-06-20). Uždaras teisėjų klanas neprisileidžia visuomenės. *Delfi* [interaktyvus]. <https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/uzdaras-teiseju-klanas-neprisileidzia-visuomenes-6931965>; Lietuvos Respublikos Seimas (2009-03-24). Rytinis plenarinis penkiasdešimtas posėdis. Stenograma [interaktyvus]. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.339803?positionInSearchResults=30&searchModelUUID=8be884ba-57cc-43e1-8747-bc2c3bacd0c4>.

¹⁵⁷Lietuvos Respublikos Konstitucijos 109, 110 ir 112 straipsnių pakeitimo 2007 m. gegužės 9 d. įstatymo projektas Nr. XP-2228; Lietuvos Respublikos Konstitucijos 109, 110, 112 ir 114 straipsnių pakeitimo 2007 m. liepos 4 d. įstatymo projektas Nr. XP-2228(2).

¹⁵⁸Konstitucijos 109, 110 ir 112 straipsnių pakeitimo 2007 m. gegužės 9 d. įstatymo Nr. XP-2228 projekto aiškinamasis raštas.

¹⁵⁹Lietuvos Respublikos Konstitucijos 109, 110, 112, 113 ir 114 straipsnių pakeitimo 2015 m. birželio 16 d. įstatymo projektas, Nr. XIIP-3305.

¹⁶⁰Lietuvos Respublikos Konstitucijos 48 ir 109 straipsnių pakeitimo 2019 m. kovo 12 d. įstatymo projektas, Nr. XIIP-3273.

korupciją būta, tačiau tai niekada nebuvo susiję su prisiekusiųjų teismų įtraukimu, o tik su tarėjais.

Kaip jau buvo minėta šio magistro darbo pradžioje apie korupcijos ir pasitikėjimo teismais situaciją Lietuvoje šiuo metu, Specialių Tyrimų Tarnybos pateiktas korupcijos žemėlapis 2025 m. nurodo, jog tiek gyventojai, tiek valstybės tarnautojai teismus įvardina tarp 5 labiausiai korumpuotų institucijų. Vis dėlto pažymėtina, kad procentinė dalis, nurodanti teismus kaip korupcijai imlią instituciją, lyginant su ankstesniais metais, palaipsniui mažėja¹⁶¹. Vidaus reikalų ministerijos kiekvienais metais skelbiamas Gyventojų nuomonės apie teisėsaugos institucijas ir viešojo saugumo situacijos tyrimas rodo, jog 47 proc. teismų veiklą vertiną labai gerai ir gerai, 33 proc. blogai ir labai blogai, 20 proc. nurodė, jog sunku pasakyti¹⁶². Naujausios apklausos rodo, jog teismais nepasitiki 47 proc. gyventojų, pasitiki – 43 proc.¹⁶³ Jau aukščiau įvardytuose teisės aktų, Konstitucijos korekcijų svarstymuose viena iš pagrindinių priežasčių visuomenės atstovams (tarėjams) įtraukti į teismus yra korupcijos mažinimas bei pasitikėjimo teismais didinimas. Tad nėra abejonių, kad ir prisiekusiųjų teismo, kaip vienos iš visuomenės atstovavimo formų teismuose, įtraukimas į baudžiamąjį procesą turėtų siekti lygiai tokių pačių tikslų.

Šioje vietoje išryškėja du esminiai klausimai, kurie neišvengiamai kyla svarstant prisiekusiųjų instituto galimybes Lietuvoje: 1) ar Lietuvoje apskritai atsižvelgiant į dabartinį teisinį reguliavimą įmanoma įtvirtinti prisiekusiųjų teismo institutą ir integruoti į baudžiamąjį procesą?; 2) Jei tokio instituto integravimas būtų teisiškai įmanomas, ar jis būtų tikslingas ir naudingas?

Nepriklausomos Lietuvos 1992 m. Konstitucijos¹⁶⁴ 5 straipsnis įtvirtina, jog valstybės valdžią Lietuvoje vykdo Seimas, Respublikos Prezidentas ir Vyriausybė, Teismas. Konstitucijos 31 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta asmens teisė į tai, kad jo bylą viešai ir teisingai išnagrinėtų nepriklausomas ir bešališkas teismas. Konstitucijos 109 straipsnyje parašyta, jog teisingumą Lietuvoje vykdo tik teismai, vykdydami teisingumą jie yra nepriklausomi, be to, teisėjai, nagrinėdami bylas, klauso tik įstatymo. Konstitucijos 114 straipsnio 1 dalyje

¹⁶¹Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnyba (2026-02-18). *Lietuvos korupcijos žemėlapis 2025. Tyrimo duomenų pristatymas* [interaktyvus]. https://www.stt.lt/data/public/uploads/2026/02/stt_lkz_2025_ataskaita_viesinimui.pdf.

¹⁶²Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerija (2026-03-02). *Gyventojų nuomonė apie viešąjį saugumą, teisėsaugos institucijų veiklos vertinimą bei pasiruošimą ekstremalioms situacijoms* [interaktyvus]. <https://vrm.lrv.lt/public/canonical/1772543101/10450/Gyventoj%C5%B3%20apklausa%20apie%20saugum%C4%85%20%C5%A1alyje%202025.pdf>.

¹⁶³ELTA (2025-12-07). *Naujausia apklausa: šoktelėjo gyventojų pasitikėjimas žiniasklaida* [interaktyvus]. https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/2768078/naujausia-apklausa-soktelejo-gyventoju-pasitikejimas-ziniasklaida?srsId=AfmBOoqEthKJIZiC_nkgNuFRNrrsN014cEuUBGTGtBs6R-X8gaavTYuK.

¹⁶⁴Lietuvos Respublikos Konstitucija. Lietuvos Respublikos piliečių priimta 1992 m. spalio 25 d. referendume. *Valstybės žinios*, 1992, 33–1014.

numatyta, kad valstybinės valdžios ir valdymo institucijų, Seimo narių ir kitų pareigūnų, politinių partijų, politinių ir visuomeninių organizacijų ar piliečių kišimasis į teisėjo ar teismo veiklą draudžiamas ir užtraukia įstatymo numatytą atsakomybę.

Kaip yra paties Konstitucinio Teismo išaiškinta, „*teisminė valdžia, būdama savarankiška, negali būti priklausoma nuo kitų valdžių dar ir dėl to, kad ji vienintelė formuojama ne politiniu, bet profesiniu pagrindu <...>. Garantija, kad teisėjai tinkamai vykdys teisingumą, yra jų kvalifikacija: teisėjais turi būti skiriami tik asmenys, turintys aukštą teisinį pasirengimą ir gyvenimo patirtį. Jų reputacija privalo būti nepriekaištinga.*“¹⁶⁵. Tai reiškia, kad teisėjams keliami išskirtiniai profesiniai ir etiniai standartai. Teisėjas turi suvokti didelę atsakomybę už tai, kaip jis vykdo teisingumą – atlieka Konstitucijoje jam nustatytą pareigą. O ir tinkamas teisingumo vykdymas tiesiogiai koreliuoja su kvalifikacija, profesinėmis žiniomis.

Šiame kontekste pažymėtina, kad „*konstitucinė teisingumo vykdymo samprata suponuoja ir tai, kad teismai bylas turi spręsti tik griežtai laikydamiesi įstatymuose nustatytų procesinių bei kitų reikalavimų ir neperžengdami savo jurisdikcijos ribų, neviršydami kitų įgaliojimų.*“¹⁶⁶. Be kita ko, „*teisėjams aukštos profesinės kvalifikacijos ir specialių žinių reikalavimai yra nustatyti siekiant užtikrinti teismo, kaip nepriklausomos ir nešališkos teisminės valdžios, autoritetą ir tinkamą, efektyvų teismo funkcijų vykdymą.*“¹⁶⁷. Konstitucinis Teismas atkreipia dėmesį, jog „*teismai, būdami viena iš valstybės valdžių – teisminę valdžių – įgyvendinančių, teisingumą vykdančių institucijų, turi veikti taip, kad visuomenė jais pasitikėtų. visuomenės pasitikėjimas teismais yra svarbus demokratinės teisinės valstybės, atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės elementas, reikšminga teisminės valdžios veiksmingos veiklos sąlyga. Visuomenės pasitikėjimą teismais lemia įvairūs veiksniai, inter alia teisėjų kvalifikacija, jų profesionalumas, sugebėjimas spręsti bylas vadovaujantis ne tik įstatymu, bet ir teise, tinkamo teisinio proceso užtikrinimas, pagarba procese dalyvaujantiems asmenims, racionalus teisinis baigiamųjų teismo aktų argumentavimas (motyvavimas), baigiamųjų teismo aktų aiškumas byloje dalyvaujantiems asmenims ir kt. Teisėjams keliami ir itin dideli etinio bei moralinio pobūdžio reikalavimai: jų reputacija turi būti nepriekaištinga; teisėjo elgesys – tiek susijęs su tiesioginiu pareigų atlikimu, tiek su jo veikla, kuri nėra susijusi su jo pareigomis, – neturi kelti abejonių dėl jo nešališkumo ir nepriklausomumo; teisėjas savo pareigas atlikti, taip pat elgtis turi taip,*

¹⁶⁵Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1999 m. gruodžio 21 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 109-3192.

¹⁶⁶Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 7-254.

¹⁶⁷Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2016 m. gegužės 16 d. sprendimas. *TAR*, 12865.

*kad savo poelgiu nepažemintų teisėjo vardo.*¹⁶⁸. Konstitucijoje slypintis teisingumo principas, taip pat nuostata, kad teisingumą vykdo teismai, reiškia, jog konstitucinė vertybė yra ne pats sprendimo priėmimas teisme, bet būtent teismo teisingo sprendimo priėmimas. Konstitucinė teisingumo samprata suponuoja ne tik formalų, nominalų teismo vykdomą teisingumą, ne tik išorinę teismo vykdomo teisingumo regimybę, bet, svarbiausia, tokius teismo sprendimus (kitus baigiamuosius teismo aktus), kurie savo turiniu nėra neteisingi. Vien formaliai teismo vykdomas teisingumas nėra tas teisingumas, kurį įtvirtina, saugo ir gina Konstitucija¹⁶⁹.

Tad tiek pati Lietuvos Konstitucija, tiek Konstitucinio Teismo doktrina aiškiai suponuoja, jog tinkamam teisingumo vykdymui būtinos ne tik nepriklausomos ir profesionalios teismų institucijos, bet ir aukščiausios kompetencijos, etikos standartus atitinkantys teisėjai. Tai reiškia, kad teismų veikla gali būti laikoma teisėta ir teisinga tik tada, kai teisėjai užtikrina nuoseklų ir kvalifikuotą įstatymų taikymą, geba objektyviai vertinti bylos aplinkybes ir priimti sprendimus nešališkai, vadovaudamiesi vien teisės normomis bei Konstitucijoje įtvirtintomis vertybėmis. Atsižvelgiant į šiuos konstitucinius reikalavimus, pereinama prie klausimo – kaip šiame kontekste galėtų būti įtvirtintas prisiekusiųjų teismas ir kokią sprendimo galią jam būtų suteikiama. Todėl itin svarbu aiškiai apibrėžti, kokį prisiekusiųjų sprendimo vertės modelį, jeigu būtų svarstoma jį įvesti į Lietuvos baudžiamąjį procesą, siekiama pasirinkti: ar prisiekusieji būtų tik patariamasis institutas, kurio sprendimas neturėtų privalomojo pobūdžio teisėjui, ar jiems būtų suteikta reali ir savarankiška sprendžiamojo balso teisė?

Pirmuoju būdu, jei įtvirtintume prisiekusiųjų teismo institutą kaip **rekomendacinio pobūdžio** darinį, t. y. jo sprendimai teisėjams būtų tik patariamąjo pobūdžio, o galutinį žodį visais atvejais vis tiek tartų teisėjas, manytina, jog būtų galima apsieiti ir be Konstitucijos pataisų. Taip teigiama todėl, nes tokiu keliu, kaip jau analizuota 2 darbo dalyje, pasuko Pietų Korėja, kurios Konstitucijoje nėra žodeliu neužsimenama apie jokių visuomenės atstovų, tame tarpe ir prisiekusiųjų, dalyvavimą teismo procese. Pietų Korėja išeitį rado priėmusi sprendimą prisiekusiųjų instituto suderinamumą kildinti iš savo Konstitucijos dvasios todėl prisiekusiųjų sprendimams buvo suteiktas tik rekomendacinis pobūdis bei jo taikymas tik kaltinamajam reikalaujant ir teisėjui neprieštaraujant.

Šiuo požiūriu akivaizdu, kad rekomendacinės galios modelyje prisiekusieji patys teisingumo nevykdo, o teisėjai nėra teisiškai saistomi jų vertinimų. Todėl galimos konstitucingumo problemos iš esmės eliminuojamos: teisingumo vykdymo kompetenciją

¹⁶⁸Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. lapkričio 27 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 130-4910.

¹⁶⁹Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. rugsėjo 21 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 127-4849.

išsaugo tik teismai, o prisiekusiųjų dalyvavimas tampa papildomu, nėra pažeidžiamos Lietuvos Konstitucijos nuostatos, Konstitucinio Teismo doktrina, prisiekusieji tampa demokratinės kontrolės ir proceso legitimumo stiprinimo įrankiu. Kitaip tariant, visuomenė tampa aktyviau įtraukta į teisinio proceso stebėseną ir vertinimą, o teismai dėl to atrodo atviresni bei labiau prieinami paprastam žmogui, yra išvengiama Konstitucijos rimtų pataisų. Bet kita vertus, toks sprendimas, kai prisiekusiesiems suteikiamas neprivalomojo pobūdžio balsas, gali pasirodyti kaip akių dūmimas – teisėjas neprivalo atsižvelgti į prisiekusiųjų sprendimą, kurių vertinimas yra tik „patariamasis“, akivaizdu, kad tikroji sprendimų galia išlieka teisėjų rankose. Tad susiklosto situacija, kai iš išorės atrodo, jog visuomenė dalyvauja, iš esmės – niekas nesikeičia. Vis dėlto toks modelis, nors ir ribotos galios, galėtų būti laikomas pirmuoju realiu žingsniu siekiant visuomenės įtraukties į teismo procesą be būtinybės keisti ir pildyti Konstituciją.

Visai kitaip atrodytų antrasis būdas, jei norima įteisinti prisiekusiųjų institutą, kuris turėtų **realią sprendžiamojo balso teisę**, t. y. ne tik leisti jiems stebėti procesą ir teikti neįpareigojančias rekomendacijas. Tokiu atveju Konstitucijos keitimas būtų būtinas. Ir teisės specialistų pripažįstama, jog norint įvesti visuomenės atstovus į Lietuvos teisingumo vykdymo procesą, be Konstitucijos pataisų nebus apsieita¹⁷⁰. Buvęs Konstitucinio Teismo pirmininkas E. Kūris teigia, kad „*nesvarbu, ar visuomenės atstovai būtų modeliuojami kaip tarėjai, ar prisiekusieji, šio instituto nebūtų įmanoma įvesti be Konstitucijos pataisų*.“¹⁷¹. Konstitucijos keitimo būtinybė grindžiama tuo, kad joje teismo „veikėju“ aiškiai įvardijamas tik teisėjas, o šis terminas neretai vartojamas kaip teismo sinonimas. Be to, Konstitucijoje apibrėžtas teisėjo statusas visiškai nesuderinamas su visuomenės atstovų funkcija, nes teisėjams taikomi griežti užimtumo ir pajamų apribojimai (Konstitucijos 113 straipsnis), kurie neišvengiamai apibrėžia teisėją kaip profesionalą¹⁷².

Paminėtina, kad negalima tikėtis, jog prisiekusiųjų instituto įgyvendinimą būtų galima „apeiti“ ar pakeisti remiantis specializuotų teismų steigimu. Prisiekusiųjų teismas negali būti suprantami kaip specializuotas teismas Konstitucijos 111 straipsnio prasme. Konstitucijos 111 straipsnio 2 dalis leidžia įsteigti pagal įstatymą specializuotus teismus

¹⁷⁰BEINORAVIČIUS, Darijus; VAINIUTĖ, Milda (2018). Tarėjų instituto Lietuvos Respublikos teismų sistemoje modelio paieškos teoriniai aspektai. *Tiltai*, 2(80), 23-41 [interaktyvus]. <https://www.lituanistika.lt/content/80268>, p. 31; DEMENTAVIČIENĖ, Simona (2026). *Visuomenės atstovai teismo procese*. Daktaro disertacija, Socialiniai mokslai, Teisė (S001), Mykolo Romerio universitetas. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, p. 246.

¹⁷¹KŪRIS, Egidijus (2012). Apie (ne)pagarbą teisei, cituojama pagal DEMENTAVIČIENĖ, Simona (2026). *Visuomenės atstovai teismo procese*. Daktaro disertacija, Socialiniai mokslai, Teisė (S001), Mykolo Romerio universitetas. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, p. 246.

¹⁷²RAGAUSKAS, Petras; KAVOLIŪNAITĖ-RAGAUSKIENĖ, Eglė; LATVELĖ, Rūta ir kt. (2015). Tarėjų instituto perspektyvos Lietuvoje. Monografija. Vilnius: Teisės institutas, p. 7.

administracinių, darbo, šeimos ir kitų kategorijų byloms nagrinėti. Tačiau Konstitucija leidžia įstatymu steigti specializuotus teismus, kurių paskirtis siejama su tam tikrų kategorijų bylų, pavyzdžiui, administracinių, darbo ar šeimos, nagrinėjimu, o ne su juos nagrinėjančių asmenų teisiniu statusu. Tai reiškia, kad Konstitucija leidžia diferencijuoti teismų sistemą pagal nagrinėjamų bylų rūšį, o ne pagal tai, kas tas bylas nagrinėja ar koks būtų jų teisinis statusas¹⁷³. Todėl, vadovaujantis Konstitucijos 111 straipsnio 2 dalimi, įstatymų leidėjas galėtų įsteigti atskirą darbo ar šeimos bylų teismą, o ne prisiekusiųjų teismą. Tad siekiant įteisinti prisiekusiųjų institutą Lietuvos baudžiamajame procese, kuris turėtų realią sprendžiamąją balsą teisę, neišvengiamai reikia keisti pačią Konstituciją. Tačiau siekis pakeisti Lietuvos Konstituciją tikrai nebūtų paprastas. Neatsitiktinai jau daugiau kaip trisdešimt metų vyksta diskusijos dėl tarėjo instituto įtvirtinimo: teikiami įvairūs Konstitucijos pakeitimų projektai, tačiau nė vienas jų nesulaukia pakankamo politinio ir teisinio pritarimo.

Magistro darbo autorės vertinimu, prisiekusiųjų ir teisėjų statuso sutapatinimas teisingumo vykdymo procese bei tokio modelio įtvirtinimas konstituciniu lygmeniu keltų rimtų abejonių. Toks sprendimas reikštų esminį nukrypimą nuo iki šiol nuosekliai formuotos Konstitucinio Teismo doktrinos, kurioje profesionalaus teisėjo statusas aiškiai apibrėžiamas kaip vienintelis teisingumo vykdytojo statusas. Prisiekusiųjų prilyginimas teisėjams iš esmės paneigtų šią doktriną ir sukeltų sisteminių kolizijų tiek konstituciniu, tiek praktinio taikymo lygmeniu. Prisiekusieji ir teisėjai neturi būti vertinami taip pat. Todėl manytina, jog bet kokios Konstitucijos pataisos turėtų vengti nuostatų, kurios galėtų sudaryti įspūdį, kad teisėjų ir prisiekusiųjų statusas baudžiamajame procese yra tapatus. Prisiekusiųjų instituto įvedimas privalo neprieštarauti ne tik rašytiniam Konstitucijos tekstui, bet ir jos dvasiai, taip pat Konstitucinio Teismo suformuotai doktrinai, kuri itin aiškiai pabrėžia profesionalaus teisėjo kaip teisingumo vykdytojo statuso išskirtinumą.

Šiuo aspektu būtina itin aiškiai ir nedviprasmiškai atriboti dvi skirtingas funkcijų sritis: teisingumo vykdymą teisės prasme, kuris pagal Konstituciją gali būti priskiriamas tik profesionaliems teismams, ir fakto klausimų (iš esmės tik kaltės buvimas ar nebuvimas) nustatymą, kuris iš dalies gali būti patikėtas visuomenės atstovams. Toks kompetencijų išskyrimas leistų sistemiškai ir konstituciškai suderinti prisiekusiųjų dalyvavimą su esmine Konstitucijos nuostata, jog teisingumą Lietuvoje vykdo tik teismai. Svarbu pažymėti, kad tokia sistema taikoma daugelyje brandžių demokratinių valstybių, kuriose prisiekusieji

¹⁷³DEMENTAVIČIENĖ, Simona (2026). *Visuomenės atstovai teismo procese*. Daktaro disertacija, Socialiniai mokslai, Teisė (S001), Mykolo Riomerio universitetas. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, p. 246.

sprendžia išimtinai fakto klausimus, nesikišdami į teisės aiškinimą ar taikymą. Laikytina jog tokiu atveju, kai visuomenės atstovai teismo procese sprendžia tik fakto klausimus, demokratinės teisinės valstybės teisminės valdžios funkcijos ir jos pareiga užtikrinti Konstitucijoje įtvirtintų teisių įgyvendinimą nėra pažeidžiamos¹⁷⁴.

Pažvelgus jau į anksčiau aptartų valstybių praktiką ir ne tik, matoma, jog galima ir yra apsiribojama labai abstrakčiomis formuluotėmis įtraukiant prisiekusiųjų institutą valstybių aukščiausios galios teisės aktuose. Pavyzdžiui, jau minėtos Austrijos Konstitucijos 91 straipsnio 2 dalis numato, jog „*sunkiausių nusikaltimų bylose, už kurias įstatymas numato griežtas bausmes, taip pat visų politinių nusikaltimų ir baudžiamųjų nusižengimų bylose, kaltinamojo kaltę turi nustatyti prisiekusieji.*“ Daugiau prisiekusieji Austrijos Konstitucijoje nėra minimi. Arba Danija, kur jos Konstitucijos 65 straipsnio 2 dalis įtvirtina, kad „*į baudžiamąjį procesą turi būti įtraukiami neprofesionalūs teisėjai (visuomenės atstovai). Įstatymu nustatomi atvejai ir formos, kuriose tokia dalyvavimo tvarka taikoma, įskaitant ir tai, kokios bylos nagrinėjamos dalyvaujant prisiekusiesiems.*“ Tokios formuluotės yra daugiau abstrakčios, nedetalizuojamos. Visi kiti su prisiekusiais susiję elementai, tokie kaip jų atranka, apribojimai, dalyvavimo bylose apimtis, atvejai, noliečiamumas ir kita, yra paliekama apsibrėžti ne konstitucijose, o konkrečiuose įstatymuose. Konstitucija dažniausiai tik suteikia pagrindą tokiam institutui egzistuoti, tačiau visuomenės atstovai nebūna prilyginami savo esme teisėjams.

Atsižvelgiant į tai, kas aukščiau aptarta, norint įtraukti prisiekusiuosius į baudžiamąjį procesą ir suteikti privalomojo balso teisę, Konstitucija galėtų būti koreguojama remiantis kitų valstybių patirtimi, kuriose kai kurių jų aiškiai įtvirtinama, kad teisingumą vykdo tik teismas, o visuomenės atstovų institutui skiriamas tik trumpas, vienu sakiniu išreikštas įtvirtinimas. Akivaizdu, kad tokio vieno sakinio nuostatos nepakaktų prisiekusiųjų sprendžiamosios galios apimčiai ar jų verdikto privalomumui apibrėžti, šiuos elementus turėtų detalizuoti įstatymai, kad būtų užtikrintas institucinės sistemos veikimo nuoseklumas. Kita vertus, prisiekusiųjų instituto įtvirtinimas ne tik pareikalautų keisti Lietuvos teismo procesą, grindžiamą išimtinai teisėjų priimamais sprendimais, bet ir keistų Konstitucijoje įtvirtintą teisėjo sampratą bei teisingumo vykdymo esmę, todėl gali reikėti ir platesnių konstitucinių nuostatų pakeitimų¹⁷⁵. Ir tokios korekcijos ne tik apimtų IX Konstitucijos skirsnį „Teismai“. Pavyzdžiui, svarstytinas ir Konstitucijos 48 straipsnis,

¹⁷⁴DEMENTAVIČIENĖ, Simona (2022). Skandinavijos valstybių visuomeninių teisėjų (teismų tarėjų) ir (arba) prisiekusiųjų modeliai: privalumai ir trūkumai. *Jurisprudencija*, 29(1), 81-105, p. 102.

¹⁷⁵DEMENTAVIČIENĖ, Simona (2026). *Visuomenės atstovai teismo procese*. Daktaro disertacija, Socialiniai mokslai, Teisė (S001), Mykolo Romerio universitetas. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, p. 287.

draudžiantis priverčiamąjį darbą. Kadangi dalyvavimas prisiekusiųjų teisme paprastai suprantamas kaip pareiga, o prisiekusieji į teismą šaukiami privalomai, tektų spręsti, kaip suderinti šią privalomą pareigą su minėtu draudimu. Kitaip tariant, reikėtų aiškiai įtvirtinti, kad prisiimama prievolė dalyvauti prisiekusiųjų teisme nėra laikytina priverčiamuoju darbu Konstitucijos prasme, arba atitinkamai pakoreguoti pačią konstitucinę formuluotę.

Taip pat magistro darbo autorės vertinimu, jei jau būtų rimtai svarstomas prisiekusiųjų įvedimas į procesą, nėra pagrindo pritarti prisiekusiųjų sprendimo absoliutaus privalomumo idėjai. Akivaizdžiai matyti, kad prisiekusiųjų verdiktas nėra nei neklystantis, nei teisiškai nepriekaištingas, todėl neveltui įtvirtinamos įvairios teisminės peržiūros procedūros, veikiančios kaip tam tikri „saugikliai“. Pavyzdžiui, kaip jau minėta, kai kuriose jurisdikcijose egzistuoja modeliai, leidžiantys teisėjui, kilus rimtoms abejonėms dėl sprendimo teisingumo, inicijuoti naujos prisiekusiųjų kolegijos sudarymą, pradėti specialią vertinimo procedūrą ar taikyti kitokį procesinio tikrinimo mechanizmą. Kitas galimas taikyti saugiklis – mišrios kolegijos modelis, kai sprendimą dėl kaltės priima prisiekusieji kartu su profesionaliais teisėjais. Būtent šį modelį pasirinkusi yra jau minėtoji Danija: jos teismų sistemoje prisiekusieji ir teisėjas kartu sprendžia kaltės klausimą, o kaltinamojo pripažinimui kaltu būtina tiek prisiekusiųjų, tiek teisėjų balsų dauguma, nustatyta įstatyme. Tokia struktūra leidžia įtraukti visuomenės dalyvavimą baudžiamosiose bylose ir sumažinti netinkamo vertinimo riziką.

Manytina, jog Lietuvos kontekste toks atsargumas yra būtinas. Kaltės klausimas baudžiamajame procese yra sudėtingas ir reikalaujantis teisinės kvalifikacijos, nes apima skirtingas kaltės formas – tiesioginę tyčią, netiesioginę tyčią, nusikalstamą pasitikėjimą, nusikalstamą nerūpestingumą. Pavyzdžiui, tokia kaltės forma kaip nusikalstamas nerūpestingumas iš esmės siejama su situacijomis, kai asmuo, nepakankamai apdairiai vykdydamas tarnybines ar profesines pareigas ir nesilaikydamas įstatymų bei kitų teisės aktų reikalavimų, nenumato galimos žalos, nors pagal veikos aplinkybes, savo profesinę kvalifikaciją ir kompetenciją galėjo ir turėjo ją numatyti. Tokia kaltės forma tiesiogiai susijusi su teisinėmis pareigomis, išplaukiančiomis iš profesinių standartų, norminių aktų ir rūpestingumo kriterijų¹⁷⁶. Prisiekusiesiems, kaip teisės neišmanantiems asmenims, gali būti sudėtinga teisingai įvertinti tokias situacijas. Ši problema ypač išryškėja, kai abi proceso pusės – tiek prokuroras, tiek gynėjas – pateikia skirtingas ir profesionaliai argumentuotas pozicijas, kurias suprasti ir tinkamai atskirti gali būti komplikauta net ir

¹⁷⁶Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. gegužės 16 d. teismų praktikos bylose dėl nusikalstamų veikų valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams (BK XXXIII skyrius) apžvalga (II dalis). *Teismų praktika*, Nr. 56, p. 32.

teisinių išsilavinimą turintiems asmenims. Be to, kaltės nustatymas dažnai susijęs ne tik su faktų vertinimu, bet ir su tam tikra teisine-faktine analize, pavyzdžiui, kaip įrodymai koreliuoja su kaltės forma, ar kaltinamasis galėjo ir turėjo numatyti padarinius, ar egzistuoja specifiniai priežastiniai ryšiai. Prisiekusiujų sprendimas, paremtas vien intuityviu faktinių aplinkybių įvertinimu, gali būti pernelyg supaprastintas ir nepakankamai atsižvelgti į šių aplinkybių teisinius niuansus.

Tad atsakymas į klausimą, ar prisiekusiųjų institutą įmanoma įtvirtinti Lietuvos baudžiamajame procese, yra teigiamas. Toks modelis teisiškai įmanomas atsižvelgiant į kitų valstybių patirtį ir reguliavimą tiek be Konstitucijos pataisų – jei prisiekusieji būtų įtvirtinami tik kaip rekomendacinį vaidmenį atliekantis institutas, – tiek ir su Konstitucijos pakeitimais, jeigu jiems būtų suteikiama privaloma sprendžiamojo balso teisė. Tačiau bet koku atveju toks įgyvendinimas nebūtų paprastas. Jis reikalautų arba itin tikslaus įstatyminio reguliavimo, kad būtų išvengta kolizijų su galiojančiu Konstitucijos tekstu, arba platesnio Konstitucijos pakeitimo, aiškiai atribojant prisiekusiųjų ir teismo funkcijas. Bet kuriuo atveju, tai nėra neįmanomas dalykas.

Nustačius, jog prisiekusiųjų teismo instituto įvedimas teoriškai yra galimas, reikia atsakyti į antrąjį klausimą – ar iš tiesų būtų tikslinga ir naudinga jį įtvirtinti Lietuvos teisinėje sistemoje? Kitaip tariant, ar tai būtų vien tik teisinė fikcija, kuri iš esmės neveiktų ir egzistuočiau tik formaliai įtvirtinta teisės aktuose, ar vis dėlto perspektyva, galinti reikšmingai prisidėti prie Lietuvos baudžiamojo proceso tobulinimo.

Kaip matyti iš aukščiau aprašytų teisės aktų projektų, svarstymų ir pasisakymų visuomenės atstovų teisingumo vykdyme dalyvavimo kontekste, visuomenės atstovų dalyvavimas baudžiamajame procese nėra *per se* nepriimtina idėja. Netgi priešingai, ši idėja jau nuo Nepriklausomybės atkūrimo sugrįžta į diskusijų ir svarstymų sferą. Pagrindinė to priežastis – korupcija teismuose ir nepasitikėjimas teismais. Teisėjų tarybos nutarimu patvirtintame 2022–2025 m. šakinio Lietuvos teismų sistemos korupcijos prevencijos veiksmų plane (toliau – Planas) yra aiškiai pripažįstama korupcijos rizika ir apraiškos, jog teismai susiduria su įvairiomis formomis neteisėto kišimosi į teisingumo vykdymo veiklą. Pripažįstama, jog „*pastarųjų metų atvejai, kuomet teismų sistemos darbuotojai įtariami prisidėję prie neteisėto poveikio teisingumo vykdymui, ne tik indikuoja nepakankamas pastangas korupcijos prevencijos srityje, bet taip pat mažina visuomenės pasitikėjimą teismais.*“¹⁷⁷. Svarbu ir tai, kad Teisėjų tarybos formuluotės šiame strateginiame dokumente

¹⁷⁷Teisėjų tarybos 2022 m. vasario 25 d. nutarimas Nr. 13P-46-(7.1.2) „Dėl šakinio Lietuvos teismų sistemos korupcijos prevencijos veiksmų plano 2022–2025 metams ir jo įgyvendinimo priemonių plano 2022–2023 metams patvirtinimo 2022–2023 metams patvirtinimo“. TAR, 3943.

palieka pakankamai interpretacinės erdvės svarstyti platesnes visuomenės įtraukimo formas, galinčias apimti ir sprendimų priėmimo procesus. Plane tiesiogiai pabrėžiama, kad: „*pasitikėjimui teismais, teismų sistemos atvirumui didinti reikalingas dar didesnis visuomenės įsitraukimas į teisminės valdžios vykdomos veiklos procesus. Tikslinga pasitelkti įvairius būdus visuomenės atstovams dalyvauti teismų sistemos veiklos procesuose užtikrinti, įskaitant visuomenės įtraukimą į sprendimų priėmimą.*“¹⁷⁸.

Netrūksta pritarimo prisiekusiųjų teismo idėjai ir žiniasklaidoje. Pavyzdžiui, Nepriklausomos Valstybės Atkūrimo Akto signataras A. Sakalas, pasisakydamas dėl prisiekusiųjų teismo, teigė, jog „*mūsų visuomenė taip pat pribrendusi šiam žingsniui*“¹⁷⁹. Be kita ko, teigiamą požiūrį į tai turi buvusi Lietuvos Prezidentė D. Grybauskaitė¹⁸⁰, buvęs Lietuvos teisingumo ministras R. Šimašius¹⁸¹ ir kt. Kaip jau minėta anksčiau, ir tuometinė Lietuvos Respublikos Aukščiausioji Taryba – Atkuriamasis Seimas šiai idėjai buvo išreiškęs tam tikrą palankumą. Tokie pasisakymai rodo, kad didesnis visuomenės dalyvavimas sprendžiant baudžiamąsias bylas Lietuvoje turi teigiamą atgarsį. Tačiau lygiai taip pat nemažai atsiranda ir kritiškų vertinimų. Nors prisiekusiųjų instituto įvedimas iš pirmo žvilgsnio gali atrodyti patrauklus, netgi idealistinis modelis, kai esą teisingumo vykdymas bus demokratiškesnis, įtraukiant paprastus piliečius, tai kartu sukelia ir daug rizikų bei neapibrėžtumo. Prisiekusiųjų teismams būdingas jau ne kartą šiame darbe minėtas didesnis sprendimų subjektyvumas, jautrumas emocijoms ar viešosios nuomonės įtakai, o taip pat logistinės ir finansinės išlaidos, kurios neišvengiamai kiltų įvedant tokį institutą. Kyla rimta ir pagrįsta abejonė, ar tikrai Lietuvos teismo procesas, konkrečiau – baudžiamasis procesas, šiuo metu susiduria su tokiomis neįveikiamomis problemomis, kad būtų būtina imtis radikalaus proceso pertvarkymo.

Apskritai, tokių visuomenės atstovų dalyvavimas kaip prisiekusiųjų teisingumo vykdymo procese buvo pateisinamas istoriniu laikotarpiu, kai trūko profesionalių teisininkų. Tačiau šiandien teisiniais santykiais sudėtingėjant, teisingam ginčų

¹⁷⁸Teisėjų tarybos 2022 m. vasario 25 d. nutarimas Nr. 13P-46-(7.1.2) „Dėl šakinio Lietuvos teismų sistemos korupcijos prevencijos veiksmų plano 2022–2025 metams ir jo įgyvendinimo priemonių plano 2022–2023 metams patvirtinimo 2022–2023 metams patvirtinimo“. TAR, 3943.

¹⁷⁹KUTINSKAITĖ, Šarūnė (2009-10-20). Ar reikia Lietuvai prisiekusiųjų teismo? *Kauno diena* [interaktyvus]. <https://kauno.diena.lt/naujienos/nuomones/nuomones/ar-reikia-lietuvai-prisiekusiuju-teismo-479195>.

¹⁸⁰SINKEVIČIUS, Dainius (2009-08-20). Prezidentei patarianti teisininkė: šiandien steigti prisiekusiųjų teismą valstybė yra nepasirengusi. *Delfi* [interaktyvus]. <https://www.delfi.lt/news/daily/law/prezidentei-patarianti-teisininke-siandien-steigti-prisiekusiuju-teisma-valstybe-yra-nepasirengusi-23660823>;

JUTKONĖ, Vaida (2009-11-12). Prisiekusiųjų teismams Lietuva per skurdi. *Vakarų ekspresas* [interaktyvus]. <https://ve.lt/naujienos/lietuva/lietuvas-naujienos/prisiekusiuju-teismams-lietuva-per-skurdi>.

¹⁸¹ŠIMAŠIUS, Remigijus (2010-06-21). R. Šimašius sutinka, kad kai kuriose bylose turėtų dalyvauti tarėjai ar prisiekusieji. *15min* [interaktyvus]. <https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/r-simasius-sutinka-kad-kai-kuriose-bylose-turetu-dalyvauti-tarejai-ar-prisiekusieji-56-104368>.

sprendimui būtinos gilios teisinės žinios ir praktiniai gebėjimai, todėl vargu ar visuomenės atstovai yra vis dar labai tinkami šiuolaikinei teisinei aplinkai¹⁸². Daugumoje paminėtų valstybių, kuriose veikia prisiekusiųjų teismai, į šį institutą keliami tik minimalūs reikalavimai: paprastai numatoma pilietybė ir tam tikra amžiaus riba, tačiau nereikalaujama jokio išsilavinimo. Tokia praktika yra iš esmės yra logiška ir teisinga, nes prisiekusiųjų institutas grindžiamas visuomenės atstovavimo idėja, todėl jis negali būti apribotas tik išskirtine, „elitine“ visuomenės dalimi. Vis dėlto kartu tai reiškia, kad Lietuvoje sprendimus baudžiamosiose bylose priimtų asmenys, kurie ne tik kad neturi teisinio pasirengimo, tačiau galimai ir kritinio mąstymo gebėjimų, reikalingų sudėtingoms faktinėms situacijoms vertinti bei kiek įmanoma daugiau atsiribojimui nuo išankstinio nusistatymo. Tai ypač aktualu šiuolaikinėse baudžiamosiose bylose, kuriose dažnai nagrinėjami techniniai, ekonominiai, finansiniai ar net specialių žinių reikalaujantys klausimai. Tokiose situacijose kyla rizika, kad prisiekusieji, net ir veikdami sąžiningai, gali nesugebėti suprasti ir įvertinti įrodymų visumos taip tiksliai, kaip tai galėtų padaryti profesionalus teisėjas. Taip pat būtina nepamiršti ir to, kad prisiekusiųjų dalyvavimas yra pareiga, todėl ne visi asmenys ją atlikti sutiks noriai. Iš žmogaus, kuris yra abejingas ar nenusiteikęs dalyvauti procese, sunku tikėtis motyvuoto ir kokybiško įsitraukimo ir sprendimo.

Kitas svarbus aspektas yra finansai. Nepriklausomos Valstybės Atkūrimo Akto signataras A. Sakalas svarstydamas prisiekusiųjų teismo įvedimo galimybę, kėlė klausimą, ar visuomenė ir valstybė yra tam realiai pasirengusios. Jo teigimu, nors Lietuva galėtų žengti šiuo keliu, pagrindiniai iššūkiai susiję su praktiniu modelio įgyvendinimu: prisiekusiesiems reikėtų užtikrinti patalpas, aprūpinimą, apsaugą ir galimą ilgesnę izoliaciją, o tai neišvengiamai pareikalautų papildomų valstybės išlaidų. Jis taip pat atkreipė dėmesį į galimus sprendimų priėmimo sunkumus – nesant vieningos nuomonės, procesą tektų kartoti iš naujo¹⁸³. Tad tokie pakeitimai reikalauti ne tik nemažai lėšų organizuojant prisiekusiųjų įvedimą į baudžiamąjį procesą, bet ir jį išlaikant. Jau minėta, jog pati „alga“ už prisiekusiųjų darbą pavienėse valstybėse gali siekti nuo 40 iki 150 EUR per dieną, neįskaičius kelionės, maitinimo ir kitų būtinųjų išlaidų. Reiškia, kad turės nukentėti kiti valstybės sektoriai, jog būtų surastas papildomas finansavimas prisiekusiųjų teismui įsteigti bei jį išlaikyti.

¹⁸²TVARONAVIČIENĖ, Agnė; MILIUVIENĖ, Jolita; VEČESKYTĖ, Juta ir kt. (red.) (2021). *Konstitucija ir teisinė sistema. Liber Amicorum Vytautui Sinkevičiui*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, p. 279.

¹⁸³KUTINSKAITĖ, Šarūnė (2009-10-20). Ar reikia Lietuvai prisiekusiųjų teismo? *Kauno diena* [interaktyvus]. <https://kauno.diena.lt/naujienos/nuomones/nuomones/ar-reikia-lietuvai-prisiekusiuju-teismo-479195>.

Dar vienas aspektas – sąlyginai mažoje valstybėje kylantis iššūkis atrinkti pakankamai didelį skaičių nešališkų piliečių konkrečiai bylai nagrinėti. Buvęs Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo pirmininkas E. Kūris, nors ir kalbėdamas apie tarėjus, kurių skaičius dar mažesnis negu prisiekusiųjų, yra teigęs, „ar „švogerių krašte“, kur visi vienas kitą pažįsta ir turi išankstinę nuomonę beveik apie viską, bus lengva surinkti kolegiją <....>, dėl kurių nešališkumo nekiltų abejonių ne tik visuomenei, bet ir, svarbiausia, byloms šalims? Almos Jonaitienės atveju – turbūt ne...“¹⁸⁴. Nors faktas, kad „visi visus pažįsta“, nėra tikslus realybės atspindys, esminė problema glūdi kitur – gebėjime atsiriboti nuo išankstinių nusistatymų ir išorinės įtakos. Tai kelia klausimą, ar praktikoje visada būtų įmanoma atrinkti tokią prisiekusiųjų kolegiją, kuri galėtų išlikti su didžiausiu neutralumo laipsniu ir nepaveikta stereotipų, viešosios nuomonės. Jeigu neretai kyla abejonių dėl teisėjų, kaip profesionalų, saistomų griežtų įstatyminių pareigų ir atsakomybės už savo reputaciją, gebėjimo atsiriboti nuo išankstinių nuostatų, tai dar labiau abejotina, kad tokio pat lygio nepriklausomumo būtų galima tikėtis iš atsitiktinai atrinktų visuomenės narių. Vargu ar esame pasirengę, kad sprendimus dėl asmens kaltės priimtų ir tokie žmonės kaip socialinių tinklų komentatoriai, mūsų kaimynai ar kiti atsitiktinai atrinkti visuomenės nariai, kurių nuostatos ir informacinė aplinka gali būti labai įvairi, požiūris labai siauras, o mentalitetas – žemas. Abejotina, kad prisiekusiųjų teismų įvedimas iš tiesų reikšmingai spręstų tas problemas, dėl kurių ši idėja dažniausiai minėta, pavyzdžiui, pasitikėjimo teismais deficitą ar pavienius korupcijos atvejus. Ar tikrai korupcijos mažinimo kaina turėtų tapti teisingumo vykdymo kokybės praradimas?

Net jeigu prisiekusiųjų teismas būtų įtvirtintas, akivaizdu, kad jis neturėtų būti taikomas visose baudžiamosiose bylose. Yra sutariama, tiek atsižvelgiant į jau aptartą kitų valstybių teisinį reguliavimą, tiek tam tikrų politikų ir teisininkų nuomonę, jog prisiekusiųjų dalyvavimas yra tiksliausias tik tam tikrų kategorijų bylose, dažniausiai – susijusiose su sunkiausiais ir visuomenėje didžiausią atgarsį keliančiais nusikaltimais¹⁸⁵. Ypač atsižvelgiant į tai, kad prisiekusiųjų procesas paprastai trunka ilgiau, yra organizaciniu požiūriu sudėtingesnis ir gerokai brangesnis nei įprastas tik teisėjų

¹⁸⁴TV3 (2011-03-08). „Švogerių šalyje“ apie tarėjus kol kas tik svajojama [interaktyvus]. <https://www.tv3.lt/naujiena/lietuva/svogeriu-salyje-apie-tarejus-kol-kas-tik-svajojama-n528603>.

¹⁸⁵Lietuvos Respublikos Seimas (2009-03-24). Rytinis plenarinis penkiasdešimtas posėdis. Stenograma [interaktyvus]. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.339803?positionInSearchResults=30&searchModelUUID=8be884ba-57cc-43e1-8747-bc2c3bacd0c4>; Lietuvos Respublikos Seimas (2014-10-09). Vakarinis šimtas aštuoniasdešimt penktas posėdis. Stenograma [interaktyvus]. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/67507030505311e485f39f55fd139d01?positionInSearchResults=7&searchModelUUID=a5026101-c378-41c3-890a-e20cb2db2893>; KUNENKO, Iryna (2025). Constitutional and Legal Principles of Jury Functioning: A Comparative Study. *Social Development: Economic and Legal Issues*, 12 [interaktyvus]. <https://doi.org/10.70651/3083-6018/2025.12.13>, p. 5.

nagrinėjamas procesas. Dėl šių priežasčių daugelyje valstybių prisiekusieji kviečiami tik ypatingos svarbos byloms, kuriose sprendžiamas žmogžudystės, sunkių smurtinių nusikaltimų, korupcinių veikų ar kitų itin pavojingų nusikalstamų veikų klausimas.

Visą tai apibendrinant neabejotina, kad prisiekusiųjų įtraukimas į teisingumo vykdymą prisideda prie korupcijos rizikos mažinimo, stiprina visuomenės pasitikėjimą teismais, didina jų atvirumą ir skaidrumą bei artina teismo sprendimų priėmimą prie bendruomenės vertybių ir lūkesčių. Šie argumentai yra reikšmingi siekiant stiprinti Konstitucijos preambulėje įtvirtintą teisinės valstybės siekį¹⁸⁶. Tačiau kad ir kokia patraukli ar net tam tikra prasme „romantiška“ atrodytų prisiekusiųjų teismo instituto idėja, kai paprasti piliečiai tiesiogiai įsitraukia į teisingumo vykdymo procesą, būtina pripažinti, kad jos įgyvendinimas nebūtinai atneštų laukiamą rezultatą. Priešingai, neapgalvotai perkėlus šį institutą į Lietuvos teisinę sistemą, kyla reali rizika sukurti daugiau praktinių problemų nei jų būtų išspręsta, įskaitant procesinio efektyvumo ir objektyvumo sumažėjimą, išaugusias išlaidas ir potencialiai prastesnę sprendimų kokybę. Todėl prisiekusiųjų teismo modelio taikymas Lietuvos baudžiamajame procese šiuo metu yra nepagrįstas ir netikslingas – jis nebūtų tinkama iniciatyva, nesuteiktų reikšmingos teigiamos perspektyvos teisingumo sistemai, o veikiau taptų pertekliniu ir rizikingu institutu. Nors teoriškai šio instituto įtvirtinimo klausimas ateityje gali būti vėl svarstomas, atsižvelgiant į pasikeitusias aplinkybes ir išaugusį poreikį – panašiai, kaip istoriškai toks poreikis susiklostė Anglijoje, JAV, Pietų Korėjoje ir kitose valstybėse, – tačiau dabartinėmis sąlygomis (įskaitant ir visuomenės mentalitetą) tokia iniciatyva neturi reikšmingos pridėtinės vertės.

Magistro darbo autorės poziciją galutinai užtvirtina buvusio Konstitucinio Teismo pirmininko E. Kūrio komentaras: „*Aš nesu prieš visuomenės dalyvavimą, tikrai nesupraskite manęs neteisingai, neplauksiu prieš srovę ir, manau, kad visuomenės dalyvavimas kartais gali būti labai naudingas. Bet klausimas – dalyvavimas kur ir kokios visuomenės. Pažiūrėkime į veidrodį, kokia ta visuomenė.*“¹⁸⁷. Neatsitiktinai Platono veikale „Valstybė“ IV knygoje pažymima, kad teisingos valstybės pagrindas yra tai, jog kiekvienas pilietis dirba vieną jam prigimtimi labiausiai tinkantį ir visuomenei naudingą darbą¹⁸⁸. Todėl tikslinga kiekvienam asmeniui palikti vykdyti tas funkcijas ir atlikti tuos darbus,

¹⁸⁶BEINORAVIČIUS, Darius; VAINIUTĖ, Milda (2018). Tarėjų instituto Lietuvos Respublikos teismų sistemoje modelio paieškos teoriniai aspektai. *Tiltai*, 2(80), 23-41 [interaktyvus]. <https://www.lituanistika.lt/content/80268>, p. 36.

¹⁸⁷SAMOŠKAITĖ, Eglė (2012-02-09). E. Kūris suabejojo visuomenės įtraukimu į teismus, kai 4/5 žmonių nesibodi korupcija. *Delfi* [interaktyvus]. <https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/ekuris-suabejojo-visuomenes-itraukimu-i-teismus-kai-45-zmoniu-nesibodi-korupcija-55308111>.

¹⁸⁸Platonas (1981). *Valstybė. Ketvirtoji knyga*. Vilnius: Mintis, p. 152.

kuriuos jis geriausiai išmano: mokytojams – mokyti, gydytojams – gydyti, o teisėjams – vykdyti teisingumą.

IŠVADOS

1. Prisiekusiųjų teismo instituto ištakos yra tokios senos ir gilios, jog siekia dar senovės Graikijos laikus. Vis dėlto tikrąjį savo vystymosi ir įsitvirtinimo etapą šis institutas išgyveno viduramžių Anglijoje, kur susiformavo moderni prisiekusiųjų teismo sistema iki šiol atpažįstama daugelyje valstybių. Lietuvoje XX a. prisiekusiųjų teismo idėja buvo keliama ir svarstoma, tačiau praktinio įgyvendinimo taip ir nesulaukė. Vienintelis istorinis atvejis, kai prisiekusiųjų teismas faktiškai veikė dabartinės Lietuvos teritorijoje, yra susijęs su Klaipėdos kraštu tuo laikotarpiu, kai jis priklausė Vokietijos imperijai.
2. Viena ryškiausių ir visuomenės atstovų skaičiumi gausiausia visuomenės atstovų dalyvavimo teisingumo vykdyme formų yra prisiekusiųjų institutas. Jis gali pasireikšti dviem pagrindinėmis formomis – didžiąja ir mažąja prisiekusiųjų žiuri, iš kurių pastaroji paprastai be teisėjo sprendžia kaltės klausimą. Kartu su prisiekusiais teisės doktrinoje išskiriamos ir kitos visuomenės atstovų dalyvavimo teisingumo vykdyme formos, tokios kaip tarėjų institutas bei taikos teisėjai. Tarėjai, priešingai nei prisiekusieji, sprendimų priėmimo dalyvauja kartu su profesionaliais teisėjais ir sprendžia tiek fakto, tiek teisės klausimus. Tuo tarpu taikos teisėjai, kaip mažiau paplitusi forma, paprastai savarankiškai nagrinėja smulkias, nesudėtingas bylas, jiems teisiniais klausimais padedant teisės specialistui – sekretoriui. Visų šių modelių įtvirtinimo tikslai paprastai siejami su teismo proceso skaidrumo ir atvirumo didinimu, visuomenės pasitikėjimo teismais stiprinimu.
3. Prisiekusiųjų teismo institutas nėra vertintinas vienareikšmiškai ir jo privalumai neišvengiamai susiję ir su tam tikrais trūkumais. Viena vertus, prisiekusieji gali didinti proceso prieinamumą ir demokratinį legitimumą, į teismo sprendimų priėmimą įnešdami daugiau žmogiškojo elemento. Kita vertus, tas pats subjektyvumas gali lemti sprendimų neprognozuojamumą, silpninti vienodos praktikos formavimąsi, o patį procesą paversti ilgesniu ir brangesniu.
4. Nors prisiekusiųjų teismai daugelyje valstybių remiasi tapačia funkcija, bet jų esminis reguliavimas – sprendimo privalomumas, procedūrinės taisyklės, prisiekusiųjų sudėtis ir skaičius – subtiliai skiriasi. Tai, jog šis institutas kai kur sėkmingai taikomas ir net integruojamas kaip naujas institutas XXI a., rodo, kad jis nėra savaime beprasmis ar ydingas. Tačiau kartu faktas, kad kai kurios valstybės jo atsisakė motyvuodamos didesne klaidų rizika, sprendimų neprognozuojamumu ar sudėtingu pritaikymu prie kompleksinių bylų, patvirtina, jog prisiekusiųjų teismas išlieka diskusijų objektu, o jo tinkamumas priklauso nuo konkrečios teisinės tradicijos, siekiamų tikslų, prioritetų ir visuomenės lūkesčių.

5. Prisiekusiųjų teismo institutą yra įmanoma įtvirtinti Lietuvos baudžiamajame procese. Toks modelis teisiškai įmanomas tiek be Konstitucijos pataisų, jei prisiekusiųjų teismas būtų įtvirtintas tik kaip rekomendacinį vaidmenį atliekantis institutas, tiek ir su Konstitucijos pakeitimais, jeigu jiems būtų suteikiama privaloma sprendžiamojo balso teisė. Tačiau bet koku atveju toks įgyvendinimas nebūtų paprastas. Jis reikalautų arba itin tikslaus įstatyminio reguliavimo, kad būtų išvengta kolizijų su galiojančiu Konstitucijos tekstu, arba platesnio Konstitucijos pakeitimo, aiškiai atibojant prisiekusiųjų ir teismo funkcijas. Bet kuriuo atveju, nors tai ir sudėtinga, bet nėra teisiškai neįmanoma padaryti.

6. Kad ir kokia patraukli ar net tam tikra prasme „romantiška“ atrodytų prisiekusiųjų teismo instituto idėja, būtina pripažinti, kad jos įgyvendinimas nebūtinai atneštų laukiamą rezultatą. Neapgalvotai perkėlus šį institutą į Lietuvos teisinę sistemą, kyla reali rizika sukurti daugiau praktinių problemų nei jų būtų išspręsta, įskaitant procesinio efektyvumo ir objektyvumo sumažėjimą, išaugusias išlaidas ir potencialiai prastesnę sprendimų kokybę. Todėl prisiekusiųjų teismo modelio taikymas Lietuvos baudžiamajame procese šiuo metu yra nepagrįstas ir netikslingas – jis nebūtų tinkama iniciatyva, nesuteiktų reikšmingos teigiamos perspektyvos teisingumo sistemai, o veikiau taptų pertekliniu ir rizikingu institutu. Nors teoriškai šio instituto įtvirtinimo klausimas ateityje gali būti vėl svarstomas, atsižvelgiant į pasikeitusias aplinkybes ir išaugusį poreikį – panašiai, kaip istoriškai toks poreikis susiklostė Anglijoje, JAV, Pietų Korėjoje ir kitose valstybėse, – tačiau dabartinėmis sąlygomis tokia iniciatyva neturi reikšmingos pridėtinės vertės.

ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

1. Teisės aktai

1.1. Lietuvos Respublikos teisės aktai

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija. Lietuvos Respublikos piliečių priimta 1992 m. spalio 25 d. referendume. *Valstybės žinios*, 1992, 33–1014.
2. Laikinasis Lietuvos teismų ir jų darbo sutvarkymo įstatymas. 1918 m. lapkričio 28 d. *Laikinosios Vyriausybės žinios*, 1919, 2/3-26.
3. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 109, 110, 112 ir 114 straipsnių pakeitimo 2007 m. liepos 4 d. įstatymo projektas Nr. XP-2228(2).
4. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 109, 110 ir 112 straipsnių pakeitimo 2007 m. gegužės 9 d. įstatymo projektas Nr. XP-2228.
5. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 109, 110, 112, 113 ir 114 straipsnių pakeitimo 2015 m. birželio 16 d. įstatymo projektas, Nr. XIIP-3305.
6. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 48 ir 109 straipsnių pakeitimo 2019 m. kovo 12 d. įstatymo projektas, Nr. XIIIP-3273.
7. Konstitucijos 109, 110 ir 112 straipsnių pakeitimo 2007 m. gegužės 9 d. įstatymo Nr. XP-2228 projekto aiškinamasis raštas.

1.2. Užsienio valstybių teisės aktai

8. Bundesgesetz die Berufung der Geschworenen und Schöffen (1990) [interaktyvus].
<https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10002954>.
9. Bundes-Verfassungsgesetz (1945) [interaktyvus].
<https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10000138>.
10. Danmarks Riges Grundlov (1953) [interaktyvus].
<https://www.ft.dk/da/dokumenter/bestil-publikationer/publikationer/grundloven/danmarks-riges-grundlov>.
11. Juries Act (1974) [interaktyvus].
<https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1974/23/contents>.
12. Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos teismų santvarkos ir teisėjų statuso įstatymas. 1990 m. vasario 13 d., Nr. XI-3684. *Vyriausybės žinios*, 1990, 8-185.
13. Retsplejeloven (1986) [interaktyvus].
<https://www.retsinformation.dk/eli/lta/2025/1298>.

14. Strafprozeßordnung (1975) [interaktyvus].
<https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10002326>.
15. The Sixth Amendment to the Constitution of the United States (1791) [interaktyvus].
<https://constitution.congress.gov/constitution/amendment-6/>.
16. U.S. Code, [interaktyvus]. <https://www.law.cornell.edu/uscode/text>.
17. 국민의 형사재판 참여에 관한 법률 (2017) [interaktyvus].
<https://www.law.go.kr/%EB%B2%95%EB%A0%B9/%EA%B5%AD%EB%AF%BC%EC%9D%98%ED%98%95%EC%82%AC%EC%9E%AC%ED%8C%90%EC%B0%B8%EC%97%AC%EC%97%90%EA%B4%80%ED%95%9C%EB%B2%95%EB%A5%A0>.
18. 대한민국헌법 (1988) [interaktyvus].
<https://www.law.go.kr/lsEfInfoP.do?lsiSeq=61603#>.

1.3. Poįstatyminiai teisės aktai

19. Lietuvos Respublikos Seimo 1998 m. birželio 25 d. nutarimas Nr. VIII-810 „Dėl teisinės sistemos reformos metmenų (nauja redakcija) ir jų įgyvendinimo“. *Valstybės žinios*, 1998, 61-1736.
20. Lietuvos Respublikos Seimo 2016 m. spalio 11 d. nutarimas Nr. XII-2676 „Dėl Visuomeninių teisėjų (tarėjų) instituto teismuose koncepcijos patvirtinimo“. TAR, 2016, Nr. 25101.
21. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1996 m. gruodžio 10 d. parengta 1997 - 2000 metų veiklos programa. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.33566?jfwid=-10siklr9z8>.
22. Teisėjų tarybos 2022 m. vasario 25 d. nutarimas Nr. 13P-46-(7.1.2) „Dėl šakinio Lietuvos teismų sistemos korupcijos prevencijos veiksmų plano 2022–2025 metams ir jo įgyvendinimo priemonių plano 2022–2023 metams patvirtinimo 2022–2023 metams patvirtinimo“. TAR, 3943.
23. Lietuvos Respublikos Aukščiausioji Taryba - Atkuriamasis Seimas (1992-04-23). Šimtas aštuonioliktas posėdis. Stenograma [interaktyvus]. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.251381?positionInSearchResults=17&searchModelUUID=54f447e6-d704-47c4-b58d-78e1a231406d>.
24. Lietuvos Respublikos Aukščiausioji Taryba - Atkuriamasis Seimas (1990-03-23). Devynioliktas posėdis. Stenograma [interaktyvus]. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.251381?positionInSearchResults=17&searchModelUUID=54f447e6-d704-47c4-b58d-78e1a231406d>.

seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.251071?positionInSearchResults=19&searchModelUUID=54f447e6-d704-47c4-b58d-78e1a231406d.

25. Lietuvos Respublikos Aukščiausioji Taryba - Atkuriamasis Seimas (1991-06-06). Penkiasdešimt aštuntasis posėdis. Stenograma [interaktyvus]. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.251780?positionInSearchResults=18&searchModelUUID=54f447e6-d704-47c4-b58d-78e1a231406d>.
26. Lietuvos Respublikos Aukščiausioji Taryba - Atkuriamasis Seimas (1992-04-23). Šimtas aštuonioliktas posėdis. Stenograma [interaktyvus]. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.251381?positionInSearchResults=17&searchModelUUID=54f447e6-d704-47c4-b58d-78e1a231406d>.
27. Lietuvos Respublikos Seimas (2009-03-24). Rytinis plenarinis penkiasdešimtas posėdis. Stenograma [interaktyvus]. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.339803?positionInSearchResults=30&searchModelUUID=8be884ba-57cc-43e1-8747-bc2c3bacd0c4>.
28. Lietuvos Respublikos Seimas (2014-10-09). Vakarinis šimtas aštuoniasdešimt penktas posėdis. Stenograma [interaktyvus]. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/67507030505311e485f39f55fd139d01?positionInSearchResults=7&searchModelUUID=a5026101-c378-41c3-890a-e20cb2db2893>.

2. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo doktrina

29. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1999 m. gruodžio 21 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 109-3192.
30. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. lapkričio 27 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 130-4910.
31. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. rugsėjo 21 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 127-4849.
32. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 7-254.
33. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2016 m. gegužės 16 d. sprendimas. *TAR*, 12865.

3. Specialioji literatūra:

34. Administrative Office of the United States Courts (n. d.). *Handbook for Trial Jurors Serving in the United States District Courts*. Washington D. C.: Administrative Office of the United States Courts.

35. ANAND, Sanjeev (2020). The Origins, Early History and Evolution of the English Criminal Trial Jury. *Alberta Law Review*, 43(2), 407-432 [interaktyvus]. <https://doi.org/10.29173/alr1258>.
36. BACYS, Vaidas; KUOLYS, Darius; MANELIS, Eugenijus ir kt. (2015). *Piliečių ugdančios istorijos pamokos: projekto „Kuriamo Respubliką“ siūlomi papildomi istorijos dalyko moduliai pilietiškumui ugdyti*. Vilnius: Pilietinės visuomenės institutas.
37. BEINORAVIČIUS, Darius; VAINIUTĖ, Milda (2018). Tarėjų instituto Lietuvos Respublikos teismų sistemoje modelio paieškos teoriniai aspektai. *Tiltai*, 2(80), 23-41 [interaktyvus]. <https://www.lituanistika.lt/content/80268>.
38. BERCH, Veronika; LANKEVYCH, Andriy; BYSAH, Yurii (2024). Trial by Jury as a Guarantee of Legitimate Decisions: Constitutional, Legal and Economic Principles. *Baltic Journal of Economic Studies*, 10(2), 33-41 [interaktyvus]. <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2024-10-2-33-41>.
39. Bundesministerium (2018). *The Austrian Judicial System*. Vienna: Federal Ministry for Constitutional Affairs, Reforms, Deregulation and Justice.
40. CHENG, Huan (2026-02-09). *Juries on trial | To the Point |* [interaktyvus]. <https://www.thestandard.com.hk/insights/article/323927/Juries-on-trial-To-the-Point-Cheng-Huan>.
41. DEMENTAVIČIENĖ, Simona (2022). Skandinavijos valstybių visuomeninių teisėjų (teismų tarėjų) ir (arba) prisiekusiųjų modeliai: privalumai ir trūkumai. *Jurisprudencija*, 29(1), 81-105.
42. DEMENTAVIČIENĖ, Simona (2026). *Visuomenės atstovai teismo procese*. Daktaro disertacija, Socialiniai mokslai, Teisė (S001), Mykolo Riomerio universitetas. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
43. DEVLIN, Patrick (1956). *Trial by Jury (Hamlyn lectures; 8th series)*. Londonas: Stevens & Sons.
44. DVARECKAS, Stanislavas (1997). *Lietuvos teismai 1918-1940 metais*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
45. HANS, Valarie P.; DIAMOND, Shari Seidman; IVKOVIC, Sanja Kutnjak ir kt. (2024). Judgment by Peers: Lay Participation in Legal Decision Making. *Annual Review of Law and Social Science*, 20, 141-161 [interaktyvus]. <https://doi.org/10.1146/annurev-lawsocsci-041822-025652>.
46. IN, Sup Han (2014). Jury Trials and the Role of Citizens in the Criminal Court. The Korean Jury Model and its Comparison to the Japanese Saiban-in Trial. *NUS Centre*

- for Asian Legal Studies Working Paper 14/09 [interaktyvus].
<https://law1a.nus.edu.sg/cals/pdfs/wps/CALS-WPS-1409.pdf>.
47. Independent Office for Police Conduct (2024). *Factsheet – The role of a jury in a criminal trial* [interaktyvus].
<https://www.policeconduct.gov.uk/sites/default/files/documents/Factsheet-role-jury-criminal-trial-2024.pdf>.
 48. IVKOVIĆ, Sanja; DIAMOND, Shari; HANS, Valerie P. ir kt. (red.) (2021). *Juries, Lay Judges, and Mixed Courts A Global Perspective*. Cambridge: Cambridge University Press.
 49. JAEKYUNG, Ahn; YIMOON, Choi (2022). *Perceptions of the Korean Jury System: Current Status and Challenges*. *International Journal of Criminal Justice*, 4(2), 58-86 [interaktyvus]. <http://dx.doi.org/10.36889/IJCJ.2022.006>.
 50. KUNENKO, Iryna (2025). Constitutional and Legal Principles of Jury Functioning: A Comparative Study. *Social Development: Economic and Legal Issues*, 12 [interaktyvus]. <https://doi.org/10.70651/3083-6018/2025.12.13>.
 51. LEMPERT, Richard (2015). The American Jury System: A Synthetic Overview. *Chicago-Kent Law Review*, 90(3), 825-859.
 52. MAKSIMAITIS, Mindaugas (2017). Lietuvos 1933 m. Teismų reformos rengimas. *Jurisprudencija*, 24(2), 220-237.
 53. PETRAUSKAITE, Kristina (2007). *Prisiekusiųjų teismo institutas: perspektyvos ir galimybės Lietuvoje*. Magistro darbas, Socialiniai mokslai, Teisė (S001), Mykolo Romerio universitetas. Kaunas: Lietuvos akademinių bibliotekų tinklas (LABT).
 54. Platonas (1981). *Valstybė. Ketvirtoji knyga*. Vilnius: Mintis.
 55. RAGAUSKAS, Petras; KAVOLIŪNAITĖ-RAGAUSKIENĖ, Eglė; LATVELĖ, Rūta ir kt. (2015). *Tarėjų instituto perspektyvos Lietuvoje*. Monografija. Vilnius: Teisės institutas.
 56. SHENGELIA, Nina (2021). Challenges Facing Trials by Jury. *Iustitia*, 2, 93-99 [interaktyvus]. <https://doi.org/10.59172/2667-9876/2022-2/93-99>.
 57. TAYLOR, Greg (2011). Jury Trial in Austria. *New Criminal Law Review*, 14 (2), 281–325 [interaktyvus]. <https://doi.org/10.1525/nclr.2011.14.2.281>.
 58. TVARONAVIČIENĖ, Agnė; MILIUVIENĖ, Jolita; VEČESKYTĖ, Juta ir kt. (red.) (2021). *Konstitucija ir teisinė sistema. Liber Amicorum Vytautui Sinkevičiui*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.

4. Teismų praktika:

59. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. gegužės 16 d. teismų praktikos bylose dėl nusikalstamų veikų valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams (BK XXXIII skyrius) apžvalga (II dalis). *Teismų praktika*, Nr. 56.
60. K. M. Nanavati vs State Of Maharashtra on 24 November, 1961, 1962 SCR (Supp.) 1 567 [interaktyvus]. <https://indiankanoon.org/doc/1596139/>.

5. Kiti šaltiniai:

61. Arnold & Smith PLLC (n. d.). *Rights of the Accused: Grand Jury vs. Petit Jury* [interaktyvus]. <https://www.arnoldsmithlaw.com/rights-of-the-accused-grand-jury-vs-petit-jury.html>.
62. BailBonds (2019-04-25). *5 Differences Between A Grand Jury and Petit Jury* [interaktyvus]. <https://www.atbail.com/differences-between-a-grand-jury-and-petit-jury/>.
63. California Courts (2022-05-05). *2022 - A History of Jury Service: A More Perfect Jury* [video]. <https://www.youtube.com/watch?v=6k20uhtwZzo>.
64. Danmarks Domstole (n. d.). *Nævningesager* [interaktyvus]. <https://www.domstol.dk/alle-emner/straffesag/naevningesager/>.
65. Death Penalty Information Center (2023-09-13). *When Jurors Do Not Agree, Should a Death Sentence Be Imposed?* [interaktyvus]. <https://deathpenaltyinfo.org/when-jurors-do-not-agree-should-a-death-sentence-be-imposed>.
66. Delfi (2022-05-15). *Kas tie tarėjai, ar jie padidintų pasitikėjimą Lietuvos teismais?* [interaktyvus]. <https://www.delfi.lt/news/daily/law/kas-tie-tarejai-ar-jie-padidintu-pasitikejima-lietuvos-teismais-90204343>.
67. Die österreichische Justiz (n. d.). *Was muss ich tun, wenn ich bestellt werde?* [interaktyvus]. <https://www.justiz.gv.at/justiz/laiengerichtsbarkeit/was-muss-ich-tun-wenn-ich-bestellt-erde.b4b.de.html>.
68. ELTA (2025-12-07). *Naujausia apklausa: šoktelėjo gyventojų pasitikėjimas žiniasklaida* [interaktyvus]. https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/2768078/naujausia-apklausa-soktelejo-gyventuju-pasitikejimas-ziniasklaida?srsId=AfmBOoqEthKJIZiC_nkgNuFRNrrsN014cEuUBGTGtBs6R-X8gaavTYuK.
69. English Legal History (2013-06-10). *History of Trial by Jury* [interaktyvus]. <https://englishlegalhistory.wordpress.com/2013/06/10/history-of-trial-by-jury/>.

70. GOV.UK (n. d.). *Criminal Courts* [interaktyvus]. <https://www.gov.uk/courts/crown-court>.
71. GOV.UK (n. d.). *Jury Service* [interaktyvus]. <https://www.gov.uk/jury-service/what-you-can-claim-if-youre-an-employee>.
72. HMCTSgovuk (2021-09-02). *Your role as a juror* [video]. <https://www.youtube.com/watch?v=UMbYXyn0lro&t=134s>.
73. HORAN, Jacqui (2020-10-22). *Juries: why do we actually need them and can they get it 'wrong'?* [interaktyvus]. <https://www.monash.edu/law/news-and-events/news/2020/juries-why-do-we-actually-need-them-and-can-they-get-it-wrong>.
74. YANATMA, Servet (2025). *Average salaries across Europe: Which countries have the highest pay?* [interaktyvus]. <https://www.euronews.com/business/2025/05/06/average-salaries-across-europe-which-countries-have-the-highest-pay>.
75. JusCorpus (2025-06-26). *The Vanishing Jury Why India Abolished Jury Trials* [interaktyvus]. <https://www.juscorpus.com/the-vanishing-jury-why-india-abolished-jury-trials/>.
76. JUTKONĖ, Vaida (2009-11-12). *Prisiekusiųjų teismams Lietuva per skurdi. Vakarų ekspresas* [interaktyvus]. <https://ve.lt/naujienos/lietuva/lietuvos-naujienos/prisiekusiuju-teismams-lietuva-per-skurdi>.
77. KELLY, Alexis (n. d.). *What Is the Role of a Grand Jury?* [interaktyvus]. <https://www.alllaw.com/criminal-law/what-is-the-role-of-a-grand-jury.html>.
78. KUTINSKAITĖ, Šarūnė (2009-10-20). *Ar reikia Lietuvai prisiekusiųjų teismo? Kauno diena* [interaktyvus]. <https://kauno.diena.lt/naujienos/nuomones/nuomones/ar-reikia-lietuvai-prisiekusiuju-teismo-479195>.
79. LEVY, Leonard W. (1999). *The Medieval Origins of Trial by Jury* [interaktyvus]. <https://www.encyclopedia.com/law/legal-and-political-magazines/medieval-origins-trial-jury>.
80. Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnyba (2026-02-18). *Lietuvos korupcijos žemėlapis 2025. Tyrimo duomenų pristatymas* [interaktyvus]. https://www.stt.lt/data/public/uploads/2026/02/stt_lkz_2025_ataskaita_viesinimui.pdf.
81. Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnyba (2026-02-18). *Lietuvos korupcijos žemėlapis 2025. Tyrimo duomenų pristatymas* [interaktyvus]. https://www.stt.lt/data/public/uploads/2026/02/stt_lkz_2025_ataskaita_viesinimui.pdf.

82. Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerija (2026-03-02). *Gyventojų nuomonė apie viešąjį saugumą, teisėsaugos institucijų veiklos vertinimą bei pasiruošimą ekstremalioms situacijoms* [interaktyvus]. <https://vrm.lrv.lt/public/canonical/1772543101/10450/Gyventoj%C5%B3%20apklau%20apie%20saugumo%20situacij%C4%85%20%C5%A1alyje%202025.pdf>.
83. LINDER, Douglas (2002). *The Trial of Socrates* [interaktyvus]. <https://law2.umkc.edu/faculty/projects/ftrials/socrates/socrates.HTM>.
84. Maricopa County Attorney's Office (2024-06-18). *The Mitchell Minute: Understanding Grand Jury* [video]. <https://www.youtube.com/watch?v=nL8wvCr9ocs>.
85. MARSDEN, Harriet (2025). *The countries around the world without jury trials* [interaktyvus]. <https://theweek.com/law/the-countries-around-the-world-without-jury-trials>.
86. MASSCHAELE, James (2009-11-20). *Juries of the Middle Ages. Rutgers University* [video]. <https://www.youtube.com/watch?v=DLfGwRvLDzQ>.
87. Ministry of Justice (2025-07-15). *What is a magistrate? | Justice Explained* [video]. <https://www.youtube.com/watch?v=fEWoOHYyas0&t=70s>.
88. Mitchell & West LLC (2024-11-03). *Do All Criminal Cases Have Juries?* [interaktyvus]. <https://www.mitchellandwest.com/blog/2024/november/do-all-criminal-cases-have-juries/>.
89. NUFFER, David (n. d.). *Lay Participation in Criminal Justice* [interaktyvus]. https://www.utd.uscourts.gov/sites/utd/files/Ukraine_Lecture.pdf.
90. Oesterreich.gv.at (n. d.) *Geschworene* [interaktyvus]. https://www.oesterreich.gv.at/de/themen/gesetze_und_recht/strafrecht/6/Seite.2460907.
91. SAMOŠKAITĖ, Eglė (2012-02-09). E. Kūris suabejojo visuomenės įtraukimu į teismus, kai 4/5 žmonių nesibodi korupcija. *Delfi* [interaktyvus]. <https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/ekuris-suabejojo-visuomenes-itraukimu-i-teismus-kai-45-zmoniu-nesibodi-korupcija-55308111>.
92. SINKEVIČIUS, Dainius (2009-08-20). Prezidentei patarianti teisininkė: šiandien steigti prisiekusiųjų teismą valstybė yra nepasirengusi. *Delfi* [interaktyvus]. <https://www.delfi.lt/news/daily/law/prezidentei-patarianti-teisininke-siandien-steigti-prisiekusiuju-teisma-valstybe-yra-nepasirengusi-23660823>.
93. ŠIMAŠIUS, Remigijus (2010-06-21). R. Šimašius sutinka, kad kai kuriose bylose turėtų dalyvauti tarėjai ar prisiekusieji. *15min* [interaktyvus].

- <https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/r-simasius-sutinka-kad-kai-kuriose-bylose-turetu-dalyvauti-tarejai-ar-prisiekusieji-56-104368>.
94. The Law Offices of Matthew M. Fakhoury (2024-12-06). *Should You Choose to Be Tried by a Jury?* [interaktyvus]. <https://ildefense.com/should-you-choose-to-be-tried-by-a-jury/>.
 95. THOMAS, Leslie (2022-10-06). *Do We Need Juries?* Pranešimas viešojoje mokslinėje paskaitoje [video]. <https://www.youtube.com/watch?v=5q4zmrBu5gg>.
 96. THOMAS, Suja A. (2017-03-02). *TED-Ed. What happened to trial by jury?* [video]. <https://www.youtube.com/watch?v=qVoYFYxGJPg>.
 97. THOMAS KC, Leslie (2022). *Do We Need Juries? Lecture in Gresham College* [video]. <https://www.gresham.ac.uk/watch-now/juries>.
 98. TV3 (2011-03-08). „Švogerių šalyje” apie tarėjus kol kas tik svajojama [interaktyvus]. <https://www.tv3.lt/naujiena/lietuva/svogeriu-salyje-apie-tarejus-kol-kas-tik-svajojama-n528603>.
 99. UK Parliament (2019-12-13). *Jury Service* [interaktyvus]. <https://commonslibrary.parliament.uk/jury-service/>.
 100. UMKC School of Law (n. d.). *The O. J. Simpson Trial: The Jury* [interaktyvus]. <https://famous-trials.com/simpson/1989-jurypage>.
 101. United States Courts (n. d.). *Juror Selection Process* [interaktyvus]. <https://www.uscourts.gov/court-programs/jury-service/juror-selection-process>.
 102. University of Derby (2013-12-30). *Inside the Magistrates' Court* [video]. <https://www.youtube.com/watch?v=QF46W6LvHY4>.
 103. VARANAUSKAS, Rimantas (2005-06-20). Uždaras teisėjų klanas neprisileidžia visuomenės. *Delfi* [interaktyvus]. <https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/uzdaras-teiseju-klanas-neprisileidzia-visuomenes-6931965>.
 104. Vhs fletchers solicitors (n. d.). *Jury Trial – law, procedure and how a decision is reached* [interaktyvus]. <https://vhsfletchers.co.uk/jury-trial-law-procedure-decision/>.
 105. WATHNE, Olivia (2023-08-14). *What's the Difference Between a Grand Jury and a Trial Jury?* [interaktyvus]. <https://www.findlaw.com/criminal/criminal-law-basics/difference-between-grand-jury-and-trial-jury.html>.
 106. ZOUHARY, Jack (n. d.). *Jury Duty: A Founding Principle of American Democracy* [interaktyvus]. <https://civiljuryproject.law.nyu.edu/jury-duty-a-founding-principal-of-american-democracy/>.
 107. 손형섭 (2026-01-21). 배심제 도입으로 '국민의 사법주권' 확보해야 [interaktyvus]. <https://www.mindlenews.com/news/articleView.html?idxno=17833>.

Prisiekusųjų teismas Lietuvos baudžiamajame procese: teisinė fikcija ar perspektyva?

Adriana Jokšaitė

Diskusijos dėl visuomenės atstovų įtraukimo į teisingumo vykdymą Lietuvoje nuolat atsinaujina tiek akademinėje erdvėje, tiek pasireiškia teisės aktų pakeitimų projektais. Šiai temai išliekant aktuliai ir diskutuotini, šio magistro darbo analizuojamos vieno iš visuomenės atstovų, t. y. prisiekusiųjų teismo instituto, (ne)įtvirtinimo galimybės ir perspektyvos Lietuvos baudžiamajame procese.

Prisiekusųjų teismo institutas pasižymi itin senomis ištakomis, siekiančiomis dar senovės Graikiją, o šiuolaikinę formą įgijo viduramžių Anglijoje. Visos trys visuomenės atstovų dalyvavimo teisingumo vykdyme formos – prisiekusieji, tarėjai ir taikos teisėjai – paprastai siejamos su teismo proceso skaidrumo ir atvirumo didinimu, visuomenės pasitikėjimo teismais stiprinimu bei korupcijos rizikos mažinimu. Tačiau šios formos taip pat turi ir trūkumų, tokių kaip ilgesnė proceso trukmė, didesnės išlaidos, sprendimų neprognozuojamumas ir sudėtingesnis administravimas. Skirtingų valstybių teisinis reguliavimo analizė ir praktika atskleidžia, kad prisiekusiųjų teismų sėkmė ir įtvirtinimas glaudžiai susijusi su konkrečios šalies teisine tradicija, visuomenės lūkesčiais ir kt.

Atlikta analizė leidžia teigti, kad Lietuvoje prisiekusiųjų teismas baudžiamajame procese galėtų būti teisiškai įtvirtintas tiek suteikiant jam rekomendacinį vaidmenį ir nekeičiant Konstitucijos, tiek įtvirtinant privalomą sprendžiamąją galią atlikus konstitucinę reformą. Vis dėlto praktinis tokio modelio įgyvendinimas ir perspektyva keltų reikšmingų iššūkių, galinčių neigiamai paveikti proceso efektyvumą ir sprendimų kokybę, prieštarauti susiformavusiai Konstitucinio Teismo doktrinai ir apskritai teisės kryptčiai. Todėl šiuo metu prisiekusiųjų teismo modelio taikymas Lietuvos baudžiamajame procese nelaikytinas tinkama idėja ir nesuteiktų reikšmingos perspektyvos teisingumo sistemai. Kita vertus, neatmetama idėja, kad ateityje šio instituto įtvirtinimo klausimas dėl pasikeitusių aplinkybių ir išaugusio poreikio gali būti rimtai svarstomas.

SUMMARY

Jury Trial in Lithuanian Criminal Proceedings: Legal Fiction or Prospect?

Adriana Jokšaitė

Discussions regarding the involvement of representatives of the public in the administration of justice in Lithuania are constantly resurfacing, both in academic circles and in the form of proposed legislative amendments. As this topic remains relevant and subject to debate, this master's thesis analyzes the possibilities and prospects for the (non-)establishment of one such representative of the public – namely, the institution of the jury – in Lithuanian criminal proceedings.

The institution of the jury has particularly ancient origins, dating back to ancient Greece, and took its modern form in medieval England. All three forms of public participation in the administration of justice – juries, lay judges, and justices of the peace – are generally associated with increasing the transparency and openness of court proceedings, strengthening public trust in the courts, and reducing the risk of corruption. However, these forms also have drawbacks, such as longer trial durations, higher costs, unpredictable outcomes, and more complex administration. An analysis of legal regulations and practices in different countries reveals that the success and establishment of jury trials are closely linked to a country's legal tradition, public expectations, and other factors.

The analysis conducted suggests that a jury system in criminal proceedings could be legally established in Lithuania either by granting it an advisory role without amending the Constitution, or by granting it binding adjudicative power following constitutional reform. However, the practical implementation of such a model and its prospects would pose significant challenges that could negatively impact the efficiency of the process and the quality of decisions, contradict the established doctrine of the Constitutional Court, and run counter to the general direction of the law. Therefore, the introduction of a jury trial system into Lithuanian criminal proceedings is not currently considered a viable option and would not offer any significant benefits to the justice system. On the other hand, the idea that the question of establishing this institution may be seriously considered in the future due to changed circumstances and increased demand cannot be ruled out.